

IMAGE-deelstudie naar samenwerking rondom (hoog)begaafdheid Meting 2022

Eveline Schoevers, Janne de Roode, Marjolein Bomhof, Anne
Wester, Marijn Vleeskens & Ditte Lockhorst (Oberon)
Annabel Vaessen & Judith 't Gilde (Kohnstamm Instituut)

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Oberon Utrecht. Bij verwijzingen naar dit rapport dient de volgende referentie gebruikt te worden:

Schoevers, E., de Roode, J., Bomhof, M., Wester, A., Vleeskens, M., Lockhorst, D., Vaessen, A. & 't Gilde, J. (2023). *IMAGE-deelstudie naar samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Meting 2022*. Utrecht: Oberon.

Deze rapportage is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO - 40.5.20441.007) voor het onderzoek 'IMpact of Activities in Gifted Education (IMAGE)'.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
	Theoretisch kader	5
	Onderzoeksvragen	7
	Methoden	8
	Respondenten	8
	Analyse en rapportage	9
	Leeswijzer.....	10
2	Startsituatie van de samenwerking	11
	Historie van de samenwerking.....	11
	Doelen van de samenwerking.....	12
	Doelgroep van de samenwerking	15
3	Samenwerking in verschillende samenwerkingssituaties	16
	Samenwerking binnen het po	16
	Samenwerking binnen het vo	18
	Samenwerking tussen po en vo	20
	Samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp	22
	Samenwerking tussen po en kinderopvang	24
	Samenwerking tussen speciaal en regulier onderwijs	27
	Overeenkomsten en verschillen tussen samenwerkingssituaties	29
4	Facilitering en sturing vanuit beleid op samenwerking	31
	Samenwerking op beleid- en bestuursniveau.....	31
	Het stimuleren van scholen en partners om samen te werken	33
5	Impact van de samenwerking	37
	Opbrengsten van de samenwerking	37
	Tevredenheid met de samenwerking	39
6	Werkzame factoren en condities in de samenwerking	40
	Werkzame factoren	40
	Belemmerende factoren in de samenwerking.....	43
	Conditie	47
7	Meta-analyse	48
	Meta-analyse op basis van de interviewtranscripties.....	48
	Meta-analyse op basis van de vragenlijst	50
8	Conclusie en aanbevelingen	52
	Samenvatting van de resultaten	52
	Conclusie.....	55
	Aanbevelingen	56
	Limitaties.....	57
Bijlage 1	Technische bijlage meta-analyse	58
Bijlage 2	Tabellen	62

1 Inleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap (OCW) heeft voor de periode van 2019 – 2024 subsidie beschikbaar gesteld om het primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo) te stimuleren een passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid¹ in te richten. Aan deze subsidieregeling 'Begaafdheid in passend onderwijs' zijn twee onderzoeken gekoppeld: een monitoronderzoek en een impactonderzoek. In het monitoronderzoek wordt de besteding van subsidiemiddelen in kaart gebracht. In het impactonderzoek, *Impact of Activities in Gifted Education* (IMAGE), wordt onderzocht wat de werkende mechanismen en randvoorwaarden zijn. IMAGE bestaat uit meerdere deelstudies en één daarvan is de deelstudie 'Samenwerking rondom (hoog)begaafdheid'. Het onderliggende rapport omvat de tussentijdse uitkomsten van deze deelstudie en heeft als doel om de impact van de subsidieactiviteiten op de samenwerking tussen partijen in een regio te onderzoeken.

Theoretisch kader

Samenwerking tussen scholen, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden is van belang om te zorgen dat er in elke regio in Nederland een dekkend en passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod is voor (hoog)begaafde leerlingen en dat beschikbare expertise en kennis rondom (hoog)begaafdheid binnen de regio toegankelijk is en wordt gedeeld. Ook is samenwerking tussen onderwijsinstanties en ouders, jeugdhulp, kinderopvang en hoger onderwijs van belang om ervoor te zorgen dat het onderwijs en de ondersteuning goed wordt afgestemd op de ontwikkeling en behoeften van de (hoog)begaafde kinderen zodat zij zich optimaal kunnen ontwikkelen. Uit inventariserend onderzoek van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO, 2018)² komt echter naar voren dat er gebrekkige samenwerking en kennisdeling is tussen scholen, schoolbesturen en samenwerkingsverbanden. Daarnaast wordt benoemd dat de samenwerking met de zorg beter kan en wordt er aandacht gevraagd voor het betrekken van ouders als gelijkwaardige partner. Een van de subsidiedoelen van de regeling 'Begaafdheid in passend onderwijs' was dan ook gericht op het versterken van de samenwerking in de regio. In deze deelstudie onderzoeken we de impact van de subsidieactiviteiten op de samenwerking tussen partijen in een regio.

Naar effectieve samenwerking rondom (hoog)begaafdheid is nog zeer weinig onderzoek gedaan. In het kader van deze deelstudie is er daarom een literatuurstudie gedaan naar factoren die van belang zijn voor effectieve samenwerking rondom passend onderwijs³. Uit analyse van 27 wetenschappelijke artikelen blijkt dat er zes factoren van belang zijn voor een goed werkende samenwerking:

- communicatie (bijvoorbeeld aanwezigheid van contact en tijdig communiceren),
- vertrouwen (bijvoorbeeld het belang van openheid, transparantie, op elkaar kunnen bouwen en stabiliteit in het contact),
- een gezamenlijke visie (een duidelijk gezamenlijk doel, een duidelijke gezamenlijke aanpak, toewijding aan het gezamenlijke doel, urgentiegevoel om aan het gezamenlijk doel te werken en monitoring/evaluatie van doelen),
- gelijkwaardigheid (gelijke zeggenschap of invloed en het erkennen van elkaars bijdrage),

¹ In verband met leesbaarheid gebruiken we in dit rapport verder de term (hoog)begaafde leerlingen in plaats van leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid.

² Houkema, D., Janssen, Y. & Steenbergen, N. (2018). *Passend onderwijs voor begaafde leerlingen. Rapportage van een inventariserend onderzoek*. Enschede: SLO.

³ De Roode, J. et al. (2021). Literatuurstudie naar effectieve samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. (Intern document).

- sturing (een duidelijke rol- en taakverdeling, duidelijkheid over wie de samenwerking trekt/leidt en de mate waarin de samenwerking is vastgelegd op papier) en
- randvoorwaarden (voldoende financiën, voldoende tijd, mogelijkheden voor professionalisering en een cultuur van samen doen en leren).

Verder blijkt uit de evaluatie passend onderwijs (2015-2020)⁴ dat er veel is samengewerkt op beleids- en bestuursniveau, maar dat plannen soms niet goed zijn vertaald zijn naar de praktijk. Scholen en onderwijsprofessionals voelden zich niet altijd ondersteund, kwamen voor hun gevoel om in de bureaucratie en vonden dat er maar beperkte opbrengsten van beleidsplannen in de klas te zien waren. Ook bij de subsidieregeling 'Begaafdheid in passend onderwijs' is dit een risico: samenwerkingsverbanden maken de plannen, maar de echte uitdaging zit in het goed vertalen van plannen naar de praktijk zodat scholen ook daadwerkelijk meer kennis delen en samenwerken met elkaar en met externe partijen om passend onderwijs voor begaafde leerlingen te verbeteren.

Samenwerking is in deze deelstudie gedefinieerd als het proces en de bijbehorende activiteiten om gemeenschappelijke doelen te bereiken, die volgens de samenwerkingspartners anders niet (efficiënt) afzonderlijk van elkaar bereikt hadden kunnen worden. Deze definitie sluit aan bij andere definities uit de literatuur⁵. Samenwerking is effectief als partners de samenwerking als meerwaarde ervaren (opbrengsten ervaren die ze niet afzonderlijk hadden kunnen bereiken) om het gezamenlijke doel te bereiken waarop wordt samengewerkt. Een effectieve samenwerking gaat immers verder dan alleen contact met elkaar hebben, maar is ook een instrument om doelen te bereiken die een partij alleen niet zou kunnen behalen. Deze definitie sluit ook aan bij de plannen van samenwerkingsverbanden die geschreven zijn voor het verkrijgen van de subsidie. Hieruit blijkt namelijk dat samenwerking als middel wordt gezien om doelstellingen te bereiken. Deze doelen richten zich met name op de volgende samenwerkingsituaties:

- Samenwerking tussen **het po en de kinderopvang** in het kader van vroegsignalering;
- Samenwerking tussen **onderwijs en jeugdhulp** in het kader van een passend ondersteuningsaanbod;
- Samenwerking tussen **po en vo** in het kader van een doorgaande lijn po-vo;
- Samenwerking **tussen scholen en besturen onderling**; samenwerking binnen het po, het vo, en tussen speciaal en regulier onderwijs.

Om deze reden is besloten in de onderliggende deelstudie de bovenstaande samenwerkingsituaties diepgaander te onderzoeken. De samenwerkingsituaties hebben elk een 'duale samenwerking' in zich zitten; bijvoorbeeld samenwerking tussen school en kinderopvang. We hebben echter andere partners die bij deze samenwerking aansluiten niet uitgesloten. Denk bijvoorbeeld aan ouders die bij elk van deze typen samenwerkingsituaties betrokken zullen zijn. Daarbij kan samenwerking op twee niveaus plaatsvinden, namelijk op het niveau van de uitvoering tussen de school en de partner en op niveau van beleid en bestuur.

⁴ Ledoux, G., Waslander, S., & Eimers, T. (2020). *Evaluatie Passend onderwijs*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut | Tilburg: TIAS School for Business and Society, Tilburg University | Nijmegen: KBA Nijmegen

⁵ Bijvoorbeeld: Soliday Hong, S., Yazejian, N., Guss, S., Stein, A., Connors, M., Horm, D., & Kainz, K. (2019). Broadening the definition of collaboration in early care and education. *Early Education and Development*, 30, 1084–1093. <https://doi.org/10.1080/10409289.2019.1656987>

Onderzoeksvragen

Om de impact van de subsidieactiviteiten op de samenwerking tussen partijen in de regio te onderzoeken, zijn er diverse onderzoeksvragen opgesteld. De vragen zijn opgedeeld in beschrijvende onderzoeksvragen (hoe ziet de samenwerking eruit?), vragen die betrekking hebben op de impact (draagt samenwerking bij aan het behalen van het gezamenlijke doel?) en verklarende onderzoeksvragen (wat draagt bij aan effectieve samenwerking?). In deze deelstudie wordt samenwerking tussen diverse actoren onderzocht op twee niveaus: actoren op het niveau van uitvoering en het niveau van beleid en bestuur. Actoren op het niveau van uitvoering betreffen bijvoorbeeld professionals op scholen (zoals leraren, intern begeleiders, specialisten (hoog)begaafdheid, schoolleiders, zorg coördinatoren) en professionals uit de kinderopvang en jeugdzorg (bijvoorbeeld jeugdhulpverleners en pedagogisch medewerkers/coaches). Actoren op het niveau van beleid en bestuur betreffen professionals van schoolbesturen (zoals beleidsmedewerkers en specialisten (hoog)begaafdheid), professionals van samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld projectleiders (hoog)begaafdheid, onderwijsconsulenten, specialisten (hoog)begaafdheid en beleidsmedewerkers) en beleidsmedewerkers van gemeentes en beleidsmedewerkers van kinderopvangorganisaties.

Beschrijvende evaluatie

Met de beschrijvende onderzoeksvragen is de samenwerking in kaart gebracht. Daarbij was er aandacht voor zowel de samenwerking in de uitvoering (op schoolniveau) als de samenwerking op beleids- en bestuursniveau. Tevens is de startsituatie van de samenwerking in kaart gebracht aangezien sommige samenwerkingen al een tijd lopen en anderen pas net begonnen zijn.

1. *Hoe ziet de startsituatie van de samenwerkingssituaties eruit?*
2. *Hoe werken actoren samen bij de ontwikkeling en uitvoering van passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod en bij het verspreiden en vergroten van kennis rondom (hoog)begaafdheid?*
 - *Bij welke onderwerpen en doelen?*
 - *Op welke wijze?*
 - *Met wie?*
 - *Welke rollen hebben verschillende actoren in de samenwerking?*
3. *Hoe ziet de relatie eruit tussen het niveau van uitvoering en het niveau van bestuur en beleid?*
 - *Hoe faciliteert en stuurt het samenwerkingsverband op de samenwerking tussen scholen onderling en tussen scholen en externe partijen?*
 - *Hoe zorgt het samenwerkingsverband dat beleid wordt uitgevoerd in de onderwijspraktijk?*
 - *Hoe beïnvloedt de samenwerking in de uitvoering de samenwerking op het niveau van beleid?*

Impactevaluatie

Om de impact van de subsidie op samenwerking vast te stellen is gekeken naar de ervaren meerwaarde van de samenwerking door diverse actoren. Daarbij was het belangrijk om veranderingen in kaart te brengen om te zien hoe en waardoor de samenwerking is versterkt. Daarom zijn de volgende vragen opgesteld:

4. *In welke mate ervaren actoren van het niveau van uitvoering en niveau van beleid en bestuur dat de samenwerking bijdraagt aan*
 - *kennis over (hoog)begaafdheid?*
 - *het verspreiden van kennis over (hoog)begaafdheid?*
 - *een passend en dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod rondom (hoog)begaafdheid?*

5. *Hoe ervaren scholen de facilitering en sturing van het samenwerkingsverband op de samenwerking tussen scholen onderling en tussen scholen en externe partijen?*
6. *Welke veranderingen zijn er gedurende de onderzoeksperiode (2022 – 2024) te zien in de inhoud, wijze, samenwerkingspartners en ervaren meerwaarde van de samenwerking?*

Verklarende evaluatie

In de verklarende evaluatie willen we ten slotte nagaan welke mechanismen onder welke condities bijdragen aan een ervaren effectieve samenwerking. Daarom zijn de volgende vragen geformuleerd:

7. *Wat zijn de werkzame mechanismen in de samenwerking die de ervaren meerwaarde bevorderen?*
8. *Onder welke condities is de samenwerking effectief volgens de actoren?*

Methoden

Respondenten

De selectie van de samenwerkingsverbanden heeft plaatsgevonden in een aantal stappen. Allereerst is in de subsidieplannen van de samenwerkingsverbanden gekeken welke van hen van plan waren om hun subsidie in te zetten voor verbetering van samenwerking. Bij de selectie is gestreefd naar een gelijke verdeling over de verschillende samenwerkingsituaties, de regio, de subsidieomvang en het organisatiemodel (centraal, deels decentraal/centraal of decentraal). Er zijn 23 samenwerkingsverbanden benaderd voor een mogelijke deelname met als doel om 18 samenwerkingsverbanden te werven. Uiteindelijk hebben 14 samenwerkingsverbanden toegezegd deel te nemen aan deze deelstudie. Elk van de 14 samenwerkingsverbanden zijn onderzocht op één specifieke samenwerkingsituatie die zij tijdens de subsidieperiode willen continueren, uitbreiden of opzetten: samenwerking tussen po en de kinderopvang, tussen onderwijs en jeugdhulp, tussen po en vo, tussen po-scholen en -besturen onderling, vo-scholen en -besturen onderling en tussen speciaal en regulier onderwijs. De samenwerkingsverbanden die niet wilden deelnemen gaven aan personeel of scholen niet te willen belasten. Ook kwam het voor dat samenwerkingsverbanden niet reageerden op het verzoek tot deelname aan deze deelstudie. In overleg met de samenwerkingsverbanden hebben we binnen elke regio drie tot 11 scholen benaderd (in totaal 77 scholen) die betrokken waren bij samenwerking of van plan zijn deze op te starten. Onder deze scholen hebben we een vragenlijst uitgezet. Ook 22 externe partners (jeugdhulp en kinderopvang) kregen een vragenlijst. Uiteindelijk hebben 67 scholen en 12 externe partners de vragenlijst ingevuld.

We hebben op basis van gegevens uit de derde meting van het monitoronderzoek⁶ de antwoorden van deelnemende samenwerkingsverbanden vergeleken met de antwoorden van overige samenwerkingsverbanden met subsidie. Samenwerkingsverbanden die deelnemen aan deze deelstudie zijn anno 2022 even tevreden over het kennisniveau, de kennisdeling, de samenwerking en het passend aanbod rondom (hoog)begaafdheid in hun regio dan samenwerkingsverbanden die niet deelnemen aan de deelstudie. Ze voeren ook subsidieactiviteiten uit die vergelijkbaar zijn met de activiteiten in de rest van het land.

Naast een vragenlijstonderzoek zijn er verdiepende gesprekken gevoerd. Van alle 14 samenwerkingsverbanden hebben we de projectleider (hoog)begaafdheid gesproken. Bij 12 van de 14

⁶ Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Bomhof, M., Veldhuis, S. (2022). *Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voorgezet onderwijs. Derde meting 2021/2022*. Oberon: Utrecht

samenwerkingsverbanden hebben we verdiepende interviews gevoerd: in totaal negen groepsinterviews met beleidsactoren, 12 groepsinterviews met professionals uit scholen en vijf groepsinterviews met professionals uit de kinderopvang en jeugdhulp. Alle scholen en samenwerkingspartners die hebben deelgenomen aan de interviews konden ook deelnemen aan de vragenlijst. Niet alle scholen en partners wilden echter meewerken aan de vragenlijst én het interview. Sommigen wilden namelijk alleen meewerken aan één van beide. In Tabel 1 is een overzicht gegeven van de respons.

Tabel 1. Overzicht van de respons

Samenwerkingssituatie	Aantal regio's (samenwerkingsverbanden)	Respons scholen vragenlijst	Respons vragenlijst externe partners	Aantal (groeps)interviews
Samenwerking binnen het po	3	19	Niet van toepassing (n.v.t.)	7
Samenwerking binnen het vo	3	9	n.v.t.	6
Tussen het po en vo	3 regio's (3 po en 3 vo samenwerkingsverbanden)	5 po en 8 vo	n.v.t.	9
Tussen kinderopvang-po	3	16	9	10
Tussen onderwijs-jeugdhulp	1	3	3	3
Tussen speciaal-regulier onderwijs	1	6	n.v.t.	5
Totaal	14	67	12	40

Onderzoeksinstrumenten

Aan het begin van deze deelstudie is een literatuurstudie uitgevoerd naar werkzame factoren in de samenwerking. Deze literatuurstudie vormde de basis voor twee vragenlijsten, namelijk één voor scholen en één voor de partners. Beide vragenlijsten zijn gedigitaliseerd in het vragenlijstprogramma Survalyzer en uitgezet onder scholen en samenwerkingspartners in de periode maart – april 2022. De vragenlijsten hadden als doel om een algemeen en breed beeld te krijgen van de samenwerking, bijvoorbeeld of deze al was opgestart, welke doelen voorliggend waren en in hoeverre de werkzame factoren uit de literatuurstudie aanwezig waren binnen de samenwerking.

Daarnaast is er een interviewleidraad ontwikkeld die van tevoren is gedeeld met de respondenten. In de interviews is onder andere gevraagd naar de samenwerking op uitvoerend en beleids- en bestuursniveau, de doelen van de samenwerking en de werkzame factoren voor de samenwerking. De interviews zijn zowel fysiek als digitaal afgenomen en duurden ongeveer 1 – 1,5 uur. Ter voorbereiding van de interviews zijn de antwoorden op de vragenlijsten uit de regio doorgenomen en op deze antwoorden is doorgevraagd tijdens de interviews.

Analyse en rapportage

De vragenlijstantwoorden zijn geanalyseerd in het programma SPSS Statistics 19. Interviewopnames zijn woordelijk getranscribeerd en daarna geanalyseerd met behulp van ATLAS.ti. Bij deze transcriptanalyse is

gebruik gemaakt van een codeerschema. Het codeerschema is ontstaan door middel van het open en axiaal coderen van vier interviews door vier onderzoekers. Daarna is het codeerschema in twee rondes verder aangescherpt door nog eens drie interviews te coderen. Nadat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid voldoende was, zijn 40 interviews gecodeerd.

Leeswijzer

In dit rapport staan we in hoofdstuk 2 stil bij de startsituatie van de samenwerking (onderzoeksvraag 1). In hoofdstuk 3 wordt per samenwerkingssituatie beschreven hoe de samenwerking in elkaar zit, in hoeverre de samenwerking sinds de start van de subsidieperiode veranderd is en wat de toekomstige wensen zijn (onderzoeksvraag 2). Hoofdstuk 4 beschrijft de facilitering en sturing op de samenwerking (onderzoeksvraag 3 en 5). In hoofdstuk 5 wordt stilgestaan bij de impact van de samenwerking (onderzoeksvraag 4) en in hoofdstuk 6 worden de werkzame factoren en condities binnen de samenwerking beschreven (onderzoeksvraag 7 en 8). In hoofdstuk 7 wordt de uitgevoerde meta-analyse beschreven. De belangrijkste resultaten en conclusies worden beschreven in hoofdstuk 8. Ten slotte zijn tabellen met resultaten uit de vragenlijsten en technische informatie over analyses te vinden in bijlage 1 en 2.

Samenwerkingsverbanden zijn vrij om zelf een definitie te geven aan de doelgroep van leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid. In verband met de leesbaarheid van dit rapport gebruiken we de term (hoog)begaafde leerlingen. Met de term samenwerkingsverband wordt verwezen naar samenwerkingsverbanden passend onderwijs po en vo. Als er gesproken wordt over samenwerking, wordt samenwerking rondom (hoog)begaafdheid bedoeld, tenzij anders vermeld.

2 Startsituatie van de samenwerking

In dit hoofdstuk staan we stil bij de startsituatie van de samenwerking. We beschrijven de historie van de samenwerking en de doelen en de doelgroep waarop de samenwerking zich richt. We doen dit overkoepelend over alle samenwerkingsituaties heen. In andere hoofdstukken geven we specifiekere informatie over de verschillende samenwerkingsituaties.

Historie van de samenwerking

Sinds 2019 is er subsidie beschikbaar voor samenwerkingsverbanden rondom (hoog)begaafdheid. De samenwerkingsverbanden die aan deze deelstudie hebben deelgenomen zijn geselecteerd vanwege het feit dat zij expliciet in hun subsidieplan hadden opgenomen samenwerking te willen opzetten, verbeteren of verankeren. Bij een meerderheid van de samenwerkingsverbanden die meededen aan deze deelstudie was er al wel sprake van samenwerking rondom (hoog)begaafdheid vóór 2019, zo blijkt uit de interviews en de vragenlijst. Bij sommige samenwerkingsverbanden werd er al ruim voor de subsidieperiode samengewerkt en bij anderen is de samenwerking kort voor de subsidieperiode van start gegaan. De samenwerking die er al was, vond meestal plaats op zowel het beleids- en bestuursniveau als het uitvoeringsniveau. Een voorbeeld is een vast overleg waarin medewerkers uit het samenwerkingsverband, intern begeleiders uit scholen en medewerkers van de kinderopvang aan deelnamen. In een paar regio's vond de samenwerking enkel plaats op uitvoeringsniveau, zoals een samenwerking tussen voltijd hoogbegaafdheidsscholen. In een paar andere regio's vond de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid alleen plaats op bestuur/beleidsniveau, zoals een bestuurlijk overleg tussen het samenwerkingsverband en schoolbestuurders.

Voorbeelden van manieren waarop de samenwerking eruitzag van vóór de subsidie zijn:

- Het aanbieden/volgen van professionaliseringstrajecten zoals een opleiding voor talentbegeleiders;
- Het samen organiseren van aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. Denk aan voltijd hoogbegaafdheidsonderwijs, een bovenschoolse plusklas, een tussenjaarprogramma tussen po en vo en meeloopdagen voor basisschoolleerlingen op het vo;
- Een netwerk (zoals een ib-netwerk of expertise netwerk) of een werkgroep;
- Overlegstructuur (zoals een bestuurlijk overleg of directieberaad);
- Overdracht van kindinformatie zoals een digitaal overdrachtsformulier tussen kinderopvang en basisschool of een bijeenkomst voor een warme overdracht tussen po en vo.

Door enkele van de ondervraagde projectleiders 'hoogbegaafdheid' is aangegeven dat er vóór de subsidieperiode nog niet werd samengewerkt rondom (hoog)begaafdheid. Vaak werd hierbij aangegeven dat de subsidieregeling een impuls heeft gegeven waardoor samenwerking is ontstaan. Zo zegt één van de projectleiders: *“De projectgroepen zijn echt opgericht naar aanleiding van de subsidie. De wens was er wel altijd en het werd soms incidenteel op schoolniveau gedaan, maar door die subsidie is het blijkbaar makkelijker geworden om elkaar te vinden en samenwerking aan te gaan.”*

Ook gaven enkele respondenten aan dat er wel werd samengewerkt voorafgaand aan de subsidieregeling, maar dat dit minimaal was en dat de subsidieregeling ertoe heeft geleid dat samenwerking structureler en intensiever is geworden: *“De werkgroep was er al voordat de subsidiemogelijkheid kwam. Dat was wel al een werkgroep, en we waren al aan het nadenken over wat ontbreekt en wat moeten we op gaan zetten,*

en de subsidie kwam heel mooi samen met de plannen die we al aan het maken waren.” (Adviseur onderwijskwaliteit)

Doelen van de samenwerking

In de interviews en in de vragenlijst is aan de respondenten gevraagd welke doelen zij nastreefden, dus welke doelen zij met de samenwerking willen bereiken. In de interviews is dit als open vraag gesteld aan alle respondenten en in de vragenlijst konden professionals uit de scholen een aantal items aanvinken. Hieronder is in volgorde weergegeven welke negen doelen tijdens de interviews veel genoemd zijn, en welke negen doelen in de vragenlijst vaak zijn gekozen.

Veel genoemde doelen in de interviews waren, in volgorde:

- Dekkend aanbod in het samenwerkingsverband
- Professionalisering/expertise/scholing rond (hoog)begaafdheid
- Preventieve en vroege signalering
- Doorgaande lijn po naar vo
- Kennisdeling rondom (hoog)begaafdheid
- Thuisnabijheid van voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen
- Doorgaande lijn kinderopvang naar po
- Beleid rond (hoog)begaafdheid verankeren in alle scholen in de regio/ het samenwerkingsverband

Veel gekozen doelen in de vragenlijst waren, in volgorde:

- Maatwerk voor (hoog)begaafde leerlingen
- Voorkomen van uitval van (hoog)begaafde leerlingen
- Benutten van potentieel van (hoog)begaafde leerlingen/ onderpresteren voorkomen
- Tijdige ondersteuning en zorg voor (hoog)begaafde leerlingen
- Betere signalering van (hoog)begaafde leerlingen
- Preventie van (escalatie van) problematiek bij (hoog)begaafde leerlingen
- Een betere overstap naar vervolgonderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen
- Meer kennis rondom (hoog)begaafdheid bij leraren van onze school
- Meer kennis rondom (hoog)begaafdheid bij het ondersteunings-/zorgteam

Passend, dekkend en thuisnabij aanbod

De resultaten van de vragenlijst en de interviews laten zien dat het bieden van een passend, dekkend en thuisnabij aanbod prioriteit heeft. In de groepsinterviews is dit door alle groepen respondenten genoemd en binnen alle samenwerkingssituaties. Respondenten streven met name naar het realiseren van een dekkend aanbod zodat er voor alle leerlingen een passende plek is in de regio, het op orde krijgen van de basisondersteuning die in alle scholen aanwezig moet zijn en het bieden van extra ondersteuning en/of uitdaging dat aansluit bij de behoeften van (hoog)begaafde leerlingen. Ook streven respondenten ernaar dat er aanbod thuisnabij is voor leerlingen.

Soms wordt er hierbij gezocht naar een balans tussen enerzijds een aanbod in de eigen school en anderzijds een aanbod door middel van aparte voorzieningen. Uitgangspunt is vaak dat een (hoog)begaafde leerling het aanbod op de eigen school moet kunnen krijgen, maar dat een aparte bovenschoolse voorziening – zoals een plusklas of onderwijszorgarrangement – ook belangrijk is voor leerlingen die meer nodig hebben dan wat de reguliere school kan bieden. Zo zegt een van de respondenten: *“In onze visie, en in ons nieuwe ondersteuningsplan, staat dat wij heel erg inclusief willen*

zijn. En dat betekent ook dat we niet voor aparte scholen zijn voor hoogbegaafde kinderen, maar dat er echt aangepast maatwerk voor die kinderen moet zijn. En het liefst op de reguliere school, maar dat er wel arrangementen zijn - en die zijn er ook, en die worden ook verder verdiept - ten behoeve van kinderen." (Projectleider)

Overigens zijn er ook regio's die juist wel voltijd (hoog)begaafdheid onderwijs bieden, met het idee dat zij er zijn voor kinderen die meer ondersteuning nodig hebben rondom (hoog)begaafdheid dan andere scholen kunnen bieden.

Doorgaande leerlijn

Een doorgaande lijn is door alle typen geïnterviewden genoemd en binnen alle samenwerkingsituaties, behalve bij de samenwerking binnen het vo. Dit doel betreft zowel de overgang van de kinderopvang naar het po als van po naar vo. Het doel is met name om te zorgen dat leerlingen beter 'landen' na de overstap. Soms was het streven naar een doorgaande lijn expliciet verbonden aan het thema (hoog)begaafdheid, en soms stond het doel los van het thema (hoog)begaafdheid, maar bleken (hoog)begaafde leerlingen er wel baat bij te hebben, waardoor het toch ter sprake werd gebracht.

Een respondent legt het streven naar een doorgaande lijn vanuit de kinderopvang naar het po als volgt uit: *"Wat ik graag zou willen zien is dat er in de overdracht niet alleen staat wat er geobserveerd is, maar ook wat er allemaal al gedaan is met zo'n kind. Want ik merk dat sommige heel begaafde kinderen best teleurgesteld kunnen zijn omdat ze hele hoge verwachtingen hebben van wat ze gaan leren op school, terwijl er juist rustig begonnen wordt omdat we niet precies weten waar ze staan. (...) Er staat wel dat er vastgesteld is dat ze verder zijn in hun ontwikkeling maar er staat niet echt in of daar dan ook wat mee gedaan is."* (Intern begeleider)

Een respondent beschrijft het doel: *"Wij hebben binnen ons samenwerkingsverband een werkgroep po en vo. En op po zit een andere projectleider, en op vo doe ik dat stuk. Wat vanuit beide projectgroepen heel erg duidelijk naar voren komt, is dat het belangrijk is dat ook die samenwerking meer gezocht gaat worden. Dus dat we met elkaar gaan kijken van hoe loopt nou de overgang van die leerlingen, waar loop je tegen aan als vo-school en wat is handig om in po nog meer op te pakken. Dus we zijn eigenlijk in de beginfase om te zorgen dat ook dat stuk meer opgepakt gaat worden. Het is wel een doel van beide projectgroepen om dat te gaan doen."* (Projectleider)

Professionalisering en kennisdeling

Een ander doel dat duidelijk naar voren komt uit zowel de vragenlijst als de interviews, is professionalisering en kennisdeling. Professionalisering en kennisdeling zijn binnen alle samenwerkingsituaties en door alle groepen respondenten benoemd. Beide werden het meest door projectleiders (hoog)begaafdheid van het samenwerkingsverband genoemd. Met professionalisering en kennisdeling wordt gestreefd naar een toename van kennis rondom (hoog)begaafdheid bij schoolteams; kennis die vervolgens weer binnen en buiten het schoolteam verspreid wordt. Dit alles wordt volgens alle groepen respondenten gedaan ten behoeve van de signalering en het aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. De volgende twee citaten illustreren het streven naar professionalisering:

"Over de hele lijn proberen we deskundigheid in de school te krijgen, zodat er veel meer individueel gekeken kan worden en ook veel meer op maat gekeken kan worden per leerling. En daar liggen wel hele sterke speerpunten op." (Projectleider)

“We vinden eigenlijk dat dat stuk juist heel belangrijk is, dat die expertise binnen de scholen komt. En dat daar juist een passender aanbod uiteindelijk gecreëerd kan worden. Dat je dan die leerlingen beter kan zien en kan begeleiden.” (Projectleider)

Vroegsignalering

Een ander doel dat sterk naar voren komt in de interviews en vragenlijst, is het realiseren van preventieve en vroege signalering van (hoog)begaafdheid en het tijdig in kaart brengen van de ontwikkelingsbehoeften, waardoor er tijdige ondersteuning geboden kan worden. Dit is door alle groepen respondenten genoemd en binnen alle samenwerkingssituaties. Het gaat hier vaak ook om het ontwikkelen van materiaal of een protocol voor signalering en vaststellen van ontwikkelingsbehoeften. Twee respondenten uit hetzelfde interview beschrijven dit doel als volgt: *“En dat is ook wat we met de subsidie eigenlijk graag wilden bereiken - dat we in het hele po meer kennis zouden kunnen gaan brengen bij de leerkrachten, zodat ze sneller herkennen van: dit kind heeft een andere onderwijsbehoefte en deze dingen kan ik erop inzetten.”* (Schoolleider) *“Dus dat betekent dat de hulpvraag van de kinderen - als dat op deze school gaat, duidelijker, en scherper en beter in beeld is.”* (Intern begeleider)

Voorkomen van onderpresteren, (escalatie van) problematiek en uitval

Een doel dat in de vragenlijst is bevestigd en vaak gekozen is door respondenten, maar in de interviews minder vaak is genoemd, betreft het voorkomen van onderpresteren, van (escalatie van) problematiek en van uitval bij (hoog)begaafde leerlingen. De volgende drie citaten illustreren het belang dat respondenten hiervan zien: *“En ik denk wel dat destijds het idee is geweest achter onze opleiding tot specialist (hoog)begaafd, dat we merkten dat steeds meer getalenteerde, meerbegaafde leerlingen gingen uitvallen in het onderwijs.”* (Orthopedagoog)

“De doelgroep (hoog)begaafde leerlingen met extra zorgbehoeften is complex en is een doelgroep waar jeugdhulp aan verbonden is. Het is belangrijk dat we daar ook dekkend in zijn. Dat gaat over thuiszitters of dreigende thuiszitters - in ieder geval complexe ondersteuningsvragen - dat we daar aanbod voor hebben.” (Projectleider)

“Ja, de kern zit hem in: hoe houden we en hoe krijgen we deze groep jongeren, binnen de regio, op een zo goed mogelijke manier binnen en door het onderwijs? Hoe komen ze tot hun recht, wat hebben ze nodig, wat zijn hun hulpvragen? En wat kunnen we doen zodat ze zo min mogelijk uitvallen?” (Projectleider)

Verwachte haalbaarheid van de doelen

Er worden vrijwel altijd meerdere doelen nagestreefd. Er is in de interviews gevraagd in hoeverre de respondenten verwachten dat sommige doelen makkelijker te behalen zijn dan anderen. Redenen die genoemd zijn om te verwachten dat doelen minder makkelijk te behalen zijn, zijn bijvoorbeeld dat de doelen toch ‘te hoog gegrepen waren’, dat het creëren van motivatie en een gevoel van urgentie bij scholen lastig is en dat er naast aandacht voor (hoog)begaafde leerlingen ook voldoende aandacht moet zijn voor de andere doelgroepen. Ook hebben enkele respondenten genoemd dat het lastig is om te meten of een doel behaald is en dat veel doelen een doorlopend proces zijn en dus in feite nooit ‘behaald’ zijn. Zo gaf een van de respondenten aan: *“En juist die brede basis, die stevige basis, is het minst beïnvloedbaar. Natuurlijk doen we daar allemaal dingen in om het te verstevigen, maar het is niet een knop waar je aan kan draaien waarvan je kan denken, check, klaar.”* (Adviseur onderwijskwaliteit)

Veranderingen tijdens de subsidieperiode

In de interviews is aan projectleiders (hoog)begaafdheid van samenwerkingsverbanden gevraagd welke doelen gedurende de subsidieperiode zijn veranderd. In de antwoorden kwam het meest naar voren dat

de doelstellingen zijn geconcretiseerd, bijvoorbeeld omdat door de tijd heen – met name nadat de scholen weer opengingen na de lockdowns – steeds meer helder werd wat er nodig was. Ook gaven enkele respondenten aan dat zij de doelgroep waarop ze zich richten hebben uitgebreid, bijvoorbeeld door zich ook te richten op (hoog)begaafde leerlingen met leer- en/of gedragsproblemen.

Doelgroep van de samenwerking

Een brede doelgroep

Samenwerkingsverbanden konden in hun subsidieaanvraag zelf bepalen op welke doelgroep zij zich richten binnen (hoog)begaafdheid. Veel geïnterviewden gaven aan dat zij zich op een combinatie van doelgroepen richten. Ze hebben het bijvoorbeeld over leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in brede zin.

Dubbel bijzondere leerlingen

De meesten richten zich (ook) op dubbel-bijzondere leerlingen: leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid en daarnaast ook leer- en/of gedragsproblemen. Respondenten gaven aan dat zij de afgelopen jaren hebben gemerkt dat er een groep leerlingen is die kenmerken van (hoog)begaafdheid heeft, maar die meer nodig heeft dan alleen extra uitdaging. Zij zeggen hierover het volgende:

“We hebben onszelf ook wel een soort van uitgebreid, een andere doelgroep eraan toegevoegd. Enerzijds expertise rondom hoogbegaafde leerlingen, anderzijds gaan we nog een tweede groep oplichten. Dat gaat over time-out voorzieningen, daar zie je voornamelijk de autistische leerling in terug.” (Projectleider)

“En vanuit het samenwerkingsverband bleek ook dat hier een groot gat zit tussen kinderen met hoogbegaafdheid en gedragsproblematiek en wat er vanuit cluster vier onderwijs geboden kan worden. Dus in die leemte zijn we gedoken door een groep in te richten, gericht op kinderen met dubbele problematiek.” (Docent)

Onderpresteerders en ‘verborgen’ (hoog)begaafdheid

Enkele respondenten gaven aan zich (ook) te richten op onderpresteerders of verborgen (hoog)begaafdheid. Hiermee bedoelen respondenten bijvoorbeeld talentvolle snel lerende leerlingen met een niet-Westerse migratieachtergrond of meisjes, waarbij over het algemeen minder snel aan kenmerken van (hoog)begaafdheid wordt gedacht. Een respondent zei het volgende over verborgen (hoog)begaafdheid bij meisjes: *“Het is ook vaak systemisch hè? Omdat deze kinderen pas laat worden herkend - en meisjes al helemaal, nou bijna niet - zie je dat die op latere leeftijd - en dat is echt wel ernstig - rond hun 25ste een burn-out krijgen, omdat ze zich van bijna hun geboorte aan het aanpassen zijn aan hun omgeving. Dus het is ook van belang dat we daarop inzetten.”* (Schoolleider)

3 Samenwerking in verschillende samenwerkingsituaties

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de vraag hoe de samenwerking eruitziet aan de hand van uitkomsten uit de vragenlijst en de interviews. Dit doen we per samenwerkingsituatie. Bij elke samenwerkingsituatie zijn er verschillende partijen betrokken: de scholen zelf, schoolbesturen, het samenwerkingsverband, eventueel een externe partner en hun bestuur, en vaak ook ouders. De manier waarop de samenwerking er verder uit ziet kan echter sterk verschillen. Aan het einde van dit hoofdstuk schetsen we een overkoepelend beeld waarin we reflecteren op de overeenkomsten en verschillen tussen de samenwerkingsituaties.

Samenwerking binnen het po

Hieronder gaan we in op de samenwerking binnen het po. Van de deelnemende regio's hebben we drie samenwerkingsverbanden po bevraagd op deze samenwerking.

Beschrijving samenwerking

Uit de interviews komt naar voren dat de po-samenwerkingsverbanden en de basisscholen met de samenwerking met name een passend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen willen realiseren. Dit gaat over zowel dubbel bijzondere leerlingen als (hoog)begaafde leerlingen zonder extra problematiek.

De manier waarop de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid binnen de regio wordt georganiseerd is redelijk vergelijkbaar voor de drie samenwerkingsverbanden. Zo kwam uit de interviews naar voren dat er binnen de drie samenwerkingsverbanden regionale werkgroepen bestaan waarin partijen samen het beleid rondom (hoog)begaafdheid vormgeven. Binnen deze werkgroepen is bijvoorbeeld vaak het subsidieplan opgesteld. Bij de werkgroepen zijn over het algemeen afgevaardigden van de schoolbesturen (denk aan schoolleiders, bestuurscoördinatoren en/of intern begeleiders) en het samenwerkingsverband betrokken. Het uiteindelijke beleid wordt voorgelegd aan de schoolbesturen in het directieberaad. Zij hebben de laatste zeggenschap over de besluitvorming rondom het beleid.

De werkgroepen hebben naast de beleidsvorming ook andere taken binnen de samenwerkingsverbanden. Zo zijn de werkgroepen verantwoordelijk voor de organisatie van plusklassen, scholing en begeleiding voor de scholen, het faciliteren van voorzieningen voor dubbel bijzondere leerlingen, het monitoren van de voortgang en de doorgaande lijn tussen po en vo. Niet iedere betrokkene is altijd voor elke taak verantwoordelijk. Samenwerkingsverband B heeft bijvoorbeeld ervoor gekozen om deze taken onder te verdelen in subgroepen. Bij iedere subgroep is een deel van de werkgroep betrokken.

Samenwerkingsverbanden geven aan een faciliterende rol te hebben in de samenwerking. Wie er precies vanuit een samenwerkingsverband faciliteert (bijvoorbeeld de werkgroep, stuurgroep of een coördinator van het samenwerkingsverband) en hoe er wordt gefaciliteerd verschilt per samenwerkingsverband. Voorbeelden van facilitering door het samenwerkingsverband zijn het organiseren van bijeenkomsten en het financieren van de leden van de werkgroep voor de tijd die ze kwijt zijn aan deelname aan de werkgroep. Daarnaast vindt er sturing plaats vanuit het samenwerkingsverband op de subsidieactiviteiten; zo wordt er bijvoorbeeld in de gaten gehouden of de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid vordert.

Uit de interviews blijkt dat de betrokkenheid van de scholen wel verschilt per samenwerkingsverband. In samenwerkingsverband B werken scholen samen binnen de verschillende subwerkgroepen, hoewel niet expliciet is benoemd of het subsidieplan dan ook hier is besproken. In samenwerkingsverband A werken

scholen onderling (nog) niet samen en vindt de samenwerking dus alleen op bestuurlijk niveau plaats. In dit samenwerkingsverband A waren scholen ook niet betrokken bij de subsidieaanvraag. Bij Samenwerkingsverband C werken sommige scholen wel intensief samen, terwijl andere scholen vrijwel niet samenwerken rondom (hoog)begaafdheid. In deze regio waren scholen wel actief betrokken bij de subsidieaanvraag. Uit zowel de interviews en de vragenlijst blijkt dat de intern begeleider of specialist (hoog)begaafdheid het meest betrokken is bij de samenwerking met andere scholen rondom (hoog)begaafdheid en vaak stuurt op de samenwerking. Leraren worden incidenteel betrokken in de gevallen waar het voor hen relevant is. Uit de vragenlijst blijkt verder dat scholen op verschillende manieren met elkaar samenwerken. Zo geven scholen aan met andere scholen te overleggen over gezamenlijke doelen en aanpak en gaan ze gezamenlijk naar professionaliserings- en kennisdelingsactiviteiten rondom (hoog)begaafdheid. De intensiviteit van de samenwerking ligt volgens de scholen uit de vragenlijst niet hoog: er is incidenteel contact, afhankelijk van het onderwerp of de casus.

Verandering samenwerking door de jaren heen

Uit de interviews kwam naar voren dat samenwerkingsverbanden vóór de subsidieaanvraag in 2019 in verschillende mate al samenwerkten op het gebied van (hoog)begaafdheid. Samenwerkingsverband A en B kende minimale voorafgaande samenwerking. Het thema (hoog)begaafdheid werd wel benoemd in beleidsdocumenten van het samenwerkingsverband en van schoolbesturen, maar het thema had nog niet veel aandacht. De samenwerking rondom (hoog)begaafdheid kwam in de regio's pas sinds de subsidie structureel op gang. Binnen samenwerkingsverband C werd er in de regio al samengewerkt rondom (hoog)begaafdheid. Zo bestond de werkgroep binnen het samenwerkingsverband al voor de start van de subsidie. Binnen de werkgroep waren al plannen gemaakt die later zijn geïntegreerd in de subsidieaanvraag van het samenwerkingsverband. Een school beschreef de voorafgaande samenwerking als volgt: *“Daarvoor werd er in feite al aftastend met elkaar samengewerkt van: Wat moet er gaan komen? Omdat we de noodzaak zien van de kinderen hier met een hoog-intellectueel potentieel, daar moesten we wat mee.”*

Toekomstige plannen en wensen voor samenwerking

Tijdens de interviews is stilgestaan bij de tevredenheid en mogelijke wensen en plannen voor de toekomst met betrekking tot de samenwerking. Over het algemeen gaven de betrokkenen binnen de samenwerkingsverbanden aan tevreden te zijn met de samenwerking. Er zijn korte lijnen, partijen denken kritisch mee en de samenwerking wordt als kleinschalig en “to the point” ervaren. Er zijn echter nog wensen vanuit het samenwerkingsverband betreft de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid; samenwerkingsverbanden zouden meer betrokkenheid willen zien van scholen en schoolbesturen. Samenwerkingsverbanden A en C willen meer contactmomenten tussen scholen faciliteren, zodat scholen kennis kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren. Samenwerkingsverbanden B en C willen de schoolbesturen meer betrekken, door bijvoorbeeld te zorgen voor meer structuur en regelmaat in de communicatie en terugkoppeling. Naast het verbeteren van de samenwerking tussen scholen en besturen wordt door samenwerkingsverband A benoemd dat ze meer willen samenwerken met een lectoraat om de ontwikkelingsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen te onderzoeken. Samenwerkingsverband B wil samen met een lokaal expertisecentrum onderzoeken of kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften bij het expertisecentrum terecht kunnen. Verder hebben ook scholen binnen de samenwerkingsverbanden de wens om onderling meer contact te hebben, om zo meer kennis te delen. Scholen en beleidsmedewerkers van besturen en samenwerkingsverbanden binnen de samenwerkingsverbanden B en C hebben daarnaast de wens om het beleid rondom (hoog)begaafdheid binnen de regio te verduurzamen en borgen. Door de subsidie zijn er allerlei activiteiten en netwerken

rondom (hoog)begaafdheid opgezet in de regio en het is van belang dat deze netwerken en activiteiten te waarborgen als de subsidie wegvalt.

Ten slotte is er de wens vanuit het samenwerkingsverband en de scholen om professionalisering op het thema (hoog)begaafdheid te intensiveren. Denk hierbij aan het organiseren van trainingen en het stimuleren van kennisdeling voor bestaande medewerkers, maar ook professionaliseren van toekomstige medewerkers, zoals de PABO-studenten. Respondenten gaven aan dat het van belang was dat professionalisering daarbij tussen diverse partijen wordt afgestemd, zodat er gezamenlijk wordt gewerkt aan expertiseontwikkeling.

Samenwerking binnen het vo

Hieronder gaan we in op de samenwerking binnen het vo. Van de deelnemende regio's hebben we drie vo-samenwerkingsverbanden bestudeerd op de samenwerking binnen het vo.

Beschrijving huidige samenwerking

Uit de vragenlijst blijkt dat vo-scholen diverse doelen willen bereiken door middel van de samenwerking op het gebied van (hoog)begaafdheid, namelijk aanbieden van maatwerk, voorkomen van uitval, het bieden van goede en tijdige ondersteuning en het delen van kennis.

Uit de interviews kwam naar voren dat de manier waarop de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid binnen de regio wordt georganiseerd redelijk vergelijkbaar is voor de drie vo-samenwerkingsverbanden. Per samenwerkingsverband is er iemand aangesteld die de projectleiding heeft over de subsidieaanvraag: een specialist (hoog)begaafdheid van school, een gedragswetenschapper een samenwerkingsverband en de directeur-bestuurder van een samenwerkingsverband. Bij twee samenwerkingsverbanden heeft de projectleider zitting in een stuurgroep die gezamenlijk stuurt op de subsidieactiviteiten. Deze (groep) personen hebben een faciliterende en coördinerende rol: ze organiseren bijvoorbeeld bijeenkomsten en cursussen, begeleiden scholen in de stappen die gezet moeten worden om het plan succesvol uit te kunnen voeren, informeren scholen over de subsidieactiviteiten en het monitoren van de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. De mate waarin ze scholen faciliteren en contact hebben met de scholen verschilt.

Binnen de samenwerkingsverbanden is de betrokkenheid van de schoolbesturen wisselend. Zo faciliteren de schoolbesturen in samenwerkingsverband D de samenwerking tussen de scholen, keuren ze het beleid rondom (hoog)begaafdheid goed en bieden ze professionaliseringsmogelijkheden aan scholen. In samenwerkingsverband F zijn de schoolbesturen juist niet actief betrokken bij de samenwerking op het gebied van (hoog)begaafdheid. Binnen dit samenwerkingsverband worden de schoolbesturen slechts geïnformeerd over de ontwikkelingen. Het is op basis van de interviews niet duidelijk wat de rol van de schoolbesturen binnen samenwerkingsverband E is.

Alhoewel uit de interviews naar voren komt dat samenwerkingsverbanden een faciliterende rol hebben, komt ook naar voren dat scholen vooral zelf initiatieven moeten nemen om samenwerking rondom (hoog)begaafdheid te bevorderen. Als vo-scholen een activiteit willen opzetten op het gebied van (hoog)begaafdheid kunnen ze zelf bij het samenwerkingsverband terecht. Wanneer het plan potentie heeft om breder uitgezet te worden binnen het samenwerkingsverband, krijgt de school een budget om een pilot op te zetten. Samenwerkingsverband E zet hier tegenover dat de scholen zelf ook een deel van het budget van de basisondersteuning moeten inzetten voor (hoog)begaafdheid. De scholen zijn daarnaast verplicht om de uitgaven rondom (hoog)begaafdheid jaarlijks te verantwoorden.

Verder heeft elke vo-school binnen samenwerkingsverbanden E en F iemand aangewezen als (hoog)begaafdheidsspecialist. Deze specialisten hebben de taak om expertise rondom (hoog)begaafdheid op te bouwen binnen hun scholen. Zo adviseren ze de directie van hun school over mogelijk vervolgstappen die gezet kunnen worden. In samenwerkingsverband E hebben de specialisten ook meegedacht met het subsidieplan. De specialisten kwamen met voorstellen, die vervolgens door het samenwerkingsverband zijn vertaald naar beleid.

Uit de vragenlijst kwam naar voren dat het per samenwerkingsverband verschilt in hoeverre vo-scholen onderling samenwerken rondom (hoog)begaafdheid. Binnen samenwerkingsverband E is de samenwerking wisselend. Scholen die al wel samenwerken doen dit met name in de vorm van kennisdeling en professionalisering tussen met name specialisten (hoog)begaafdheid. De scholen uit samenwerkingsverband D en F gaven in de vragenlijst aan in het jaar 2022 (nog) niet samen te werken. Waarom er geen samenwerking plaatsvindt, is niet toegelicht.

Verandering samenwerking door de jaren heen

Uit de interview kwam naar voren dat het per samenwerkingsverband verschilt in hoeverre er voor de subsidieregeling al werkt samengewerkt in de regio rondom het thema (hoog)begaafdheid. Binnen samenwerkingsverband E werd er al wel samengewerkt rondom dit thema in de regio; Er was al aandacht voor (hoog)begaafdheid en er waren al groepen waar professionals uit het onderwijs samenkwamen om over (hoog)begaafdheid te praten. Bij samenwerkingsverband F werd er voor de subsidie nog niet samengewerkt in de regio. Iedere school probeerde wel uitdaging te bieden aan de leerlingen die het nodig hadden, maar scholen werkten daarbij niet met elkaar samen. Het is niet bekend in hoeverre er binnen samenwerkingsverband D al werd samengewerkt voor de subsidie.

Toekomstige plannen en wensen voor samenwerking

Tijdens de interviews is stilgestaan bij de tevredenheid en mogelijke wensen en plannen voor de toekomst met betrekking tot de samenwerking. Over het algemeen zijn de betrokkenen binnen de samenwerkingsverbanden tevreden met de samenwerking. De samenwerking werd als "soepel" beschreven: iedereen is vrij om te doen wat hij of zij denkt dat goed is. Ook geven betrokkenen aan dat het netwerk rondom (hoog)begaafdheid binnen de samenwerkingsverbanden groeit.

Uit de interview kwamen echter ook nog een aantal wensen naar voren vanuit het samenwerkingsverband en de scholen als het gaat over de samenwerking. Binnen samenwerkingsverband E gaf zowel de projectleider als de scholen aan meer contact met elkaar te willen hebben via de schoolleiding. *"Het wordt nu een beetje van onderaf een organisatie ingeduwed. (...) Je hoopt dat het een olievlek wordt die uitspreidt, maar ik merk dat dat nog niet echt gebeurt. En ik denk dat je daarin ook meer van bovenaf moet gaan werken. Dus vanuit het samenwerkingsverband zou het misschien wel fijn zijn als daar wat meer meegedacht wordt en gecommuniceerd wordt naar de schoolleiding toe, bijvoorbeeld, naar de schoolleidingen van de scholen, om aan te geven hoe belangrijk het is. (Vo-school)"* Betrokkenen uit samenwerkingsverbanden D en F gaven aan meer behoefte aan meer samenwerking met het po, omdat zij vermoedden dat niet alle basisscholen in hun regio (hoog)begaafde leerlingen goed kunnen bedienen.

Verder gaven de scholen uit samenwerkingsverband E en F aan behoefte te hebben aan het opstellen van een databank waarin mogelijke interventies worden beschreven. Sommige scholen zouden in dezelfde databank ook de mogelijkheid willen hebben om vragen te kunnen stellen aan andere scholen. Ten slotte hebben de scholen uit samenwerkingsverband E de behoefte aan kennisdeling en contact met andere scholen door middel van bijeenkomsten.

Samenwerking tussen po en vo

Hieronder gaan we in op de samenwerking tussen het po en vo. Er zijn drie paren van samenwerkingsverbanden (drie regio's) bestudeerd (3 po en 3 vo) op de samenwerking tussen po-vo rondom (hoog)begaafdheid: Regio G, H en I. Voor deze deelstudie is gesproken met zowel projectleiders uit het po als uit het vo als met deelnemende scholen po en vo.

Beschrijving samenwerking

De samenwerkingsverbanden willen met de samenwerking bereiken dat er voor leerlingen een doorgaande leerlijn wordt gecreëerd van de basisschool naar de middelbare school, en dat (hoog)begaafde leerlingen over de gehele onderwijslijn passende ondersteuning krijgen.

Uit de interviews kwam naar voren dat de vormgeving van de samenwerking overeenkomt in regio's G en H. Binnen deze samenwerkingsverbanden zijn er werkgroepen, netwerkgroepen en/of overleggen waarin partijen bij elkaar komen. Vraagstukken die hierbinnen samen worden opgepakt zijn: vormgeving van de doorgaande leerlijn en versterking van het basisaanbod rond (hoog)begaafdheid. Wie precies onderdeel uitmaken van deze werkgroepen en overleggen wordt uit de interviews niet duidelijk.

Binnen alle drie de regio's hebben de samenwerkingsverbanden hoofdzakelijk een faciliterende rol. Voor twee van de drie regio's geldt dat po- en vo-samenwerkingsverbanden (gezamenlijk) professionaliseringsaanbod en/of symposia organiseert voor zowel het po als het vo. Soms gaat het om een basistraining en soms om ontwikkelingsactiviteiten voor verdiepende expertise. In regio I gaven de projectleiders van de samenwerkingsverbanden po en vo aan (ook) een uitvoerende rol hebben. Zij brachten bijvoorbeeld samen het ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in kaart (een 'sociale kaart'). De vertegenwoordigers van de samenwerkingsverbanden po uit regio H wil in de nabije toekomst iets vergelijkbaars doen. Het samenwerkingsverband po in regio G heeft de meest sturende rol: zij regelt overleggen tussen het po en vo, stuurt op deelprojecten en stimuleert het contact tussen scholen.

Wat opvalt is dat schoolbesturen binnen de samenwerkingsverbanden geen of nauwelijks een inhoudelijke rol vervullen. Voor één regio geldt dat er simpelweg 'te veel' besturen zijn. Voor regio I is onduidelijk in welke mate schoolbesturen betrokken zijn bij de samenwerking.

De mate waarin scholen betrokken zijn bij de samenwerking tussen het po en vo verschilt sterk per regio. In twee regio's hebben scholen een belangrijke rol en zijn ze nauw betrokken. Binnen regio G geldt bijvoorbeeld dat scholen hun eigen pilot (plusklassen) organiseren. Verder bleek uit de interviews dat in de Regio H en I de scholen door het samenwerkingsverband betrokken werden in het opstellen van plannen en toekomstig beleid. Binnen de andere regio is het onduidelijk in hoeverre scholen betrokken zijn.

Uit de gesprekken en het vragenlijstonderzoek is gebleken dat de intensiviteit van de samenwerking sterk uiteenloopt. In regio H komt de samenwerking tussen po- en vo-scholen in de gehele regio slechts mondjesmaat op gang. Bij de andere regio's verschilt het per school. Ongeveer de helft van de gesproken betrokkenen gaf in de interviews aan met enige regelmaat contact te hebben met hun samenwerkingspartner(s). Voor sommige samenwerkingen betekent dit vrijwel dagelijks contact, andere samenwerkingspartners spreken elkaar één keer in de maand of twee maanden. Voor de andere helft van de gesproken betrokkenen vindt contact niet of slechts sporadisch plaats, bijvoorbeeld alleen tijdens een overdrachtsbespreking tussen po-leerkrachten en vo-docenten.

Eén van de samenwerkingsverbanden uit regio I geeft aan dat contact tussen po en vo makkelijker wordt wanneer beide samenwerkingsverbanden op dezelfde locatie gevestigd zijn: *“Als het dan gaat om de samenwerking, dan hebben de directies van vo en po heel nauw contact. Ze zitten in hetzelfde gebouw, sterker nog, op dezelfde gang. Voor het nieuwe ondersteuningsplan dat zijn we nu aan het voorbereiden is de samenwerking tussen po en vo ook heel sterk. Ze willen bij wijze van spreken fungeren als een samenwerkingsverband. Dus de basis van samenwerking is vrij stevig en gaat veel verder terug dan het subsidie hoogbegaafdheidsproject.”* (projectleider vo-samenwerkingsverband)

Het vragenlijstonderzoek laat zien dat het ook kan verschillen met welke school wordt samengewerkt. Sommige scholen werken met een vaste kern aan scholen uit de andere sector, met daaromheen incidenteel contact met anderen. Eén school geeft daarnaast aan vooral in de aanloop en na afloop van een project veel contact te hebben met samenwerkingspartners, maar minder tijdens het verloop van het project. Ook kan het verschillen welke type functies betrokken zijn. Intern begeleiders/zorgcoördinatoren coördineren meestal de samenwerking. In een enkel geval zijn ze slechts incidenteel betrokken. Leraren en experts (hoog)begaafdheid zijn vanuit de school ook vaak structureel betrokken bij de samenwerking. De schoolleiding wordt meestal geïnformeerd, maar is niet zelf betrokken bij de samenwerking tussen scholen. Wel zijn schoolleiders regelmatig bovenschools aan het samenwerken om (in meer of mindere mate) beleid op elkaar afstemmen in de regio.

Verandering door de jaren heen

De helft van de scholen die de vragenlijst invulde geeft aan dat de samenwerking met scholen uit de andere sector breder is dan het thema (hoog)begaafdheid, maar dat (hoog)begaafdheid wel een belangrijk onderdeel van de samenwerking uitmaakt. Voor vier scholen geldt dat (hoog)begaafdheid wel op de agenda staat, maar binnen de samenwerking met scholen uit de andere sector minder belangrijk is. Geen van de samenwerkingen zijn enkel en alleen gericht op (hoog)begaafdheid. De interviews bevestigen dit beeld: (hoog)begaafdheid is onderdeel van een bredere samenwerking gericht op het versoepelen van de overgang van po naar vo.

Sinds de start van de subsidieperiode in 2019 zien de betrokkenen uit het po en vo dat er onderling meer kennis met elkaar wordt gedeeld, bijvoorbeeld door middel van kennisbijeenkomsten en projectgroepen, zo blijkt uit de interviews. Ook weten samenwerkingspartners elkaar beter te vinden, omdat er op meer structurele basis kennisbijeenkomsten, overleggen en/of projectgroepen plaats vinden of – zoals in regio I - partners met behulp van een 'sociale kaart' in beeld zijn gebracht.

Het thema (hoog)begaafdheid is binnen bestaande samenwerkingen en in het algemeen hoger op de agenda komen te staan, en heeft geleid tot meer afstemming: *“Wat ik mooi vind aan deze subsidie is dat (hoog)begaafdheid opeens wel de aandacht kreeg. Ook gaf het ruimte om te onderzoeken wat voor mogelijkheden ervoor lagen binnen het samenwerkingsverband. Dus het heeft zeker een extra impuls gegeven om hier gericht mee aan de slag te gaan. En ook de neuzen wat meer bij elkaar gekregen van de verschillende schoolbesturen, van: dit is wel iets waar we verantwoordelijkheid voor moeten dragen.”* (Projectleider po-samenwerkingsverband)

Eén van de betrokkenen noemt dat de subsidie zorgt voor meer slagkracht. Er was meer ruimte voor concrete activiteiten en projecten, in plaats van alleen te overleggen: *“Maar nu we al wat verder zijn - ja, het helpt om te komen van er heel veel over te praten naar daadwerkelijk iets doen, zeg ik maar even plat. En daar heeft de subsidie wel voor gezorgd, ja.”* (Projectleider vo-samenwerkingsverband)

Meerdere betrokkenen geven aan dat er ook al concrete opbrengsten zijn namelijk dat de doorgaande lijn van het po naar het vo is verbeterd sinds het ingaan van de subsidie. Dankzij de subsidie kunnen partners ruimte en tijd vrij te maken om leerlijnen op elkaar af te stemmen, en elkaar als onderwijspartijen beter te leren kennen.

Toekomstige plannen en wensen voor samenwerking

De meeste geïnterviewden gaven aan de samenwerking te willen intensiveren. Vrijwel alle partijen willen elkaar meer gaan opzoeken en willen het onderwijs beter op elkaar gaan afstemmen. *“Onze kinderen krijgen thematisch dingen al erg veel mee. Dus ze zijn al best wel wat gewend. Als jij dan iedere vrijdag naar een plusklas op een andere school gaat waar je het idee hebt dat je niet meer leert dan op je basisschool, dan is het niet goed afgestemd.” (basisschool)*

Eén van de geïnterviewden gaf aan de activiteiten uit de samenwerking uit te willen breiden naar de rest van de regio, om het bereik van de voorzieningen breder te maken zodat ook leerlingen van andere scholen kunnen profiteren.

De samenwerkingsverbanden zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking tussen po en vo in hun regio. Binnen regio I verloopt de samenwerking minder soepel en weten po en vo elkaar (nog) niet goed te bereiken. Een knelpunt is dat docenten/leerkrachten weinig tijd hebben. Meerdere geïnterviewden vinden het gebrek aan kennisdeling tussen po en vo een groot aandachtspunt. Een betrokkene geeft aan dat daardoor het aanbod onvoldoende is afgestemd. Meerdere betrokkenen willen echter juist het aanbod vanuit po en vo met elkaar afstemmen en zelfs integreren.

Voorbeelden van wensen zijn: meer betrokkenheid van het po bij het vo-leernetwerk, gezamenlijk meer inzet op differentiatie binnen het aanbod rondom (hoog)begaafdheid en meer maatwerk voor leerlingen die niet voldoende hebben aan het aanbod van de school. Eén van de betrokkenen zou het aanbod het liefst wijkgericht maken, daarbij is het wel nodig dat er meer scholen bij de samenwerking aansluiten.

Samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp

Hieronder gaan we in op de samenwerking tussen het onderwijs en de jeugdhulp. De term jeugdhulp gebruiken we breed voor ondersteuning en zorg die vanuit de jeugdwet wordt betaald. Van de deelnemende regio's hebben we één samenwerkingsverband (uit het po) bestudeerd op de samenwerking onderwijs-jeugdhulp rondom (hoog)begaafdheid. Aangezien het om één regio gaat, moeten de uitkomsten voorzichtig geïnterpreteerd worden en kunnen ze niet gegeneraliseerd worden. Bij de tweede meting zal geprobeerd worden meer samenwerkingsverbanden op dit thema te werven.

Beschrijving samenwerking

Het samenwerkingsverband en de gemeente willen met de samenwerking bereiken dat er voor alle type (hoog)begaafde leerlingen een passend aanbod is. Uit de interviews is gebleken dat de gemeente als doel heeft om voor alle leerlingen een passend aanbod te kunnen bieden, waarbij (hoog)begaafdheid niet expliciet in hun beleid wordt benoemd. Het samenwerkingsverband heeft wel speciale aandacht voor deze doelgroep vanuit de subsidie.

De antwoorden van de geïnterviewden lieten zien dat het samenwerkingsverband en de gemeente op beleids-/bestuursniveau samenwerken. De directeur van het samenwerkingsverband en de wethouder van de gemeente overleggen in het op overeenstemming gericht overleg. Het is wettelijk verplicht om het op overeenstemming gericht overleg te voeren en af te stemmen over het ondersteuningsplan van het

samenwerkingsverband en het jeugdplan van de gemeente. Beleidsmedewerkers van het samenwerkingsverband en de gemeente hebben ook tussentijds contact, onder andere om uitvoering te geven aan de afspraken die in het op overeenstemming gericht overleg zijn gemaakt. Samen signaleren zij potentiële knelpunten in de afstemming tussen onderwijs en jeugdhulp, ontwikkelen ze onderwijszorgaanbod en faciliteren en stimuleren ze scholen en jeugdhulppartners om samen te werken. Het samenwerkingsverband doet dit bijvoorbeeld door werkgroepen op te starten waaronder een werkgroep over dubbel bijzondere leerlingen, een kennisbank voor onderwijs- en jeugdhulpprofessionals over (hoog)begaafdheid te maken en door netwerkbijeenkomsten te organiseren (zie ook hoofdstuk 4 over de facilitering en ondersteuning vanuit beleid). De gemeente is verantwoordelijk voor de jeugdhulp en kan bijvoorbeeld nieuw zorgaanbod ontwikkelen en financieren en heeft een regiehoudersrol als het gaat om het waarborgen van de kwaliteit van de jeugdhulp. Een voorbeeld is dat de gemeente de jeugdhulpprofessional financiert die binnen twee scholen jeugdhulp verleent voor (hoog)begaafde leerlingen (zie ook de volgende paragraaf).

Onder de gemeente vallen wijkteams die lichte ondersteuning bieden. Ook is er een groot aantal jeugdhulpaanbieders door de gemeente gecontracteerd. In de uitvoering hebben veel scholen te maken met lichte en preventieve jeugdhulp, vaak incidenteel voor een beperkt aantal (hoog)begaafde leerlingen. Een klein deel van de scholen gaf in de vragenlijst aan wel samen te werken met jeugdhulp, maar niet rondom (hoog)begaafdheid. De reden daarvoor is waarschijnlijk dat deze doelgroep beperkt bij hen op school zit. Scholen werken samen met verschillende jeugdhulpaanbieders, afhankelijk van welke aanbieder ouders kiezen. Daarbij zijn er vaak een paar aanbieders waarmee regelmatig wordt samengewerkt en andere aanbieders waar dit incidenteel mee gebeurt. Uit de interviews is gebleken dat het meestal geen jeugdhulpaanbieders zijn die zich specialiseren in (hoog)begaafdheid, maar organisaties met een breder aanbod zoals faalangsttrainingen en begeleiding bij onzekerheid, angsten en/of het aanleren van (executieve) vaardigheden. Er zijn twee scholen (waarvan één zich profileert als school voor voltijd (hoog)begaafdheidsonderwijs) in de regio die een vaste jeugdhulpaanbieder in school hebben die aan een grotere groep (hoog)begaafde leerlingen zorg biedt. Daar is de samenwerking intensiever. Zo hebben onderwijs- en jeugdhulpprofessionals samen scholing gevolgd en is er laagdrempelig contact op de werkvloer.

De antwoorden op de vragenlijst lieten zien dat vanuit de school de intern begeleider de samenwerking coördineert met de jeugdhulpaanbieder(s). Naast de leerling zelf zijn hun ouders, hun leraren en het samenwerkingsverband structureel betrokken. Welke leerlingen, ouders en leraren betrokken zijn, verandert per casus. Een uitzondering is de scholen waar de jeugdhulp in de school plaats vindt. Zo vertelt één van de scholen dat de jeugdhulpverlener in de klas aanwezig is en structureel met de leraar samenwerkt om samen de dubbel bijzondere leerlingen die in deze groep zitten te bedienen. Verder is incidenteel een expert (hoog)begaafdheid, schoolleider of leerplichtambtenaar betrokken bij de samenwerking.

Verandering samenwerking door de jaren heen

Uit de interviews blijkt dat de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp is een thema waar samenwerkingsverband en gemeente al sinds de invoering van passend onderwijs (2015) op samenwerken. De bewustwording dat (hoog)begaafde leerlingen een doelgroep vormen die specifiek aandacht verdient is wel pas in recente jaren opgekomen volgens geïnterviewden. Dat is volgens betrokkenen ook te danken aan de subsidieregeling 'Begaafdheid in passend onderwijs'. Sinds een jaar zijn er pilots om jeugdhulp voor (hoog)begaafde leerlingen op enkele plekken meer de school in te

brengen. Het samenwerkingsverband zet zich sinds de subsidieperiode actief in om de samenwerking te stimuleren door kennis te verspreiden in de kennisbank, netwerken en bijeenkomsten.

Toekomstige plannen en wensen voor samenwerking

In de interviews kwam naar voren dat de onderwijs- en jeugdhulpprofessionals tevreden zijn over de samenwerking met elkaar: er is laagdrempelig contact waar nodig, de professionals gebruiken elkaars expertise en staan op gelijkwaardige voet met elkaar. Een jeugdhulpverlener noemt dat de samenwerking samen geëvalueerd wordt en dat er op die manier bijgestuurd kan worden. Er is meer bereidheid gekomen om met elkaar mee te denken en scholen weten iets beter bij welke aanbieders aanbod te vinden is voor (hoog)begaafdheid.

De scholen noemen als aandachtspunt dat niet alle jeugdhulpaanbieders kennis hebben van (hoog)begaafdheid. Veel jeugdhulpverleners zijn zich niet (voldoende) bewust van de ondersteuningsbehoeften die (hoog)begaafde leerlingen hebben: *‘Veel jeugdhulpaanbieders hebben geen expliciete kennis rondom HB. Dan ben je vanuit school aangewezen op kleine bedrijfjes. Het is onvoldoende helder wat zij bieden en hoe de betaling verloopt. Dit maakt samenwerken en iets opbouwen lastig’. (basisschool)*

Er zijn wel plannen om hiermee aan de slag te gaan. De projectleider (hoog)begaafdheid van het samenwerkingsverband geeft aan dat één van de grootste jeugdhulpaanbieders een scholing gaat volgen bij het samenwerkingsverband. Daarnaast lukt het steeds beter bij netwerkbijskomsten zowel onderwijs- als jeugdhulpprofessionals te bereiken. Het samenwerkingsverband noemt dat ook bij scholen nog ruimte is voor verbetering. Zo zouden scholen bewuster kunnen worden van welke ondersteuning zij kunnen bieden aan (hoog)begaafde leerlingen, en zou duidelijker vastgelegd kunnen worden wat elke school minstens moet kunnen. Dan kunnen ouders hiermee rekening houden in hun schoolkeuze.

Ook het samenwerkingsverband en de gemeente zijn tevreden met de samenwerking. Aan beide kanten leeft het beeld dat (hoog)begaafde leerlingen met lichte ondersteuningsbehoeften steeds beter op school opgevangen worden, waar nodig met jeugdhulp. Wel zien beide partijen ruimte voor verbetering. Er is de wens om door te gaan met het inzetten van jeugdhulp in de twee scholen. Bij één van de scholen is nog weinig bekend of de pilot wordt voortgezet, terwijl er wel grote behoefte aan is. Breder dan deze scholen is er ook de wens om de samenwerking te intensiveren met een jeugdhulpaanbieder die lichte preventieve hulp door middel van sport aanbiedt en inzet op het vergroten van het zelfvertrouwen. Het samenwerkingsverband wil samen met de jeugdhulpaanbieder een programma ontwerpen speciaal voor (hoog)begaafde leerlingen waar alle scholen toegang tot zullen hebben. Echter, bij sommige (hoog)begaafde leerlingen zoals de dubbel bijzondere leerlingen zijn de zorgbehoeften te complex. Er is dan gespecialiseerde jeugdhulp nodig en daar is weinig aanbod voor of het is ver weg. Er is de wens om dit dichterbij te brengen.

Als laatste geeft de projectleider van het samenwerkingsverband aan ouders van (hoog)begaafde leerlingen meer in contact met elkaar te willen brengen. Ouders kunnen veel van elkaar leren als het gaat om het ondersteunen van hun kind en ook om de huiverigheid van sommige ouders weg te nemen als het gaat om inschakelen van jeugdhulp. Soms zit daar voor ouders nog een negatieve connotatie aan.

Samenwerking tussen po en kinderopvang

Hieronder gaan we in op de samenwerking tussen het po en de kinderopvang. Van de deelnemende regio's hebben we drie samenwerkingsverbanden bevraagd op deze samenwerking. Gezien de jonge

leeftijd van peuters en kleuters spreken betrokkenen meestal niet van (hoog)begaafdheid maar van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

Beschrijving samenwerking

Uit de interviews is gebleken dat de drie samenwerkingsverbanden met de samenwerking willen bereiken dat er voor kinderen een doorgaande leerlijn is vanaf de kinderopvang naar de basisschool en dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong tijdig worden gesignaleerd. Hierbij gaat het om een warme overdracht en het laten aansluiten van aanbod tussen de kinderopvang en basisschool. Daarnaast zijn expertiseontwikkeling en dekkend aanbod benoemd als belangrijke doelen.

De samenwerking verschilt per regio. Samenwerkingsverband K geeft in de interviews aan dat er vanuit het samenwerkingsverband momenteel geen samenwerking rondom (hoog)begaafdheid bestaat met de kinderopvangorganisaties. Het betreft een regio met schoolmodel, waarbij financiële middelen en daarmee een deel van de verantwoordelijkheden voor het organiseren van ondersteuning worden overgeheveld naar scholen en besturen. Ongeveer een derde van de schoolbesturen ontvangt middelen uit de subsidie (hoog)begaafdheid. Samenwerking over (hoog)begaafdheid vindt plaats in een stuurgroep met beleidsmedewerkers van enkele grote schoolbesturen en in een kennisgroep met specialisten hoogbegaafdheid van scholen en besturen. Zij komen vier tot zes keer per jaar bijeen. De kinderopvang is dus niet aangesloten bij deze overleggroepen.

In de twee andere samenwerkingsverbanden is er wel contact vanuit het samenwerkingsverband met de kinderopvangorganisaties, met name met de beleidsmedewerkers en pedagogische coaches. In samenwerkingsverband L bestaat een stuurgroep 'jonge kind' waarin onderwijs, kinderopvang, gemeente en jeugdhulp zitten. De stuurgroep is breder dan het thema (hoog)begaafdheid, en het wordt ook niet als het meest belangrijke thema gezien. In samenwerkingsverband M is er een werkgroep die zich specifiek bezighoudt met de doelstelling rondom vroegsignalering. Hierin zit een onderwijsspecialist van het samenwerkingsverband, een specialist (hoog)begaafdheid van een bestuur en een intern begeleider van een school. De kinderopvang is niet aangesloten. Wel zijn er los van de werkgroep vanuit de onderwijsspecialist van het samenwerkingsverband gesprekken met kinderopvangorganisaties over het organiseren van gezamenlijke scholing en het belang van signaleren van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

De schoolbesturen geven in de interviews aan niet expliciet rondom (hoog)begaafdheid samen te werken met de kinderopvang. In twee regio's is er wel samenwerking, maar die gaat met name over de vorming van integrale kindcentra. Bij samenwerkingsverband K hebben de besturen elk hun eigen subsidiedoelstellingen en plannen, maar zijn hierbij niet in contact met de kinderopvang.

De vragenlijst is uitgezet onder scholen en kinderopvanglocaties waarvan werd verwacht dat deze samenwerken met de kinderopvang of hier plannen voor hebben. Deze scholen en kinderopvanglocaties geven aan dat de samenwerking altijd breder is dan het thema (hoog)begaafdheid. Er wordt met name samengewerkt in het kader van een warme overdracht tussen kinderopvang en de school. Dit geldt specifiek voor leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong maar ook voor andere leerlingen. In de interviews wordt verder toegelicht dat in alle drie de regio's de samenwerking vooral intensief is binnen integrale kindcentra. In samenwerkingsverband M hebben een aantal scholen die onderdeel zijn van integrale kindcentra een scholings-/maatwerktraject gevolgd waar directeuren, leraren en ook pedagogisch medewerkers aan deelnamen. In een andere regio heeft een voltijds (hoog)begaafdheidsschool een peuteraanbod waarvoor wordt samengewerkt met de kinderopvang.

Vanuit school zijn vaak de intern begeleider, expert (hoog)begaafdheid en leraren betrokken. De schoolleiding wordt incidenteel betrokken. Verder zijn ouders en het samenwerkingsverband in meer of mindere mate betrokken. In de interviews komt bijvoorbeeld naar voren dat ouders betrokken worden bij de warme overdracht en dat verwachtingen over het onderwijs en de ondersteuning dan worden besproken.

Overige basisscholen werken wel structureel samen met kinderopvanglocaties, maar niet expliciet rondom (hoog)begaafdheid of ontwikkelingsvoorsprongen. Een van de redenen hiervoor is dat er meer focus ligt bij kinderen met een achterstand:

“We hebben een goede overdracht. We hebben veel VVE-kinderen. Naast het overdrachtsformulier is er ook regelmatig telefonisch contact over kinderen. Dit gaat vooral over zorgen op dit gebied van achterstand. Een ontwikkelingsvoorsprong wordt door de opvang waar wij veel kinderen van krijgen niet gesignaleerd. Dus dan kunnen we er moeilijk in samenwerken.” (school)

“Wat me wel opvalt is dat als een kind wat achterblijft, dat we wel vaak gezegd wordt van nou we hebben zorg om deze leerling, we willen graag een warme overdracht, of dat je even komt kijken. En ik heb dat eigenlijk met een kind met een voorsprong nog nooit gehad. En weet je, het wordt wel doorgegeven, maar ik heb niet het idee dat het als zorg gezien wordt.” (kinderopvanglocatie)

“De kinderopvang werkt met laagopgeleide pedagogisch medewerkers. Ik zie geen echte mogelijkheden om met hen samen te werken op dit gebied.” (school)

Verandering samenwerking door de jaren heen

Bij alle drie de samenwerkingsverbanden werd al voor de start van de subsidieperiode samengewerkt met de kinderopvang, vaak binnen integrale kindcentra. Deze samenwerking was echter meestal niet specifiek gericht op kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Uit de interviews en vragenlijsten komt naar voren dat vorig schooljaar (2020-2021) en afgelopen schooljaar (2021-2022) bij de drie samenwerkingsverbanden enkele activiteiten zijn gestart betreffende de samenwerking tussen de basisschool en kinderopvang rondom ontwikkelingsvoorsprongen en dat het thema (hoog)begaafdheid meer op de agenda is komen te staan. Bij twee samenwerkingsverbanden zijn er ook nog activiteiten, zoals scholing van pedagogisch medewerkers, die nog moeten gaan starten.

Toekomstige plannen en wensen voor samenwerking

Scholen, kinderopvangorganisaties, samenwerkingsverbanden en schoolbesturen hebben diverse plannen en wensen voor de toekomstige samenwerking. In de interviews benoemen actoren op het niveau van beleid en uitvoering de wens om in te zetten op professionalisering van pedagogisch medewerkers zodat ze *“een ontwikkelingsvoorsprong kunnen herkennen en de verbinding, of de hulp zoeken als ze die nodig hebben. Maar dat ze het in elk geval tijdig kunnen signaleren en er iets mee doen”* (Leerkracht).

Ook worden het verbeteren van de doorgaande (leer)lijn en zoeken naar meer verbinding tussen de kinderopvang en de basisschool genoemd als wensen voor de toekomst:

“dat de intern begeleider, of de leerkracht van de onderbouw al eens een keer meekijkt, en kijkt hoe we goed kunnen aansluiten bij de ondersteuning of uitdaging die dit kind nodig heeft. En dat dat een doorgaande lijn dan vanzelfsprekend is naar groep 1. Dat het niet pas in groep 1 begint, maar dat het juist al bij de peuters start.” (Beleidsmedewerker bij een schoolbestuur)

“Ik denk dat de kinderopvang en scholen nog twee verschillende organisaties zijn. Dus nu zijn we op zoek naar verbinding, maar dat is niet zo vanzelfsprekend. Tenzij je een, integraal kindcentrum van 0 tot 12 aanbiedt. En ik denk dat het daar al vanzelfsprekender is.” (Pedagogisch beleidsmedewerker kinderopvang)

In regio K geeft de projectleider (hoog)begaafdheid en de medewerkers van enkele schoolbesturen aan dat ze graag meer betrokkenheid zouden willen van andere schoolbesturen rondom het thema (hoog)begaafdheid. Een van de besturen geeft verder aan dat er wel meer één lijn zou mogen komen in het beleid rondom (hoog)begaafdheid vanuit het samenwerkingsverband.

Samenwerking tussen speciaal en regulier onderwijs

Hieronder gaan we in op de samenwerking tussen het speciaal en regulier onderwijs. Van de deelnemende regio's hebben we één samenwerkingsverband (uit het vo) bevestigd op de samenwerking regulier-speciaal onderwijs rondom (hoog)begaafdheid. Aangezien het om één regio gaat, moeten de uitkomsten voorzichtig geïnterpreteerd worden. Bij de tweede meting zal geprobeerd worden meer samenwerkingsverbanden op dit thema te werven.

Beschrijving samenwerking

De regio werkt aan het inbrengen van kennis in de school zelf om daarmee een passend aanbod te krijgen: *“Het samenwerkingsverband heeft duidelijk gesteld dat we geen aparte plus-klas of iets dergelijks oprichten, dus de kennis moet in alle scholen verbreed en vergroot worden, want we hebben een grote regio qua kilometers en een klein aantal leerlingen. Het is dan niet te doen voor leerlingen om naar een bovenschoolse voorziening te gaan omdat de afstanden te groot zijn.” (projectleider samenwerkingsverband vo)*

Op beleids- en bestuursniveau zijn er regionale overleggen tussen samenwerkingsverband en de schoolbesturen. Schoolbesturen met scholen voortgezet (speciaal) onderwijs (v(s)o) in de regio zijn hierbij vertegenwoordigd. Het thema (hoog)begaafdheid wordt daarin besproken, maar heeft niet altijd een grote rol. Het samenwerkingsverband heeft ook contact met de gemeente en het samenwerkingsverband po, binnen een werkgroep rondom talentontwikkeling. Sinds 2017 overleggen de directeurs van vo- en vso-scholen samen, de projectleider (hoog)begaafdheid van het samenwerkingsverband zit hier ook bij. In dit overleg krijgt (hoog)begaafdheid door de jaren heen steeds meer aandacht volgens de projectleider (hoog)begaafdheid. Activiteiten die in dit overleg vorm hebben gekregen zijn: het in contact brengen van (hoog)begaafde leerlingen uit de bovenbouw vo met elkaar, het ontwikkelen van een lessenserie, het ontwikkelen van een signaleringsinstrument en het ontwikkelen van training en scholing voor professionals. De scholen ontworpen zelf de activiteiten, eventueel met ondersteuning van het samenwerkingsverband. Het vo en vso maken hierbij gebruik van elkaars kennis om bovenstaande samen te doen.

Naast dit overleg is er ook intervisie tussen zogenaamde talentbegeleiders van scholen. Er zijn docenten en zorgcoördinatoren van scholen opgeleid tot talentbegeleiders, elke school heeft er twee of drie van. De talentbegeleiders hebben een paar keer per jaar intervisie en overleggen met elkaar.

Ook zijn er individuele scholen die samenwerken (buiten het regionale overleg en de intervisiebijeenkomsten om). Zo is er een reguliere vo-school die een extra brugklasgroep heeft ingericht voor leerlingen die tussen regulier en speciaal onderwijs in vallen en die leerlingen begeleidt bij de

overstap van po-vo. Daar zitten onder andere (hoog)begaafde leerlingen. De school zoekt de samenwerking op met het vso dat meekijkt met de ondersteuningsbehoeften van leerlingen. Ook is er een meeloop dag waarbij de vo-school in het vso een dagje meeloopt om te kijken welke tips en handvatten te vinden zijn.

Er doen vijf vo-scholen (vooral havo/vwo-scholen) en twee vso-scholen mee aan het subsidieplan, en deze scholen vormen de vaste kern waar de samenwerking om draait. Daarnaast zijn er ook enkele scholen die aangeven wel samen te werken maar niet rondom (hoog)begaafdheid. Als er wel samenwerking tussen vo-vso rondom (hoog)begaafdheid bestaat blijkt uit de vragenlijst dat de talentbegeleiders vanuit de school de samenwerking coördineren. Het samenwerkingsverband heeft ook een coördinerende en adviserende functie naar scholen toe maar dan op regionaal niveau. Ouders zijn volgens de vragenlijst structureel betrokken. Leraren en leerplichtambtenaar zijn incidenteel betrokken. Het wisselt per keer welke leraren betrokken zijn. Andere zorgcoördinatoren (die niet zijn opgeleid tot talentbegeleider) en schoolleiding worden geïnformeerd maar zijn niet zelf betrokken.

Verandering samenwerking door de jaren heen

In 2017 is er vanuit het samenwerkingsverband meer aandacht gekomen voor (hoog)begaafdheid: *“We hebben in 2017 een startpunt gemaakt om deze groep meer te erkennen en herkennen. Daarbij hebben we alle scholen uitgenodigd voor een studiedag, en ook samen gekeken van hoe willen we verder in de toekomst en hoe gaan we dat implementeren”*. Sinds 2017 overleggen de directeuren van vo- en vso-scholen samen, waardoor (hoog)begaafdheid door de jaren heen meer aandacht krijgt in het overleg volgens de projectleider (hoog)begaafdheid van het samenwerkingsverband. Vanaf 2018 zijn er docenten en zorgcoördinatoren opgeleid tot talentbegeleiders. Deze talentbegeleiders hebben een grote impuls gegeven aan het verspreiden van kennis binnen de scholen en het verbinden van scholen op dit thema. Het ontwikkelen van activiteiten, lesmateriaal en signaleringsinstrument rondom (hoog)begaafdheid volgde hierop. Ook is er in 2020 een intervisiegroep voor talentbegeleiders gestart.

Toekomstige plannen en wensen in de samenwerking

Het samenwerkingsverband is tevreden met de samenwerking en ziet veel bereidwilligheid in het vo en vso om mee te denken en te doen. De scholen zijn erg bereid om mee te ontwikkelen. Bij elkaar zijn er veel activiteiten ondernomen en praktische zaken ontwikkeld. Sommige activiteiten (zoals de lessenreeks) zijn bedoeld voor een bredere doelgroep maar er zitten ook veel handvatten in die toevoegend zijn voor (hoog)begaafde leerlingen.

Een aandachtspunt is de duurzaamheid en verdere implementatie van de activiteiten naar de onderwijspraktijk. De samenwerking tussen vo en vso komt sterk terug in de intervisiemomenten van de talentbegeleiders van de scholen. Buiten de intervisiemomenten vergeten talentbegeleiders elkaar soms op te zoeken door de drukte van de reguliere werkdagen. Door tijdsgebrek duurt het soms wat langer om initiatieven op te starten op school. Ook is er aandacht nodig voor hoe de kennis uit de gezamenlijke training voor vo en vso vertaald wordt naar de onderwijspraktijk. Daarnaast kan duidelijker worden op de schoolwebsites wat scholen aanbieden voor (hoog)begaafde leerlingen en wat de school kenmerkt. Soms zijn scholen daarin te bescheiden. Niet alleen voor ouders is dit prettig bij de schoolkeuze, maar ook sommige scholen geven aan hier behoefte aan te hebben. Door een duidelijk overzicht wat scholen bieden krijgen scholen zelf ook meer inzicht in de terreinen waarop er van elkaar geleerd kan worden. Als laatste is er ruimte om de werkwijze van scholen rondom (hoog)begaafdheid meer consistent te maken, bijvoorbeeld met de implementatie van het signaleringsinstrument (hoog)begaafdheid. Een school licht bijvoorbeeld toe *“het gaat denk ik ook om het borgen van activiteiten - dat het een soort gewoonte wordt.*

Dat het ook in een werkwijze zit binnen de school - maar dat het ook is geland bij ouders en leerlingen - dat het een soort gemeengoed wordt die in de manier van werken zit. Daar gaat het volgens mij om". De talentbegeleiders zouden hier een belangrijke rol in kunnen spelen. Samenwerkingsverbanden en scholen hebben dan ook de wens dat deze professionals in de toekomst voldoende tijd blijven houden om (hoog)begaafdheid op de kaart te blijven houden.

Overeenkomsten en verschillen tussen samenwerkingsituaties

In deze paragraaf reflecteren we op de overeenkomsten en verschillen tussen de samenwerkingsituaties.

Het onderliggende doel van de samenwerking is in alle samenwerkingsituaties om de ontwikkeling van (hoog)begaafde kinderen te stimuleren en schooluitval te voorkomen. Hoe dit wordt ingevuld verschilt per samenwerkingsituatie. Bij de samenwerkingsituaties kinderopvang-po en po-vo ligt de nadruk op doorgaande leerlijnen, (warme) overdracht en vroegsignalering. Bij de samenwerking speciaal-regulier onderwijs en jeugdhulp-onderwijs ligt meer focus op het kunnen bieden van extra ondersteuning en zorg. De samenwerking binnen het po en binnen het vo draait meer om kennisuitwisseling, ontwikkelen van gezamenlijke instrumenten of handvatten en ontwikkelen van bovenschoolse activiteiten voor (hoog)begaafde leerlingen dan bij de andere samenwerkingsituaties het geval is.

Samenwerking in de uitvoering rondom (hoog)begaafdheid is vaak ingebed in een groter geheel. Bij de samenwerkingsituatie kinderopvang-po en onderwijs-jeugdhulp komt dit extra duidelijk naar voren. Zo werken basisscholen samen met de kinderopvanglocaties waar veel van hun kinderen vandaan komen in brede zin, en zijn kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong één van de doelgroepen die besproken worden. Basisscholen werken samen met een groot aantal jeugdhulppartners die niet per se een specialisatie hebben in (hoog)begaafdheid maar een breed aanbod hebben voor verschillende doelgroepen.

In alle samenwerkingsituaties zien we dat er een vorm van centrale sturing op de subsidie-inzet is aangebracht. Dit kan een projectleider (hoog)begaafdheid zijn, een kennisnetwerk of werk/stuurgroep dat op het niveau van het samenwerkingsverband functioneert en overkoepelend kijkt naar het thema (hoog)begaafdheid. Het samenwerkingsverband heeft bij alle samenwerkingsituaties in elk geval een faciliterende rol. Samenwerkingsverbanden faciliteren bijvoorbeeld door overleggen en bijeenkomsten te plannen, scholen van informatie te voorzien en te gezamenlijke doelen of opgaven op de agenda te zetten. Op sommige plekken onafhankelijk van de samenwerkingsituatie pakt het samenwerkingsverband daarnaast een ontwikkelende rol op zich door een activiteit uit te denken of op te zetten. In andere regio's wordt dit aan een kenniswerk of werk/stuurgroep overgelaten.

In alle samenwerkingsituaties zien we een verschil tussen de mate van samenwerking op beleids- en bestuursniveau en het uitvoeringsniveau. De samenwerking in de uitvoering is nog niet overal gestart, dat betreft samenwerking tussen scholen onderling en tussen scholen en kinderopvanglocaties of jeugdhulpaanbieders. Nog niet in alle regio's zijn de plannen op beleidsniveau ingedaald in de praktijk, waardoor samenwerking op schoolniveau minder van de grond komt of nog maar plaatsvindt tussen een deel van de scholen. De samenwerking op beleids-/bestuursniveau is wel gestart, zoals samenwerking tussen schoolbesturen, samenwerkingsverband, gemeente en/of kinderopvangorganisatie.

Als er samenwerking vanuit de school bestaat, dan speelt bij alle samenwerkingsituaties de intern begeleider of zorgcoördinator een belangrijke coördinerende rol. Aan de ene kant is dit begrijpelijk, omdat zij het beste overzicht hebben van de ondersteuningsbehoeften van leerlingen en vaak ook een

coachende rol hebben richting leraren. Aan de andere kant kan dit een samenwerking ook kwetsbaar maken als de samenwerking te veel van één persoon afhangt. Het verschilt per samenwerkingssituatie in hoeverre er ook leraren of schoolleiders betrokken worden. Soms worden leraren structureel betrokken (samenwerkingssituaties kinderopvang-po, po-vo en onderwijs-jeugdhulp), maar vaak gaat het dan niet om dezelfde leraren. Alleen leraren worden betrokken die op dat moment met een leerling te maken heeft met de overstap kinderopvang-po of po-vo of een jeugdhulptraject.

Er zijn veel verschillen in de mate waarin de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid al langer liep of pas naar aanleiding van de subsidie is opgestart. Wel is er vanuit alle samenwerkingssituaties behoefte aan meer samenwerking. Vaak genoemde wensen zijn; het breder trekken van de samenwerking naar leraren, schoolleiders en/of ouders, het meer frequent met elkaar afstemmen en het vertalen van de samenwerking naar concrete opbrengsten.

4 Facilitering en sturing vanuit beleid op samenwerking

Samenwerking binnen het onderwijs en met externe partners vindt niet alleen plaats op het niveau van scholen maar ook op het niveau van beleid en bestuur. Samenwerkingsverbanden, schoolbesturen, kinderopvangbesturen, jeugdhulpbestuurders en gemeenten stemmen hun beleid met elkaar af. Het verschilt per regio in hoeverre hierbij expliciet aandacht is voor (hoog)begaafdheid. Daarnaast hebben deze partijen allen een rol in het faciliteren en stimuleren van samenwerking in de uitvoering. Het samenwerkingsverband in het bijzonder als de houder van de subsidie stuurt, stimuleert en communiceert over de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid binnen het onderwijs en met externe partners. De mate en de vorm waarin dit wordt gedaan verschilt en zullen we in dit hoofdstuk beschrijven aan de hand van vragenlijsten en interviews.

Samenwerking op beleid- en bestuursniveau

Samenwerking in de praktijk wordt makkelijker als er op beleids-/bestuursniveau afspraken gemaakt zijn hierover. Voorbeelden zijn schoolbesturen die afspraken maken met kinderopvangorganisaties over een doorlopende leerlijn of een samenwerkingsverband die met de gemeente afstemt over de inzet van jeugdhulp op en rondom school.

Mate van samenwerking op beleid- en bestuursniveau

Uit de interviews kwam naar voren dat er vaak al sprake was van een bredere samenwerking op beleids- en bestuursniveau voorafgaand aan de subsidie. Zo vertegenwoordigt een samenwerkingsverband de schoolbesturen in de regio en hoort daarbij dat er wordt afgestemd over de verwachtingen en taakverdeling tussen samenwerkingsverband, schoolbestuur en scholen. Ook is het wettelijk verplicht voor samenwerkingsverbanden en gemeenten om binnen het Op Overeenstemming Gericht Overleg samen te werken op de aansluiting onderwijs-jeugdhulp en om de beleidsplannen af te stemmen op elkaar. In de samenwerkingsituaties 'po - vo' en 'binnen het vo' komt afstemming op het niveau van schoolbesturen en samenwerkingsverbanden nog steeds vaak voor, maar wordt dit ook regelmatig (alleen) op schoolniveau opgepakt.

Het verschilt wel sterk per regio in hoeverre (hoog)begaafdheid expliciet een rol speelt in de samenwerking op beleids- en bestuursniveau. Zo geeft een gemeente aan dat de samenwerking met het samenwerkingsverband gaat over alle leerlingen met een ondersteuningsbehoefte en (hoog)begaafde leerlingen geen doelgroep is die daarin vaak expliciet wordt genoemd. Een ander voorbeeld is dat het in de samenwerking op beleidsniveau tussen schoolbesturen en kinderopvang vaak gaat over vroegsignalering en doorgaande leerlijnen voor alle leerlingen en dat het wordt overgelaten aan scholen en kinderopvanglocaties om op het niveau van specifieke doelgroepen verdere afspraken te maken. In het geval dat (hoog)begaafdheid wel specifiek een rol kreeg in de samenwerking op beleidsniveau, was de samenwerkingspartner vaak ook betrokken bij het subsidieplan (hoog)begaafdheid.

Ervaringen van scholen rondom beleid en activiteiten op het gebied van (hoog)begaafdheid

Scholen gaven in de vragenlijst aan dat hun samenwerkingsverband vaker beleid maakt rondom (hoog)begaafdheid dan hun schoolbestuur. Een derde van de 64 scholen (38%) gaf in de vragenlijst aan dat het samenwerkingsverband (redelijk) vaak afspraken maakt met samenwerkingspartners op beleids-/bestuursniveau over gezamenlijke doelen in de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Slechts 17% van de scholen gaf aan dat schoolbesturen dit (redelijk) vaak doen. Bijna een derde van de scholen (31%) merkte ook dat samenwerkingsverbanden (redelijk) vaak afspraken maken met partners over een gezamenlijke werkwijze/aanpak rondom (hoog)begaafdheid. Daarentegen zag 17% van de scholen dat

schoolbesturen (redelijk) vaak afspraken maakten met partners over een gezamenlijke werkwijze rondom (hoog)begaafdheid. Verder gaf 28% van de scholen aan dat het maken van afspraken over de benodigde kennis rondom (hoog)begaafdheid (redelijk) vaak wordt gedaan door de samenwerkingsverbanden. Een vijfde van de scholen (19%) gaf aan dat er door schoolbesturen afspraken worden gemaakt over de benodigde kennis rondom (hoog)begaafdheid.

Scholen gaven ook aan dat hun samenwerkingsverband vaker activiteiten organiseert rondom kennisdeling en professionalisering dan hun schoolbestuur. Ruim een kwart van de scholen (28%) gaf aan dat het samenwerkingsverband met hun samenwerkingspartner vaak activiteiten organiseerde waarbij professionals in de praktijk kennis en ervaringen konden uitwisselen over (hoog)begaafdheid. Slechts 14% van de scholen gaf aan dat schoolbesturen deze activiteiten organiseerde. Verder gaf ongeveer een derde van de scholen aan (29,7%) dat het samenwerkingsverband professionaliseringactiviteiten organiseerde over (hoog)begaafdheid voor professionals in de praktijk. Daarentegen gaf 14,8% van de scholen aan dat schoolbesturen gezamenlijke scholing organiseerde over (hoog)begaafdheid voor professionals in de praktijk. Antwoorden op de vragenlijsten geven subjectieve ervaringen van scholen weer. Mogelijk zijn scholen niet (volledig) op de hoogte zijn van de samenwerking op beleids- en bestuursniveau. Ook zou het kunnen zijn dat maar een minderheid van de scholen samenwerking op beleids- en bestuursniveau terugziet omdat deze samenwerking vaak over alle leerlingen (met ondersteuningsbehoeften) gaat en (hoog)begaafdheid niet altijd expliciet benoemd wordt.

Betrokkenheid onderwijspraktijk bij beleid

Goed beleid sluit aan bij de praktijk. Vroegtijdige betrokkenheid van scholen bij beleid waarborgt dat het beleid aansluit op wat er speelt in scholen, en dat er voldoende draagvlak is om bedachte subsidieactiviteiten goed uit te voeren.⁷

Betrokkenheid bij de subsidieaanvraag

In de meeste samenwerkingssituaties zijn scholen actief of passief betrokken geweest bij de subsidieaanvraag. Scholen die passief betrokken waren konden ideeën aanleveren of reageren op een al bestaand subsidieplan. Een meer actieve rol komt naar voren bij scholen die hebben meegeschreven aan de subsidieaanvraag of waarbij scholen zelf hun plannen konden indienen en het samenwerkingsverband deze plannen heeft samengevat in de subsidieaanvraag.

Vanuit de school was de schoolleider, intern begeleider of zorgcoördinator betrokken bij de subsidieaanvraag. De betrokkenheid breder in de school, bijvoorbeeld onder leraren, was beperkt. De scholen die tevreden zijn over hun betrokkenheid geven aan dat dit komt door meerdere aspecten:

- Het subsidieplan bouwt voort op de behoeften (in de samenwerking) rondom (hoog)begaafdheid van de school. Er was tussentijds ruimte bij het schrijven om de plannen aan te passen aan de behoeften van scholen.
- Er is op tijd begonnen met het informeren van scholen. Zo waren er in een regio meerdere momenten waarop scholen konden aangeven dat zij wilden aansluiten bij de subsidieplannen waardoor de betrokkenheid als een olievlek steeds groter werd naarmate het subsidieplan meer vorm kreeg.
- Het subsidieplan bouwt voort op een gezamenlijke visie op samenwerking rondom (hoog)begaafdheid onder scholen en schoolbesturen. In enkele regio's zijn ze al een tijd bezig met (hoog)begaafdheid waardoor er al een gemeenschappelijke terminologie en kader bestonden. Door hierop voort te bouwen in het subsidieplan is het snel herkenbaar voor scholen.
- Een paar scholen hebben het subsidieplan vertaald naar een schoolvisie, inclusief aandacht voor samenwerking en hebben het ondersteuningsplan van de school erop aangepast. Vaak wisten de

⁷ Ledoux, G., Waslander, S., Eimers, T. (2020). Evaluatie passend onderwijs. Amsterdam: Kohnstamm Instituut | Tilburg: TIAS School for Business and Society, Tilburg University | Nijmegen: KBA Nijmegen

geïnterviewden niet exact waar de subsidie in hun school naar toe ging. Hierdoor was de betrokkenheid in de school beperkt.

Betrokkenheid na de subsidieaanvraag

In de vragenlijst is nagegaan of er ook nog input van scholen wordt opgehaald ten behoeve van beleid nadat de subsidieplannen van start zijn gegaan. Het ophalen van input door schoolbestuur of samenwerkingsverband over de ervaringen van scholen met samenwerking rondom (hoog)begaafdheid komt weinig voor. De helft van de scholen (46%) gaf aan dat er geen input is opgehaald vanuit het schoolbestuur of het samenwerkingsverband. Een vijfde van de scholen gaf aan dat dit wel gebeurt. 23% van de scholen oordeelde neutraal.

Geïnterviewde scholen die positief zijn over de mate waarin zij blijvend betrokken worden bij de uitvoering van beleid rondom (hoog)begaafdheid geven aan vooral de volgende aspecten te waarderen:

- Er is een luisterend oor bij het bestuur of samenwerkingsverband om te sparren over nieuwe activiteiten van de school rondom (hoog)begaafdheid.
- Er kunnen vragen gesteld worden aan een contactpersoon van het samenwerkingsverband of schoolbestuur via bijvoorbeeld vragenuurtjes, een speciaal e-mailadres voor vragen of een schoolcontactpersoon bij het samenwerkingsverband.
- Input en ideeën van de school worden opgepakt en uitkomsten worden teruggekoppeld naar de school.
- Een jaarlijkse evaluatie met de school over de inzet van de subsidie en mogelijke kansen voor verbetering.

Zo geeft een school over de regionale contactpersoon voor (hoog)begaafdheid aan: *“Je kan altijd sparren, degene had altijd tijd om het met ons daarover te hebben. (...) En het stellen van vragen werd ook gewaardeerd vanuit hun kant. En dan gingen wij vol nieuwe ideeën weer aan de slag.”*

Het stimuleren van scholen en partners om samen te werken

In deze paragraaf gaan we in op de ervaringen van scholen en partners met de stimulering vanuit hun bestuur, organisatie of samenwerkingsverband om samen te werken rondom (hoog)begaafdheid. Eerst volgt een beschrijving van de mate van stimulering, daarna een beschrijving van de manier waarop deze stimulering vorm krijgt.

Mate van ervaren stimulering

Er is gevraagd naar de mate waarin scholen en partners zich gestimuleerd voelen om samen te werken (zie tabel 2). Bij scholen gaat het om stimulering door zowel schoolbesturen als samenwerkingsverband, aangezien het per regio kan verschillen in hoeverre het samenwerkingsverband deze rol zelf oppakt of juist is afgesproken dat schoolbesturen hierover communiceren naar scholen. Bij partners is gevraagd naar de stimulering vanuit hun eigen organisatie.

Tabel 2: Mate waarin scholen zich gestimuleerd voelen door schoolbestuur en samenwerkingsverband (N=64)

	Niet	Nauwelijks	Een beetje	Redelijk veel	Veel	Weet niet/ geen zicht op
Schoolbestuur	20%	20%	17%	24%	2%	17%
Samenwerkingsverband	13%	10%	27%	33%	19%	31%

Ongeveer 40% van de 64 scholen ervaarde niet of nauwelijks stimulering vanuit hun schoolbestuur om samen te werken rondom (hoog)begaafdheid en een kwart juist wel. Een kwart van de scholen voelde zich niet door het samenwerkingsverband gestimuleerd om samen te werken en de helft van de scholen juist wel. Over het algemeen lijkt de stimulerende functie dus meer bij het samenwerkingsverband te liggen dan bij het schoolbestuur. Dit komt overeen met de antwoorden die gegeven zijn in de interviews.

Bij de mate van ervaren stimulering door het samenwerkingsverband lijkt een verschil tussen po- en vo te bestaan. Ruim een derde van de basisscholen gaf aan dat zij niet of nauwelijks door hun samenwerkingsverband gestimuleerd wordt om samen te werken en een derde van de scholen gaf aan dat ze (redelijk) veel gestimuleerd worden. Slechts 4% van vo-scholen gaf aan niet of nauwelijks te zijn gestimuleerd door hun samenwerkingsverband, ongeveer de helft gaf aan van wel.

Externe partners waarmee wordt samengewerkt verschillen zeer in de mate waarin ze ervaren of ze worden gestimuleerd om samen te werken. Van de zeven kinderopvanglocaties gaven drie locaties aan 'een beetje' gestimuleerd te worden vanuit hun kinderopvangorganisatie, twee locaties werden 'redelijk veel' gestimuleerd, één locatie nauwelijks. Eén jeugdhulporganisatie gaf aan een beetje door de gemeente gestimuleerd te worden om samen te werken.

Wijze van stimulering en facilitering

De wijze waarop scholen en partners gestimuleerd en gefaciliteerd worden om samen te werken loopt uiteen. In de paragrafen hieronder gaan we hier dieper op in.

Een derde (31%) van de scholen en drie van de zeven kinderopvanglocaties en jeugdhulpteams gaf in de vragenlijst aan dat er voor hen activiteiten worden georganiseerd om de samenwerking te faciliteren of stimuleren. In de interviews werd toegelicht dat het gaat om activiteiten met uiteenlopende vorm en omvang. Themabijeenkomsten worden het meest genoemd, maar ook professionaliseringsactiviteiten, werkgroepen, symposia, en netwerkactiviteiten. Enkele geïnterviewden noemden intervisiebijeenkomsten of de inzet van een coach om de samenwerking te versoepelen.

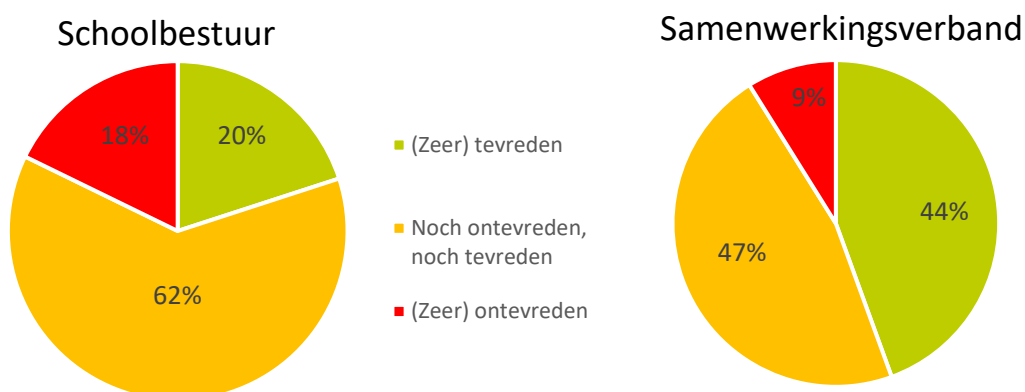
Acht scholen (23%) kregen (ruim) voldoende handvatten of richtlijnen van het schoolbestuur of samenwerkingsverband aangereikt om de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid goed vorm te geven, tegenover 14 scholen (40%) die dit als (ruim) onvoldoende ervaren. Iets positiever zijn de scholen over het hebben van een duidelijk aanspreekpunt of procedure als de samenwerking vastloopt. Bijna een derde (31%) van de scholen gaf aan een duidelijk aanspreekpunt of procedures te hebben binnen de school indien de samenwerking vastloopt. Ongeveer een kwart (23%) van de scholen had dit niet. Op grote lijn waren de kinderopvanglocaties en jeugdhulpteams iets positiever over het hebben van een duidelijk aanspreekpunt als de samenwerking niet loopt. Een groot deel merkte daarnaast dat er (redelijk veel) werd gecommuniceerd over de speerpunten uit beleid richting hun locatie of team.

Uit de vragenlijst blijkt dat een derde van de scholen (36%) geïnformeerd werd door hun schoolbestuur of samenwerkingsverband over de (regionale) voortgang in de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Verder gaf een kwart van de scholen aan dat speerpunten uit het beleid over samenwerking rondom (hoog)begaafdheid actief werden gecommuniceerd naar de scholen. Daarnaast gaf een derde (31%) van de scholen in de vragenlijst aan dat de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid een onderwerp van gesprek was bij overleggen met bestuur of samenwerkingsverband. Uit de interviews kwam naar voren dat communicatie rondom (hoog)begaafdheid eigenlijk altijd vanuit het samenwerkingsverband plaats vond, en het schoolbestuur hierin geen rol had.

Tevredenheid met ondersteuning

De ervaringen van scholen met de ondersteuning vanuit schoolbestuur en samenwerkingsverband lopen uiteen (zie figuur 1). Scholen oordeelden overwegend neutraal (niet ontevreden, niet tevreden) over de ondersteuning vanuit het schoolbestuur bij de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Wel waren ze iets positiever over de ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband. De bevinding dat scholen positiever waren over de ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband dan vanuit het schoolbestuur zou verklaard kunnen worden doordat scholen ook aangaven meer ondersteuning te ervaren vanuit het samenwerkingsverband dan vanuit het schoolbestuur (zie vorige paragraaf). Ook bij kinderopvanglocaties en jeugdhulpteams waren de meningen erg verdeeld over de ondersteuning vanuit hun organisatie ten behoeve van samenwerking.

Figuur 1. Het percentage scholen dat tevreden is met de ondersteuning vanuit het schoolbestuur en het samenwerkingsverband (N=45)

Uit de interviews blijkt dat scholen vooral behoefte hebben aan meer of andere communicatie. Zo vindt een school het onduidelijk of zij nog kunnen aanhaken bij bepaalde pilots of projecten vanuit de subsidie. Een andere school geeft aan graag meer voorbeelden van werkwijzen in andere scholen te willen zien. In samenwerkingsverbanden waarin er al netwerken bestaan van intern begeleiders, zorgcoördinatoren of experts (hoog)begaafdheid van scholen is er minder behoefte aan kennisdeling, omdat zij via deze netwerken al veel ervaringen kunnen uitwisselen. Er zijn ook scholen en partners die meer informatie wensen over de financiën op lange termijn. Veel projecten zijn tijdelijk gestart, en er is onzekerheid of er nog middelen beschikbaar zijn om deze voort te zetten. Als laatste zijn er scholen die meer informatie wensen dan op het moment van het interview voorhanden was. Zo zouden scholen die bijvoorbeeld samenwerken met de jeugdhulp graag een beter overzicht wensen van de jeugdhulpaanbieders die een aanbod hebben voor (hoog)begaafde leerlingen. Hieronder staan enkele citaten waaruit blijkt dat scholen behoefte hebben aan meer en andere communicatie.

“De school is het zelf aan het uitvinden, zelf een weg daarin aan het vinden. Het zijn natuurlijk ook wel veel verschillende doelgroepen binnen de school. Maar ook daarin zou ik best wel meer geïnformeerd willen worden.” (School)

“Vanuit het samenwerkingsverband communiceren we intensief met de scholen die deelnemen in het traject. Daarnaast hebben we nieuwsflits voor scholen en kinderopvang waar ik af en toe in bericht.”

Maar er is geen structurele communicatie naar de rest van het samenwerkingsverband, nee, wij hebben geen hoogbegaafdheid nieuwsbrief.”(projectleider)

“Ik krijg er als intern begeleider weinig van mee. En ik ben echt al heel lang intern begeleider. Ik kom soms echt per toeval achter dingen die er zijn... ik werk hier al een tijd, dus ik probeer overal wel op in te spelen en te zorgen dat we deelnemen, maar dan moet ik het wel weten. Maar, wat ik al zei, het hele plan over dat er al gesprekken waren voordat er subsidie was en dat die subsidie naar x gaat of dat het samenwerkingsverband daarvoor gekozen heeft, dat komt dan eigenlijk voor mij uit de lucht vallen”.

“Ik moet je eerlijk zeggen, ik weet niet of de pilot doorgaat. Ik zou wel willen, maar ... omdat het een pilot is. Ik doe dit omdat ik uren over heb omdat een andere school geen gebruik maakt van ons jeugdhulpaanbod. Ik weet niet hoe dat na de zomer is, en ook niet hoe dat financieel geregeld is”.

In de tweede monitormeting (hoog)begaafdheid (2020 – 2021)⁸ bleek ook dat scholen niet altijd tevreden zijn met de regionale communicatie rondom (hoog)begaafdheid. Bijna alle samenwerkingsverbanden bleken wel aan informatievoorziening richting scholen te doen (derde monitormeting 2021-2022)⁹, maar de resultaten in deze deelstudie lijken erop te wijzen dat deze informatie nog niet altijd (breed) de scholen bereikt. Dit komt terug in de interviews: sommige geïnterviewden geven aan dat er wel informatievoorziening is, maar dat deze bij één persoon aankomt (zoals de schoolleider) en niet verder in de school wordt verspreid. Ook is het bijwonen van informatiebijeenkomst soms erg afhankelijk van één persoon binnen de school, zoals dit citaat laat zien: *“Als dan net toevallig onze rector die dag niet kon, want die agenda is ook niet bepaald leeg, dan gaat er wel eens wat langs ons. Dus op een gegeven moment werd er geroepen ‘je krijgt 8000 euro en de bedoeling is dat je zelf ook 8000 erin legt’. Ik dacht, oh dat is leuk, heb ik iets gemist”.*

⁸ Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Exalto, R., Bomhof, M., & Walraven, M. (2021). *Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voorgezet onderwijs. Meting 2020/2021*. Oberon: Utrecht

⁹ Suijkerbuijk, A., Schoevers, E., Bomhof, M., Veldhuis, S. (2022). *Monitor subsidieregeling leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid in het primair en voorgezet onderwijs. Derde meting 2021/2022*. Oberon: Utrecht

5 Impact van de samenwerking

Dit hoofdstuk gaat over de impact van de samenwerking. Aan de hand van de resultaten uit de vragenlijsten en interviews beschrijven we de ervaren opbrengsten van de samenwerking en de tevredenheid met de samenwerking.

Opbrengsten van de samenwerking

De meerderheid van de geïnterviewden gaf aan opbrengsten te zien van de samenwerking. De opbrengsten gaan zowel over het proces van samenwerking zelf (de samenwerking die is gestart, heeft geleid tot nog meer en betere samenwerking) als over opbrengsten die het resultaat zijn van de samenwerking (zoals passende en betere begeleiding voor leerlingen).

Opbrengsten die gaan over het proces van samenwerking

Alle type actoren en binnen alle samenwerkingsituaties gaven in de interviews aan dat de samenwerking tijdens/door de subsidieregeling is versterkt. Zo is er meer bereidheid om samen te werken en zijn er kortere lijntjes. Een respondent zegt hierover: *“Ik zie eigenlijk echt wel een ontwikkeling - de afgelopen jaren - dat we elkaar, mede door de intervisie en de opleiding-, dat je elkaar beter kent en elkaar makkelijker kan opzoeken en ook kan overleggen over een leerling. Van: Denk eens even mee; Wie zou daar iets in kunnen bieden? Of, past dat dan beter bij jullie? Of beter op die school? Of moet je dan toch naar speciaal onderwijs? Dus ik denk wel dat dat heel veel meerwaarde heeft.”* (Orthopedagoog)

De versterkte samenwerking komt ook tot uiting in een toename van kennisdeling. Zo wordt er volgens alle actoren meer uitgewisseld, bijvoorbeeld wanneer docenten een casus willen bespreken waar ze tegen een probleem aanlopen. Ook vindt kennisdeling plaats doordat docenten bij elkaar in de klas komen kijken, doordat materiaal met elkaar gedeeld wordt, gezamenlijke bijeenkomsten zijn georganiseerd en professionele leergemeenschappen zijn ontstaan. Ondanks dat er in de interviews een positief beeld werd gegeven over uitwisseling en kennisdeling tussen professionals, gaven scholen in de vragenlijst aan dat de samenwerking hieraan slechts een beetje heeft bijgedragen (met een gemiddeld oordeel van 3 op een schaal van 1 tot 7). Het kan echter zijn dat niet alle scholen die de vragenlijst hebben ingevuld actief aan de bovenstaande activiteiten hebben deelgenomen waardoor de ervaringen van scholen op basis van de interviews en vragenlijsten uiteenlopen.

Opbrengsten die het resultaat zijn van de samenwerking

In de interviews en vragenlijst worden ook verschillende opbrengsten genoemd die het resultaat zijn van de samenwerking. Ten eerste heeft de samenwerking volgens veel geïnterviewden geleid tot expertiseopbouw. Hoewel scholen in de vragenlijst aangeven dat de samenwerking maar een beetje heeft bijgedragen aan kennis onder professionals rondom (hoog)begaafdheid (met een gemiddeld oordeel van 2,9 op een schaal van 1 tot 7) is expertiseopbouw in de interviews juist wel binnen alle groepen actoren en binnen alle samenwerkingsituaties genoemd. Het gaat om kennis over (hoog)begaafdheid, zowel bij de hiervoor aangewezen personen zoals talentbegeleiders als bij anderen uit een schoolteam. Dat de expertise sterk is toegenomen, komt met name doordat volgens de geïnterviewden er gezamenlijk opleidingen worden gevolgd en gezamenlijk onderwijs wordt ontwikkeld, en de opgedane kennis vervolgens wordt verspreid naar de betrokkenen. Een geïnterviewde zegt hierover: *“De kennis en vaardigheden van schoolteams worden natuurlijk sowieso meer. En dat komt vooral door de opleiding. En ik merk binnen mijn eigen team dat die kennis wel groter wordt, dat komt omdat je zelf wat meer uitstraalt en wat meer kennis deelt. En ook wel aan de hand van de lessenreeks die natuurlijk wel met een bepaald*

doel is geschreven om leerlingen meer vaardigheden te geven, maar ook mentoren meer kennis te laten opdoen.” (Talentbegeleider)

Ook is veel genoemd in interviews dat er een toename is van het urgentiegevoel om goede begeleiding en uitdaging aan (hoog)begaafde leerlingen te bieden en om hiervoor samen te werken. Sinds de subsidieregeling is er meer aandacht voor en ‘leeft het meer’. Dat geldt niet alleen voor het onderwijs, maar ook voor samenwerkingspartners: *“Maar om een voorbeeld te noemen, de laatste netwerkbijeenkomst, ik denk dat de helft van de aanwezigen mensen uit de jeugdhulpverlening waren. De urgentie, dat was al wel heel erg duidelijk, zeg maar in het onderwijs. Maar nu bij jeugdhulp, is die urgentie ook heel duidelijk.”* (Projectleider)

Daarnaast is regelmatig door geïnterviewden genoemd dat er door de samenwerking meer passende en betere begeleiding is voor (hoog)begaafde leerlingen. Er zijn bijvoorbeeld meer voorzieningen in de school of in het samenwerkingsverband en scholen zoeken meer contact met voorzieningen in de omgeving, zoals in dit voorbeeld: *“Als een peuter lastig wordt, moet je eigenlijk meteen gaan onderzoeken waar het aan ligt. En als dan blijkt dat die peuter veel meer uitdaging nodig heeft, dan gaan we even de ukelele ophalen want misschien wil hij muziek maken. Of we gaan toch even kijken in de onderbouw om puzzels op te halen om te kijken of het daar in zit. (...) Als wij in de gaten krijgen dat die piano wel heel erg vaak door een leerling gebruikt wordt, dan moeten we daar iets mee. Dan kunnen wij ondersteunen door aan de muziekclub te vragen of er iets extra’s kan gebeuren. Maar ook dat hij tijdens buitenschoolse opvang gewoon net zo vaak van die piano gebruik kan maken als hij wil. Zodat hij enthousiast blijft, dat hij ontwikkelt, dat hij er blij van wordt.”* (Directeur kinderopvang). Doordat er meer passende en betere begeleiding is, is volgens geïnterviewden de kans kleiner dat er in een latere fase leerlingen vastlopen. Scholen zijn in de vragenlijst echter gematigd positief over de bijdrage van de samenwerking aan een passend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen (met een gemiddeld oordeel van een 3,9 op een schaal van 1 tot 7) en de bijdrage van samenwerking aan passende ondersteuning en zorg voor (hoog)begaafde leerlingen (met een gemiddeld oordeel van een 3,6 op een schaal van 1 tot 7).

Verder gaf een aantal geïnterviewden aan dat er door de samenwerking vaker sprake is van (vroeg)signalering van (hoog)begaafde leerlingen dan voor de start van de subsidie. Er is bijvoorbeeld door sommige scholen gewerkt aan een screeningslijst en signaleringslijst voor (hoog)begaafdheid en er wordt door scholen eerder contact gezocht met experts uit bijvoorbeeld het speciaal onderwijs om te bespreken of zij iets kunnen bieden. Het contact tussen basisschool en kinderopvang en tussen basisschool en middelbare school leidt er toe dat de overdracht is verbeterd, waardoor in een vroeger stadium de juiste ondersteuning of uitdaging geboden kan worden. Naast dat (hoog)begaafdheid volgens een aantal geïnterviewden eerder wordt gesignaleerd, wordt er volgens hen ook beter gesignaleerd. Er wordt minder gedacht aan (alleen) afstroom, maar ook juist aan extra uitdaging of opstroom: *“Voorheen, als iemand die zeer getalenteerd vanuit groep 8 kwam en op een gegeven moment mindere cijfers haalde, werd er tijdens onze rapportenvergaderingen gesproken over afstroom. Nou, ik kan wel zien dat binnen onze teams nu de tendens is dat er toch nog verder gekeken wordt dan toentertijd - dat er toch collega's zijn die nu het nodige hebben meegekregen van deze materie, dat ze toch denken: Wat was ook al weer het advies? Waar hebben we op ingestoken? Zijn er nog andere zaken waar we op kunnen insteken? Voordat we over afstroom gaan praten. Dus dat vind ik op zich wel een mooie ontwikkeling die ik kan signaleren bij ons.”* (Zorgcoördinator). Verder geven scholen in de vragenlijst aan dat ze gematigd positief zijn over de bijdrage van samenwerking aan vroegsignalering (met een gemiddeld oordeel van een 3,5 op een schaal van 1 tot 7).

Andere opbrengsten die zijn genoemd als resultaat van de samenwerking, zijn onder andere dat er speciale klassen zijn voor (hoog)begaafde leerlingen en dat ouders meer tevreden zijn over het aanbod voor hun kind.

(Nog) geen ervaren opbrengsten

Enkele respondenten gaven echter aan dat zij (nog) geen opbrengsten hebben gezien van de samenwerking, of dat ze deze opbrengsten nog niet gemeten hebben. Dit komt vooral doordat het volgens hen meer tijd nodig heeft voordat alles wat er gedaan wordt een concrete uitwerking krijgt en de opbrengsten zichtbaar gaan worden. Dit is alleen genoemd in de samenwerkings situatie po met vo, po met kinderopvang en onderwijs met jeugdhulp.

Tevredenheid met de samenwerking

Geïnterviewden zijn grotendeels tevreden over de samenwerking rondom het realiseren van passend onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. De tevredenheid is genoemd door projectleiders, scholen en samenwerkingspartners en betreft samenwerking op verschillende niveaus.

De geïnterviewden gaven aan dat ze bereidheid en welwillendheid zien bij de verschillende partijen. Ze ervaren het contact met elkaar als prettig, met name doordat het contact regelmatig, duidelijk, kritisch en open is en ze hierdoor van elkaars kennis gebruik kunnen maken. Een respondent benoemde bijvoorbeeld: *"Ik vind juist dat iedereen heel open is met elkaar, en dingen met elkaar oppakt en met elkaar deelt. En we delen ook altijd uit waar we staan als school, hebben jullie nog iets gedaan, of niet. Dus ik merk wel dat iedereen eigenlijk vooral van en met elkaar wil leren."* (Talentbegeleider)

Er waren ook enkele geïnterviewden ontevreden over aspecten van de samenwerking. Dit is echter alleen het geval in de samenwerkings situaties po met vo, po met kinderopvang en tussen basisscholen. Dit betreft vooral onvoldoende betrokkenheid van bepaalde partijen. Deze partijen zijn het samenwerkingsverband, de schoolleiding, de besturen, de scholen en de gemeente. Het komt ook voor dat de samenwerking in het begin stroef verliep, maar het later wel sterker is geworden.

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de tevredenheid met de samenwerking. Scholen en samenwerkingspartners gaven een krappe voldoende van 3,6 op een schaal van 1 tot 7 (n = 40). De toelichting laat zien dat volgens respondenten op dat moment nog beperkte samenwerking had plaatsgevonden en er bestaat de wens dat dit nog intensiever en structureler wordt. Zo benoemde een respondent: *"De samenwerking zou intensiever kunnen op het gebied van uitvoering van onderwijs aan leerlingen. Door over de grenzen van de identiteit en/of concurrentiepositie te stappen valt binnen het samenwerkingsverband meer volume te creëren waardoor de doelgroep passender kan worden begeleid."*

6 Werkzame factoren en condities in de samenwerking

In dit hoofdstuk staan de werkzame factoren en condities centraal die een samenwerking effectief maken. Ook worden de factoren beschreven die als belemmerend werden ervaren voor de samenwerking.

Werkzame factoren

We bespreken de werkzame factoren in de samenwerking op basis van de interviews en de vragenlijst. De volgorde van de werkzame factoren is gebaseerd op de frequentie waarin zij in de interviews zijn genoemd en de mate waarin zij zijn benoemd door alle typen geïnterviewden: beleidsactoren, scholen, partners en projectleiders. Vervolgens leggen we bij werkzame factoren die ook zijn uitgevraagd in de vragenlijst de link naar de vragenlijstuitkomsten.

Korte lijnen, laagdrempeligheid en informeel contact

De geïnterviewden omschrijven korte lijntjes of laagdrempeligheid als 'zo nabij en makkelijk mogelijk contact hebben met elkaar'. Ze vertellen hoe de nadruk op fysieke nabijheid mensen stimuleert om bij elkaar naar binnen te lopen en vervolgens elkaar laagdrempelig om hulp te vragen of expertise uit te wisselen en in te schakelen. Door netwerkbijeenkomsten, cursussen, appgroepen en mailgroepen leren mensen elkaar kennen en wisselen ze kennis uit waardoor ze elkaar goed weten te vinden indien nodig. Tevens geven de geïnterviewden voorbeelden van informeel contact waardoor de lijntjes kort zijn zoals samen koffiedrinken, een feestelijke bijeenkomst voor leerkrachten en intern begeleiders en elkaar informeel tegenkomen en even bijpraten. Een projectleider omschrijft hoe hij de lijntjes kort en laagdrempelig houdt: *"Ik loop vaak gewoon rond in de school als ik naar een leerling ga, of ik werk dan eventjes ergens tussendoor of zo, en dan zie je de leerkrachten en de intern begeleiders ook, en maak je even een praatje. Ik vind het contact wel heel prettig. En we weten elkaar wel te vinden als het nodig is. Ik vind dat de meeste leerkrachten wel heel goed weten wat er speelt bij de leerlingen."*

Een professional van de kinderopvang vertelt het volgende over korte lijntjes en laagdrempeligheid:

'Heb je eerder met een school contact gehad over een ander kindje, vanwege ontwikkelingsachterstanden bijvoorbeeld. En vervolgens gaat er een ander kindje met een ontwikkelingsvoorsprong, dan heb je net de intern begeleider, de docent al gesproken. En dan is het lijntje natuurlijk veel korter. Of zit je locatie in de school, dan merk je ook dat het lijntje veel korter is.'

Een factor die kan helpen de nabijheid te bevorderen, is het samenzitten in één gebouw. Dit wordt door alle actoren genoemd behalve de projectleiders. Door fysiek nabij te zijn is het laagdrempelig en makkelijk om bij elkaar binnen te lopen, elkaar te leren kennen en om hulp te vragen. Een beleidsactor uit het po omschrijft bijvoorbeeld dat het makkelijker is om het jonge kind mee te nemen in plannen voor (hoog)begaafdheid doordat de kinderopvang in hetzelfde gebouw zit. Een vertegenwoordiger uit het basisonderwijs omschrijft hoe er een gezamenlijke ruimte is in de school waar peuters en kleuters met elkaar spelen.

Regelmatig en efficiënt communiceren

Regelmatig en efficiënt communiceren wordt ook benoemd als werkzame factor in de samenwerking. Een vertegenwoordiger van het vo vertelt dat door elkaar regelmatig te zien en te communiceren *"het toch makkelijker is om te zeggen van joh hè, ik heb een leerling waarvan ik even niet weet of dit nog binnen mijn kader past, of moet ik deze doorschuiven. Zeker als er meervoudig complexe, met ADD bijvoorbeeld en (hoog)begaafdheid, dat soort dingen. Of juist andersom, van joh wij hebben een leerling maar die is*

ook (hoog)begaafdheid, kan jij er wat mee, of heb je tips. Dat begint nu steeds meer omdat we elkaar meer zien, vorm te krijgen. Dat het echt een plek krijgt in alles."

Door het thema (hoog)begaafdheid regelmatig terug te laten komen op de agenda worden mensen ook goed op de hoogte gehouden. Efficiënt communiceren gaat volgens de geïnterviewden ook over het trekken van één lijn in de communicatie met ouders in samenwerking met partners zoals de intern begeleider, het onderwijs en de opvang. Het houdt ook in dat mensen regelmatig communiceren over wat ze aan het doen zijn, ook vanuit de werkgroepen hoogbegaafdheid naar andere betrokkenen toe. Het communiceren kan mondeling gebeuren via structurele bijeenkomsten (in persoon of online), maar ook via de mail door duidelijke notulen en plannen met elkaar te delen. Zo vertelt een vertegenwoordiger van een basisschool dat ze bijvoorbeeld structureel een bouw-overleg hebben met peuter- en kleuterleerkrachten.

Regelmatig en efficiënt communiceren is ook uitgevraagd in de vragenlijst onder scholen en samenwerkingspartners. Scholen en partners gaven aan gematigd positief te zijn over het krijgen van een snelle en adequate reactie van de ander, regelmatig contact hebben, voldoende geïnformeerd worden en het constructief bespreken van meningsverschillen. Scholen gaven aan neutraal tot licht negatief te zijn over de mate waarin ze elkaar onderling feedback geven op de betrokkenheid of de rol van de ander. Hun partners waren daarentegen wel positiever hierover. De volledige vragenlijstantwoorden zijn in bijlage 2 te vinden.

Overeenstemming over doelen/visie/doelgroep

Volgens de geïnterviewden is een gezamenlijk doel en visie belangrijk om iets voor elkaar te krijgen. Het geeft de actoren iets om samen naar te streven en te werken: *"Om juist de doelen scherper te krijgen voor onszelf als stichting en dat we een stip op de horizon hebben waar we over 4 jaar willen staan"*. Het creëert saamhorigheid. De overeenstemming vergt wel communicatie en afstemming, bijvoorbeeld ook op financieel gebied. Naast de samenwerkingspartners zijn ouders hierbij belangrijk. Ook hier komt de fysieke nabijheid terug. Het is makkelijker samen één visie naar buiten uit te stralen als samenwerkingspartners bij elkaar in een gebouw zitten. Een beleidsactor uit het basisonderwijs zegt bijvoorbeeld: *"Ja, ik denk dat als je kans krijgt om met een school in één gebouw te kunnen huisvesten, moet je het meteen doen. Dat is echt het allerbelangrijkste. Ja. Want dan kan je aan de buitenkant aan iedereen laten zien, dan hoef je maar één keer te zeggen, je spijkt groot een bord op de school: 'wij horen bij elkaar'."*

In de vragenlijst is ook gevraagd in hoeverre er sprake is van een gezamenlijke visie samen met de partner. Scholen en partners waren redelijk positief over de aanwezigheid hiervan. Zo gaven ze bijvoorbeeld aan dat de werkwijze wordt aangepast als deze niet effectief blijkt te zijn, er dezelfde doelen worden gehanteerd, er een gedeeld gevoel van urgentie, ze het eens zijn over de visie en van elkaar weten wat verwacht kan worden. Scholen en partners waren minder te spreken over het werken vanuit een gezamenlijke visie op (hoog)begaafdheid.

Tijdsduur samenwerking

De geïnterviewden vertelden hoe door een langere samenwerking mensen elkaar kennen en het contact makkelijk loopt. Vele lijntjes en contacten zijn al gelegd doordat ze al een keer hebben samengewerkt om een leerling van de juiste zorg te voorzien. Zo zegt een partner:

'Als je al eerder contact hebt gehad met school en twee maanden later heb je het weer voor het volgende kindje, ja uiteindelijk zorgt dat natuurlijk wel meer voor een vertrouwensrelatie en een band.'

Het feit dat de subsidie voor meerdere jaren loopt is een voordeel, omdat projecten daardoor ook langer duren en mensen de kans krijgen elkaar te kennen en contact te leggen.

Mogelijkheden voor delen, gebruiken en opdoen van ervaring/expertise

Alle geïnterviewden omschrijven hoe fijn het is om de mogelijkheid te krijgen om ervaringen te delen met andere experts, maar ook met andere partners zoals de kinderopvang en jeugdgezondheidszorg. Van de uitwisseling leren ze wat anderen doen rondom (hoog)begaafdheid, hierdoor kunnen ze zelf bedenken of ze iets dergelijks ook willen of juist niet. Het helpt ook als ze vastlopen met een leerling die hulp nodig heeft en iemand anders feedback kan geven of zijn ervaringen kan delen. Het delen werkt motiverend: als mensen zien hoe iets kan willen ze zelf ook graag scholing gaan volgen. Gezamenlijke scholing, met name binnen het netwerk, wordt genoemd door vertegenwoordigers van po en vo scholen als een belangrijke manier om de expertise te versterken.

Gelijkwaardigheid

Tot slot wordt nog door alle partners gelijkwaardigheid genoemd als belangrijke werkzame factor. Onder gelijkwaardigheid valt volgens de geïnterviewden dat alle betrokkenen gezien en behandeld worden als volwaardige collega's: van kinderopvangmedewerkers tot onderwijsassistenten en leraren. Het verschil in opleiding zou hierbij volgens hen geen rol mogen spelen. In de vragenlijst zijn scholen redelijk positief over de mate van gelijkwaardigheid (met gemiddeld een 3,6 op een schaal van 1-5) maar hun partners uit kinderopvang en jeugdhulp zijn iets minder tevreden (met een gemiddeld oordeel van 3,1).

Vertrouwen en bereidheid samen te werken

Partners, projectleiders en scholen benoemen dat het vinden van het vertrouwen in elkaar heel belangrijk is, omdat samenwerkingspartners samen iets opbouwen dat als doel heeft een kind de juiste hulp te kunnen bieden. Het belang van vertrouwen speelt op verschillende niveaus: tussen het kind en de leerkracht en tussen scholen. Scholen delen bijvoorbeeld kennis met elkaar of stellen zich kwetsbaar op om ervoor te zorgen dat het onderwijs verbetert. De actoren benoemen hoe fijn het is om met elkaar aan tafel te gaan zitten en te ervaren dat iedereen er zin in heeft en bereidwillig is om mee te denken en er samen wat van te maken. Zo geeft een projectleider bijvoorbeeld aan: *"Ja, dat is toch dat stukje vertrouwen in elkaar, van ja dat je allemaal hetzelfde belang dient; het kind. Ik denk dat daar de kern zit. Want op welk niveau je daar ook over praat, daar gaat het uiteindelijk altijd om."* (samenwerking po-kinderopvang)

In de vragenlijst zijn scholen redelijk positief over de aanwezigheid van vertrouwen in de samenwerking (met een gemiddeld oordeel van 3,5 op een schaal van 1-5) maar hun partners uit kinderopvang en jeugdhulp zijn daarover iets minder tevreden (met een gemiddeld oordeel van respectievelijk 2,9).

Heldere taakverdeling en sturing

Actoren noemen het belang van een heldere taakverdeling. Projectleiders en scholen noemen daarnaast het belang van *een projectleider of trekker*. Een persoon of werkgroep die het voortouw neemt, vooruitstrevend is, keuzes maakt, en concrete stappen neemt. In de vragenlijst is dit ook uitgevraagd, in termen van 'duidelijke organisatie en sturing'. Scholen zijn gematigd positief hierover (gemiddeld een 3,2 op een schaal van 1-5), en hun partners uit kinderopvang en jeugdhulp wat minder positief (2,8).

Werkzame factoren benoemd door een deel van de actoren

Samenwerking tussen scholen *binnen één bestuur* wordt als makkelijker ervaren. Binnen een bestuur kennen mensen elkaar vaker, is er een meer vergelijkbare visie, is het lenen van personeel van elkaar makkelijker en is er meer contact dan met scholen die niet onder hetzelfde bestuur vallen.

Beleidsactoren, partners en scholen waarderen een *flexibele opstelling*, waarbij kaders losgelaten kunnen worden en er voldoende autonomie/ruimte is in de uitvoering, zoals het kunnen loslaten van sommige kaders en er juist buiten denken. Zo vertellen een beleidsactor uit het po en een vertegenwoordiger van het vo dat vrijheid en autonomie belangrijk zijn, zodat scholen zelf keuzes kunnen maken over wat het beste bij de school past. Een ander voorbeeld is de wens van een school om *“mensen met een speciale expertise niet te koppelen aan één wijk. In plaats daarvan wil ik liever zowel generalisten gekoppeld aan een wijk als toegang tot mensen met een bepaalde expertise. En dat je daarin gewoon flexibeler zou kunnen zijn in wie je waar plaatst, om aan een bepaalde ondersteuningsbehoefte te voldoen.”*

Belemmerende factoren in de samenwerking

Naast werkzame factoren waren er ook belemmeringen in de samenwerking. De volgende belemmerende factoren zijn door alle typen geïnterviewden benoemd: impact van corona, verschillen in cultuur en visie, wisseling, uitval en tekort aan personeel, concurrentie en commerciële belangen, gebrek aan financiering/facilitering/tijd, partijen die niet deelnemen aan samenwerking, onduidelijke communicatie, informatie- en kennisverspreiding, te veel/grote partijen, geen/weinig prioriteit of draagvlak, persoonsafhankelijkheid van expertise, geen direct contact, wet- en regelgeving en het hebben van geen invloed op de interne scholenorganisatie.

Impact van corona

De coronacrisis is de meest genoemde belemmerende factor. Door de gevolgen van de coronapandemie is het thema (hoog)begaafdheid op sommige scholen op de achtergrond geraakt en hebben veel scholen hun prioriteiten moeten aanpassen. Dit heeft er ook voor gezorgd dat de planning voor (hoog)begaafdheidsprojecten vertraging heeft opgelopen en/of nog niet van de grond zijn gekomen. Daarnaast was het lastig om (hoog)begaafde leerlingen online goed te kunnen begeleiden en waar nodig de juiste hulp in te schakelen. Tevens was er een extra lerarentekort door corona en de maatregelen. Leraren waren ziek of moesten in quarantaine: *“Naja we hebben gewoon intern begeleiders gehad die zeiden, goh, ja, driekwart van ons team heeft corona, dus we moeten eigenlijk alle zeilen bijzetten om überhaupt onderwijs te geven.” (po-school)*

Verschillen in cultuur en visie

Als tegenhanger van de werkzame factor gedeelde visie, werd vaak als belemmering genoemd dat er te veel verschillen in cultuur en visie waren met de samenwerkingspartner. Bijvoorbeeld verschillen in:

- Cultuur met als voorbeeld dat bij het vo het samenwerkingsverband direct contact met de scholen heeft en bij het po besturen er tussen zitten;
- Werktijden: het is lastig een passend tijdstip te vinden voor zowel kinderopvang als onderwijs;
- Visie zoals bijvoorbeeld de visie over hoogbegaafdheid of thuiszitters, maar ook visies op verschillende niveaus zoals bestuur, school, leraren en ouders;
- Aanpak zoals over wat er moet worden gedaan met thuiszitters;
- Bereidwilligheid om veranderingen door te voeren;
- Denominatie waarbij de verschillende denominaties soms de samenwerking belemmeren omdat het onderwerp gevoelig ligt in sommige regio's.

Als de cultuur, visies, aanpakken, denominaties en verwachtingen te veel verschillen van elkaar is het lastig om gezamenlijk een doel te ontwikkelen en er samen aan te werken. *“Bij een gezamenlijk visie verschilt het alsnog per school. Want je bent afhankelijk van hoe je school verder is ingericht. Als leerlingondersteuners kunnen we wel iets willen, maar je hebt ook de schoolleiding die zegt: ‘Ja dat is leuk, maar hoogbegaafdheid is niet het enige wat we hier doen op school, er zijn ook andere dingen.’ Dat moet wel passen”* (vo-school over samenwerking binnen het vo)

“Als je dan kan samenwerken met een po-school in de buurt- ik heb dat geprobeerd. Maar het stukje identiteit is toch lastig, wij zijn een katholieke school, het was bij dat bestuur een drempel om te gaan samenwerken met een school met andere identiteit.” (po-school over samenwerking binnen het po)

Wisseling, uitval en tekort aan personeel

Alle actoren geven aan dat het lastig is om continuïteit te creëren als er veel verzuim en wisseling van personeel is. Soms is het ook lastig om adequate vervanging te vinden.

“Een vaste groep is belangrijk. Dan kwam die weer niet, dan kwam die niet, dan was daar opeens iemand ziek, dat was geen continuïteit. Nu begint de hoogbegaafdheidsspecialistengroep wel meer op elkaar in gespeeld te raken.” (Beleidsadviseur van een schoolbestuur over de samenwerking po-kinderopvang)

“Ik moet eerlijk zeggen dat dat de laatste tijd stiller heeft gelegen omdat een van de schooldirecteuren is gewisseld. Dat kost dan ineens tijd: de projectleider kon minder makkelijk de achterban raadplegen, dus dat is wat mij betreft iets te traag gegaan, maar dat pakken we weer op.” (Projectleider vo over de samenwerking po-vo)

Het personeelstekort op de kinderopvang en op scholen belemmert een goede samenwerking. Door het tekort staat de school onder druk en gaat de aandacht vooral naar andere zaken dan (hoog)begaafdheid. De actoren benoemen ook dat werken op het gebied van hoogbegaafdheid mensen vergt met affiniteit en een specifieke achtergrond, die lastig te vinden zijn.

Concurrentie en commerciële belangen

Met name door de projectleiders en scholen wordt deze belemmerende factor veel genoemd als het gaat om samenwerking tussen scholen onderling. Scholen willen vaak zelf leerlingen behouden of aantrekken, bijvoorbeeld als de school met krimp te maken heeft. Soms wil een school zich ook graag profileren op het gebied van (hoog)begaafdheid en gunt het een andere school dan niet. Door krimp en profilering is er soms amper of geen samenwerking, scholen willen niet de kennis over (hoog)begaafdheid delen of leerlingen verwijzen naar een andere school. Een geïnterviewde geeft aan dat dit ook speelt op het niveau van netwerken. Sommige mensen houden zich in met kennis delen.

“Qua helicopterview is het nu natuurlijk bizar. Als je het hebt over zorg en onderwijs aan kinderen, om te bedenken dat daar - dat je daarin niet aanvullend zou werken, maar dat je concurrerend te werk gaat.” (scholen over de samenwerking speciaal-regulier)

“Ja, dat hadden wij ook wel een beetje, bij een of twee scholen. Die hadden hun eigen verrijkingsprogramma, en dan leek het bijna alsof ze ons als een soort concurrentie zagen. Zo van: ‘Ja maar we hebben ons eigen ding al.’ Dus dat vonden wij heel bijzonder, dat we denken van: ‘Waarom kan je niet allebei doen?’ Maar dat vonden ze heel ingewikkeld, sommige scholen.” (vo-school over de po-vo samenwerking).

Gebrek aan financiering/facilitering/tijd

Alle actoren vertellen dat tijdsgebrek en geen facilitering voor de uren die ze aan (hoog)begaafdheid besteden een grote belemmerende factor is. Zelfs als ze een scholing kunnen volgen, vinden ze het lastig om het in de praktijk toe te passen doordat er vele andere taken op hen liggen te wachten.

“Ja, vooral meer tijd zodat je daar iets neer kan zetten. En nou ja, als je het nog moet doen als je net een lange werkdag hebt gehad, dan schieten dingen er wel eens bij in, of heb je er geen tijd voor, of de energie niet. Of gaat iets minder uitgebreid [...]. Dus ja daarin heb je vooral tijd en ruimte nodig.” (vo-school)

In het bijzonder leraren hebben beperkt tijd. Projectleiders benoemen dat een deel van het werk gedaan wordt in de vrije tijd van onderwijsprofessionals, omdat ze er anders niet aan toe komen: *“Idealiter zou er misschien wat meer tijd kunnen zijn. Want ik heb wel vaak het idee dat het heel veel liefdadigheid is, en dat mensen tot hun oren vol zitten, en ja vanuit het gevoel van we willen heel graag. En ergens tussendoor proppen. Dus dat maakt het soms wel eens lastig.”*

Partijen nemen niet deel aan samenwerking

De verschillende actoren leggen uit hoe de samenwerking nog beter had kunnen zijn als meer mensen of andere actoren betrokken waren geweest. Zo beschrijft een basisschool dat niet alle peuteropvang in het gebouw betrokken zijn bij de samenwerking, terwijl ze wel kinderen daarvan doorverwezen krijgen. De projectleiders benoemen hoe ze nog in gesprek zijn met sommige partners die ze graag bij de samenwerking zouden willen betrekken zoals het po, de gemeente en het vso. Een vertegenwoordiger van het po vertelt dat sommige partners afhaken omdat ze niet aanwezig kunnen zijn bij alle overleggen, of sommige besturen zijn niet vertegenwoordigd omdat het éénpitters zijn.

Onduidelijke communicatie, informatie- en kennisverspreiding

Alle actoren omschrijven hoe de onderlinge communicatie/informatieverspreiding beter kan. Ze benoemen dat ze soms graag meer betrokken zouden willen worden door partners bij projecten rondom (hoog)begaafdheid, maar dat ze niet worden benaderd of weinig informatie krijgen. Hierdoor hebben ze geen duidelijk beeld van wat er wordt gedaan en hoe het project verder verloopt in de toekomst. Tussen het po en vo wordt soms ook de informatie over de (hoog)begaafde leerling niet volledig overgedragen. Als voorbeeld van onduidelijke communicatie benoemen de geïnterviewden dat informatie soms blijft hangen in een hogere hiërarchische laag: *“Dan krijg je eerst nog van: ‘Wist je dat wij daar geld voor kregen?’ Nee, want ik zit eigenlijk weer een stapje daaronder. Af en toe loopt dat nog wel eens spaak. Maar ja dat proberen we dan wel zo goed mogelijk weer recht te breien. Maar dat langs elkaar heen communiceren, ik denk dat dat de grootste valkuil is op dit moment.”*

Beleidsactoren uiten de wens dat de kennis die specialisten en anderen opdoen ook daadwerkelijk in de praktijk toegepast wordt en dat ze dus nog een extra slag maken: *“Het is kennisdelen, een lezing en dat soort dingen. En dan zie je dat er binnen [onze regio] ook besturen zijn die dat tot zich nemen, en een inspirerend momentje hebben gehad. En op dat niveau blijft het dan hangen. Terwijl het niet op onderwijs, het doelniveau getrokken wordt. Van hoe willen wij binnen [onze regio] het onderwijs, en de doelgroep optimaliseren. En hoe kunnen we daarin ook samenwerking vinden. Dus ja, ik mis dat binnen ons samenwerkingsverband. Ik had eigenlijk gewild dat ons samenwerkingsverband de besturen meeneemt in hun beleid. En natuurlijk kun je dan daar je eigen nuances in aanbrengen. Van nou wat past binnen onze stichting. Maar dat gebeurt niet. En dan krijg je dus ook dat iedereen z'n eigen weg gaat uitvinden.”* (samenwerking po-kinderopvang)

Te veel/grote partijen

Als belemmerende factor voor de samenwerking rondom hoogbegaafdheid omschrijven alle actoren de grootte van de partijen. Als voorbeelden noemen ze de verschillende lagen binnen een samenwerkingsverband, grote hoeveelheden po-scholen die overdrachten doen van leerlingen aan een vo-school, en hetzelfde voor de overdracht tussen kinderopvang en po-scholen.

Geen/weinig prioriteit of draagvlak

Scholen besteden niet altijd aandacht aan hoogbegaafdheid. Zelfs als (hoog)begaafdheid gesignaleerd wordt bij een leerling, volgt er niet altijd een actie uit voort. Projectleiders vertellen dat sommige scholen (hoog)begaafdheid niet interessant genoeg vinden. En door corona en het personeelstekort heeft het onderwerp weinig prioriteit op sommige scholen. Vertegenwoordigers van scholen wijzen erop dat sommige scholen niet beseffen hoe belangrijk het is. Zo geeft vo-school het voorbeeld over hoe (hoog)begaafde leerlingen het zwaar krijgen op het vo, omdat ze op de basisschool niet hebben geleerd te leren. Een andere school vertelt dat het soms ook lastig is om collega's mee te krijgen in het project.

Expertise is persoonsafhankelijk

In hoeverre de samenwerking tot stand komt om een kind de juiste hulp te bieden is volgens alle actoren afhankelijk van de expertise van de leerkracht of die de school in huis heeft.

'En ja dan is het maar net afhankelijk van welke expertise heb je als school in huis om die signalering te doen. Dat een leerling opvalt. Maar dat is het vaak puur omdat een collega bijvoorbeeld zelf kennis heeft van (hoog)begaafdheid of zelf een kind heeft met (hoog)begaafdheid, waardoor dingen opvallen. Ja dat is echt wel, vind ik, nu nog persoonsafhankelijk, in sommige gevallen.'

Geen direct contact tussen mensen/scholen

Een gebrek aan korte lijntjes is een belemmerende factor volgens alle actoren. Als voorbeeld noemen projectleiders dat de betrokkenen uit het vo en po elkaar niet kennen, terwijl ze wel van elkaar kunnen leren. Tevens vinden ze het in het algemeen belangrijk om een goed netwerk op te bouwen.

Wet- en regelgeving

Tijdens de interviews benoemen de verschillende actoren dat het lastig is dat bijvoorbeeld de kinderopvang niet valt onder dezelfde cao als de rest van het onderwijs, of dat leerlingenvervoer bij een jeugdhulpvoorziening niet kan, maar wel voor school. Doordat instanties aan verschillende regels gebonden zijn duurt het soms lang om samenwerking van de grond te krijgen. Een projectleider vertelt ook dat de inspectie soms niet genoeg meedenkt of buiten de kaders durft te denken:

'Ik heb nu een leerling, die wil volgend jaar examen doen. En ik was heel erg negatief geraakt toen de inspectie zei: 'Dat kan niet.' Dus je loopt wel tegen dingen aan: mogelijk maken wat ze kunnen voor die kinderen om ze optimaal te onderwijzen, te stimuleren en te begeleiden.' (vo-school)

Tevens noemen de actoren ook de AVG-wetgeving als belemmerend voor de samenwerking, omdat partners soms geen gesprek willen aangaan als er nog geen toestemming is van ouders.

SWV/beleidsactoren geen invloed op interne scholenorganisatie

Met name de projectleiders benoemen dit als een belemmerende factor. Ze omschrijven hoe een wisseling van personeel ervoor kan zorgen dat de prioriteiten van een school veranderen. Tevens vertellen ze dat er grote verschillen zijn per school. Sommige scholen zijn onwetend over het bestaan van bijvoorbeeld kangoeroegroepen en maken daar weinig of geen gebruik van. De projectleiders vinden het soms lastig om ervoor te zorgen dat alles goed wordt uitgevoerd in de praktijk.

Conditie

Veel van de condities waaronder succesvolle samenwerking tot stand komt hangen samen met de genoemde knelpunten. Er is dan actief beleid of actie ondernomen om knelpunten weg te nemen zodat de samenwerking makkelijker tot stand kan komen. Conditie die positief helpen om samenwerking te bevorderen zijn en alle typen geïnterviewden noemen zijn het faciliteren van tijd, het faciliteren van middelen en aanmoediging door besturen, managers en schoolleiders.

Het *faciliteren van tijd* voor professionals gaat bijvoorbeeld over het vrij roosteren van leraren en tijd krijgen om deel te nemen aan professionaliseringsaanbod en activiteiten rondom (hoog)begaafdheid. Dit helpt ook om draagvlak en het urgentiebesef te vergroten, dit werkt als bevestiging dat (hoog)begaafdheid een belangrijk onderwerp is. Onderstaande quotes illustreren dit.

“Een heel mooi voorbeeld is: er is een ambassadeur van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong, die daar ook tijd voor vrijgemaakt krijgt. Ze ondersteunt pedagogische coaches om zaken verder te ontwikkelen, en om te evalueren wat wel en niet werkt. Dus, ja dat beleidsmakers in beide organisaties, zowel scholen als kinderopvangorganisaties, gaan zien dat het kan helpen in de dagelijkse gang van zaken als je dat gaat faciliteren, om die kennis op te doen” (Projectleider)

“Die prioriteit ligt er nu niet. Dat maakt de verandering heel lastig. Vanuit de subsidie betalen wij de scholen 4 uur per week voor de begaafdheidscoördinator. [...] Dat is natuurlijk heel fijn, dan kun je bij collega's kijken, nieuwe dingen bedenken en uitproberen. Dat hebben wij bij de kinderopvang niet kunnen bieden. Dus voor hen is het er echt er maar bij. [...] Dan is het echt vanuit intrinsieke motivatie dat je dat gaat doen. Voor kinderen natuurlijk, maar dat maakt het wel even anders.” (Projectleider)

Daarnaast is het *faciliteren door financiële middelen* een belangrijke conditie. Een projectleider zegt hierover bijvoorbeeld het volgende: *“Volgend jaar is er nog geld voor die school om die pilot door te zetten. Want dan is er 3 fte's nodig, dat moet ergens uit betaald worden. Dus dat wordt betaald met de subsidie.”*

Als laatste is aanmoediging en facilitering door de schoolbesturen, managers en schoolleiders een belangrijke conditie, omdat zij het personeelsbeleid voeren waarbij personeel wordt geworven, geschoold, gefaciliteerd in tijd en begeleid rondom (hoog)begaafdheid.

In de vragenlijst is uitgevraagd in hoeverre deze condities aanwezig zijn volgens scholen en partners uit jeugdhulp en kinderopvang. Scholen en partners zijn redelijk positief over voldoende financiële middelen, voldoende deskundigheid extern en intern, en het gebruik van elkaars deskundigheid. Scholen zijn wel minder positief over de tijd die zij hebben om samen te werken. Voor partners uit kinderopvang en jeugdhulp is het gebrek aan tijd een minder groot probleem. De volledige antwoorden zijn in bijlage 2 te vinden.

7 Meta-analyse

In dit hoofdstuk kijken we overkoepelend naar elementen die onderscheidend zijn aan samenwerkingsverbanden waar samenwerking wel en niet goed verloopt. Dit is allereerst gedaan door in de interviewtranscripties te kijken naar geïnterviewden die aangaven tevreden te zijn met de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid en wat hen onderscheidt van geïnterviewden die niet tevreden waren over de samenwerking. Vervolgens hebben we gekeken naar mogelijke verklaringen op basis van de vragenlijst.

Meta-analyse op basis van de interviewtranscripties

Vorm van samenwerking

Samenwerking kan verschillende vormen aannemen. Voorbeelden hiervan zijn: samenwerking rondom professionaliseringsbijeenkomsten, (thema)bijeenkomsten voor professionals, intervisie of samenwerken rondom een bovenschools aanbod voor leerlingen. De samenwerking bij tevreden geïnterviewden heeft een vergelijkbare vorm als bij niet tevreden geïnterviewden, met uitzondering van twee gevallen. Samenwerking rondom professionaliseringsaanbod en het stimuleren van contact tussen scholen lijkt vaker voor te komen onder niet tevreden geïnterviewden dan onder tevreden geïnterviewden. Dit lijkt tegenstrijdig, maar het zou kunnen dat regio's waar de benodigde kennis nog niet op orde is en contacten tussen scholen nog niet zijn opgestart zich sneller op deze twee typen activiteiten richten.

Organisatiemodel

Samenwerkingsverbanden verschillen onderling van elkaar in het organisatiemodel dat zij hanteren. Dit heeft invloed op de wijze waarop de subsidie wordt ingezet. Sommige samenwerkingsverbanden hebben een schoolmodel waarbij de subsidie wordt verdeeld over de schoolbesturen dan wel scholen die zelf invulling kunnen geven aan hoe ze het gaan besteden. Andere samenwerkingsverbanden hebben een expertisemodel waarbij de subsidie centraal vanuit het samenwerkingsverband wordt ingezet voor bijvoorbeeld bovenschools aanbod. Samenwerkingsverbanden kunnen ook hier tussenin zitten.

Verskillende modellen kunnen leiden tot andere uitdagingen bij de samenwerking. Hieronder lichten we deze toe. Uit de gegevens blijken echter geen hele duidelijke verschillen tussen samenwerkingsverbanden met verschillende modellen op de tevredenheid over de samenwerking. Enkele actoren die niet zo tevreden zijn over de samenwerking komen uit een samenwerkingsverband met beleid dat deels centraal en deels decentraal is geregeld.

Een voordeel van het schoolmodel is dat de subsidie dicht bij de onderwijspraktijk ingezet wordt en aangepast kan worden aan de behoeften van de leerlingpopulatie. Het is voor deze regio's wel een aandachtspunt om te voorkomen dat scholen niet te veel op losse eilandjes bezig gaan en er wel voldoende uitwisseling en samenhang in het aanbod komt. Samenwerkingsverbanden waar dit lukt geven aan extra in te zetten op gezamenlijke scholing, kennisdelingsnetwerken of bijeenkomsten en/of actief scholen met vergelijkbare vragen aan elkaar te koppelen. Ook helpt het als schoolbesturen actief betrokken zijn, bijvoorbeeld zijn aangesloten bij overleggen en hun scholen actief informeren. Deze samenwerkingsverbanden sturen of communiceren vaak niet direct naar scholen toe, en zijn dus afhankelijk van de besturen in hoe zij het thema (hoog)begaafdheid naar scholen agenderen.

Een voordeel van het expertisemodel is dat het samenwerkingsverband meer centraal kan sturen op hoe de subsidie wordt ingezet, maar een mogelijke uitdaging kan zijn om dit te doen op een manier die past bij de behoeften van scholen en scholen hierbij voldoende te informeren en te betrekken.

Samenwerkingsverbanden die tevreden zijn hierover geven aan scholen in een vroegtijdig stadium bij de subsidie-inzet te hebben betrokken en actief input op te halen onder scholen en partners over hun tevredenheid met de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid.

Centrale sturing

Onafhankelijk van het organisatiemodel zien we dat samenwerkingsverbanden wel altijd een vorm van centrale sturing hebben aangebracht. Bijvoorbeeld in de vorm van een projectleider/coördinator (hoog)begaafdheid, kennisnetwerken en werk/stuurgroepen. Dit komt terug in alle samenwerkingsituaties. De samenwerkingspartner (speciaal onderwijs, jeugdhulp, po-vo) is dan meestal (maar nog niet overal) aangesloten op dit netwerk of werk/stuurgroep.

Werkzame factoren en condities

Er zijn een paar werkzame factoren die geïnterviewden die tevreden zijn over de samenwerking zeer vaak noemen. Bijna driekwart van de tevreden geïnterviewden noemt het hebben van korte lijnen en laagdrempeligheid in het contact (tegenover de helft van minder tevreden geïnterviewden). Frequent en efficiënt communiceren wordt door de helft van de tevreden geïnterviewden genoemd (en maar door een achtste van de minder tevreden gesprekspartners). Dit geldt ook voor het eens zijn over de doelen en visie rondom (hoog)begaafdheid. Een gezamenlijke visie en doelen hebben wordt echter ook door de helft van minder tevreden geïnterviewden genoemd en is dus niet onderscheidend voor de meer tevreden regio's. Mogelijk zijn hiermee het hebben van korte lijnen, laagdrempeligheid in het contact en frequent en efficiënt communiceren de meest belangrijke werkzame factoren voor een goede samenwerking.

Daarnaast zijn er nog werkzame factoren die door enkele tevreden geïnterviewden worden genoemd, namelijk; bereidheid om samen te werken, aanwezigheid van een trekker, gezamenlijke scholing, verbinding met de onderwijspraktijk, delen van ervaringen en heldere taakverdeling.

Er zijn bijna geen verschillen tussen tevreden en minder tevreden geïnterviewden in de condities die ze noemen die voorwaardelijk zijn voor een goede samenwerking (denk aan tijd, continuïteit, urgentiegevoel etc.). Het kan zijn dat dit komt doordat sommige geïnterviewden condities hebben genoemd die aanwezig zijn in hun regio, en anderen juist condities die zij missen. Enige uitzondering is financiële compensatie van tijd die professionals in het thema (hoog)begaafdheid stoppen, deze conditie wordt vaker genoemd als men niet tevreden is.

Opstarten van samenwerking kost tijd

Er zijn grote verschillen tussen regio's in hoelang de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid al loopt. Niet verrassend komen geïnterviewden die tevreden zijn over de samenwerking relatief vaak uit een regio waar al voor de subsidieperiode een samenwerking bestond. Echter, er zijn ook samenwerkingsverbanden die pas sinds de subsidie zijn begonnen met samenwerking die tevreden zijn over de samenwerking. Samenwerkingsverbanden die sinds de subsidieperiode zijn gestart geven aan dat er al wel meer aandacht is gekomen voor (hoog)begaafdheid en het belang van samenwerking daarin, maar zij hebben nog een stuk meer wensen voor betere samenwerking of het uitbreiden van de samenwerking. Dit laat zien dat het een proces van jaren kan zijn om te komen tot een effectieve samenwerking. Een aandachtspunt is het borgen van de samenwerking als de subsidie afloopt, om te voorkomen dat het goede (samenwerkings)werk verloren gaat.

Vertaling samenwerking naar concrete opbrengsten

Er lijkt meer tevredenheid te zijn in regio's waarbij de samenwerking (al) heeft geleid tot concrete opbrengsten. Denk aan nieuw aanbod, een ontwikkeld signaleringsinstrument of gezamenlijke scholing. Het is hierbij lastig vast te stellen wat eerder komt: Is het nodig dat werkzame factoren zoals vertrouwen en gezamenlijke visie eerst aanwezig zijn om te komen tot concrete opbrengsten van de samenwerking? Dit zou inhouden dat er eerst tijd geïnvesteerd moet worden in het elkaar leren kennen, vertrouwen in elkaar opbouwen en kennis van elkaars werkwijze en visie opdoen. Of leidt het werken aan een concreet afgebakende taak in zichzelf tot een boost van vertrouwen in elkaar en inzicht in verschillen in perspectieven? Dat zou betekenen dat het het beste is om zo snel mogelijk te starten met een klein afgebakend doel samen met de samenwerkingspartner, en gaandeweg te werken aan de aanwezigheid van werkzame factoren. Dit proces kan in de komende metingen beter in kaart gebracht worden.

Toekomstplannen en verder wensen

Driekwart van de geïnterviewden die (nog) niet tevreden zijn over de samenwerking wil verder werken aan interventies of activiteiten voor (hoog)begaafde leerlingen. Denk aan beter aanbod, meer maatwerk, een meer dekkend aanbod en thuisnabij aanbod voor leerlingen. Deze wens speelt bij geïnterviewden die al tevreden met de samenwerking zijn minder vaak, namelijk bij de helft. De wens voor meer intensievere samenwerking of uitbreiding van de samenwerking speelt juist vaker bij tevreden geïnterviewden. Het gaat dan bijvoorbeeld om de wens naar (meer) samenwerking met de betreffende samenwerkingspartner, uitbreiding naar scholen in andere samenwerkingsverbanden of om scholleiders, bestuurders en gemeenten meer te betrekken. Het kan zijn dat regio's die al tevreden zijn over de samenwerking hun aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in de basis al hebben staan, en bij hen vooral behoefte is aan uitbreiding en intensivering van de samenwerking.

Meta-analyse op basis van de vragenlijst

Naast de interviewtranscripties is ook op basis van de vragenlijst bekeken wat scholen die veel meerwaarde van de samenwerking ervaren onderscheidt van andere scholen. In bijlage 1 wordt deze analyse verder toegelicht. In de analyse hebben we onderscheid gemaakt tussen de ervaren meerwaarde van de samenwerking die scholen ervaren op het gebied van kennis(deling) en bij het bieden van een passend en dekkend aanbod. De ervaren meerwaarde op deze twee gebieden is berekend op basis van een gemiddelde op een aantal onderliggende stellingen uit de vragenlijst. Elke stelling belichtte een ander element van ofwel kennis(deling) ofwel passend en dekkend aanbod¹⁰. De vragenlijst is door slechts 62 scholen ingevuld en met name door scholen die zich bezighouden met het thema (hoog)begaafdheid. Dit aantal is te laag om representatieve uitspraken te doen over scholen in Nederland. De resultaten van de analyse geven echter alleen iets aan over de scholen die de vragenlijst hebben ingevuld en moeten dus voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Uit de analyse komt naar voren dat er een aantal zaken is die de kans vergroot dat de samenwerking meerwaarde heeft voor de kennis(deling) rondom (hoog)begaafdheid, namelijk:

- De mate waarin de school prioriteit geeft aan (hoog)begaafdheid;
- De mate waarin de samenwerking tussen school en partners gelijkwaardig is;
- De mate waarin er een sterke organisatie en sturing achter zit (een duidelijke leider, heldere taken etc.);
- De mate waarin het samenwerkingsverband de samenwerking stimuleert

¹⁰ Om zeker te weten dat de stellingen daadwerkelijk hetzelfde construct meten, is er gekeken naar de Cronbach's Alpha. De Cronbach's Alpha is voor zowel de schaal kennis (0,799) als dekkend aanbod (0,790) hoog genoeg om te stellen dat de stellingen binnen de schalen hetzelfde meten.

Er is echter ook een aantal factoren die een negatieve invloed heeft op de ervaren meerwaarde van de samenwerking die scholen ervaren. Scholen uit een samenwerkingsverband die meer decentraal georganiseerd is ervaren minder vaak meerwaarde van de samenwerking op kennisdeling. Opvallend genoeg zien we ook dat een toename in wederzijds vertrouwen samenhangt met minder ervaren meerwaarde op het gebied van kennis. Ten slotte zien we dat vo-scholen minder vaak ervaren dat de samenwerking bijdraagt aan kennis(deling) en po-scholen.

Er zijn geen elementen die de ervaren meerwaarde van de samenwerking voor een passend en dekkend aanbod (significant) kunnen verklaren. De enige uitzondering is dat vo-scholen minder vaak ervaren dat de samenwerking bijdraagt aan een passend en dekkend aanbod dan po-scholen.

8 Conclusie en aanbevelingen

Samenwerkingsverbanden passend onderwijs hebben voor de periode van 2019 – 2023 subsidie ontvangen om een passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in te richten. Deze IMAGE-deelstudie onderzoekt de impact van de subsidieactiviteiten op de samenwerking tussen partijen in regio. Door middel van een vragenlijstonderzoek onder scholen en 40 verdiepende (groeps)interviews in deze deelstudie is in kaart gebracht hoe de samenwerking er bij 14 samenwerkingsverbanden uit ziet (beschrijvende evaluatie), wat de ervaren meerwaarde is van de samenwerking op de gezamenlijke doelen die worden nagestreefd (impactevaluatie) en wat de werkzame mechanismen zijn die samenwerking effectief maken en onder welke condities samenwerking effectief is (verklarende evaluatie). Binnen 14 samenwerkingsverbanden zijn verschillende samenwerkingsituaties onderzocht: samenwerking binnen het po, het vo, tussen het po en vo, tussen kinderopvang en po, tussen onderwijs en jeugdzorg en tussen speciaal en regulier onderwijs. Ook is samenwerking op diverse niveaus onderzocht: beleid en bestuur (samenwerkingsverbanden, schoolbesturen, gemeenten, besturen kinderopvang) en uitvoering (scholen, kinderopvanglocaties, jeugdhulporganisaties). In deze conclusie beschrijven we de belangrijkste tussentijdse uitkomsten van de eerste meting (van 2022) van deze IMAGE-deelstudie naar samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Bij de interpretatie van de resultaten is het belangrijk om mee te nemen dat deze niet representatief zijn voor alle scholen in Nederland door een te lage respons vanuit de scholen en samenwerkingspartners op de vragenlijsten.

Samenvatting van de resultaten

Beschrijvende evaluatie

Met samenwerking worden meerdere doelen bereikt

Het bevorderen van samenwerking op diverse niveaus en tussen diverse partijen is met name een middel om diverse doelen te bereiken. Er wordt onder andere samengewerkt om te zorgen dat er een passend, dekkend en thuisnabij aanbod is in de regio, er een doorgaande lijn ontstaat van kinderopvang tot hoger onderwijs en om professionalisering en kennisdeling te organiseren en (hoog)begaafdheid tijdig te signaleren. Onderliggend daaraan is het stimuleren van de ontwikkeling van (hoog)begaafde kinderen en voorkomen van schooluitval. Hoe dit wordt ingevuld verschilt per samenwerkings situatie. Bij de samenwerkings situaties kinderopvang-po en po-vo ligt de nadruk op doorgaande leerlijnen, (warme) overdracht en vroegsignalering. Bij de samenwerking speciaal-regulier onderwijs en jeugdhulp-onderwijs ligt meer focus op het kunnen bieden van extra ondersteuning en zorg. De samenwerking binnen het po en binnen het vo draait meer om kennisuitwisseling, ontwikkelen van gezamenlijke instrumenten of handvatten en ontwikkelen van bovenschoolse activiteiten voor (hoog)begaafde leerlingen dan bij de andere samenwerkings situaties het geval is.

Centrale sturing op subsidie inzet

In alle samenwerkings situaties zien we dat er een vorm van centrale sturing op de inzet van de subsidie is aangebracht. Deze sturing kan gedaan worden door een projectleider (hoog)begaafdheid, een kennisnetwerk of werk/stuurgroep op het niveau van het samenwerkingsverband met een overkoepelend blik op het thema (hoog)begaafdheid. Het samenwerkingsverband heeft bij alle samenwerkings situaties in elk geval een faciliterende rol bijvoorbeeld door overleggen en bijeenkomsten te plannen, scholen van informatie te voorzien en te gezamenlijke doelen of opgaven op de agenda te zetten. Op sommige plekken onafhankelijk van de samenwerkings situatie pakt het samenwerkingsverband daarnaast een ontwikkelende rol op zich door een activiteit uit te denken of op te zetten. In andere regio's wordt dit aan een kennisnetwerk of werk/stuurgroep overgelaten.

Vershil in samenwerking tussen beleid- en bestuur en uitvoering

In alle samenwerkingsituaties zien we een verschil tussen samenwerking op beleids-/bestuursniveau en uitvoeringsniveau. Bijna overal is de samenwerking op beleids-/bestuursniveau van start gegaan. Te denken valt hierbij aan samenwerking tussen schoolbesturen, samenwerkingsverband, gemeente en/of kinderopvangorganisatie. Samenwerking op het uitvoeringsniveau lijkt nog in mindere mate van de grond te zijn gekomen. Nog niet in alle regio's zijn de plannen op beleidsniveau ingedaald in de praktijk, waardoor samenwerking op schoolniveau minder van de grond komt of nog maar een deel van de scholen omvat.

Samenwerkingsverbanden faciliteren en stimuleren met name op de samenwerking

Het samenwerkingsverband in het bijzonder als de houder van de subsidie stuurt, stimuleert en communiceert over de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid binnen het onderwijs en met externe partners. Scholen zien dat hun samenwerkingsverband vaker de rol oppakt om beleid rondom (hoog)begaafdheid te maken dan individuele schoolbesturen. Dit is te verklaren omdat schoolbesturen een wettelijke rol hebben om gezamenlijk, als samenwerkingsverband, een dekkend en passend onderwijsaanbod te organiseren¹¹. Opvallend is echter dat scholen ook vaker zien dat het samenwerkingsverband de rol oppakt om activiteiten te organiseren rondom kennisdeling en professionalisering dan schoolbesturen. Wettelijk gezien hebben samenwerkingsverbanden daartoe namelijk geen verplichting. Scholen zijn dan ook iets positiever over de ondersteuning bij de samenwerking vanuit het samenwerkingsverband dan de ondersteuning vanuit het schoolbestuur. Verder geven vo-scholen aan meer gestimuleerd te worden om samen te werken door het samenwerkingsverband dan po-scholen. De mate en de vorm waarin samenwerkingsverbanden samenwerking faciliteren en stimuleren verschilt. Zo worden er bijvoorbeeld activiteiten georganiseerd om samenwerking te faciliteren, zoals werkgroepen, symposia en netwerkactiviteiten.

Scholen hebben behoefte aan meer of andere communicatie

Scholen zijn in alle samenwerkingsituaties op een manier betrokken geweest bij de subsidieaanvraag. Het verschilde wel in hoeverre dit een passieve of actieve rol was en de mate waarin scholen betrokken werden. Nadat de subsidie was gestart is er echter minder input uit de scholen opgehaald over de ervaringen van de scholen over de betreffende samenwerkingsituatie rondom (hoog)begaafdheid. Communicatie naar scholen toe behoeft verbetering. Scholen gaven aan met name behoefte te hebben aan meer of andere communicatie; bijvoorbeeld over het aanhaken bij pilots of projecten en over de financiën op de lange termijn. Deze resultaten komen overeen met de resultaten van de tweede monitormeting (hoog)begaafdheid.¹² Alhoewel de meeste samenwerkingsverbanden aan informatievoorziening doen¹³, komt de informatie nog niet altijd (breed) de school in. Informatie komt vaak aan bij één persoon en wordt niet altijd verder in de school verspreid.

Impactevaluatie

Samenwerking is structureler en intensiever geworden

Een meerderheid van de samenwerkingsverbanden werkte op een manier al wel samen met elkaar rondom het thema (hoog)begaafdheid voor de subsidie. Bij enkele samenwerkingsverbanden werd er weinig of niet werkt samengewerkt op het thema (hoog)begaafdheid. Alle type actoren binnen alle samenwerkingsituaties geven in de interviews aan dat de samenwerking tijdens en door de subsidieregeling is versterkt: de samenwerking is structureler en intensiever geworden. Zo is er meer

¹¹ Zorgplicht en samenwerken scholen in passend onderwijs | Passend onderwijs | Rijksoverheid.nl

¹² Suijkerbuijk et al. (2020). Monitor (hoog)begaafdheid. Meting 2019 – 2020. Oberon: Utrecht

¹³ Suijkerbuijk et al. (2021). Monitor (hoog)begaafdheid. Meting 2020 – 2021. Oberon: Utrecht

bereidheid om samen te werken en zijn er kortere lijntjes ontstaan tussen diverse actoren in een samenwerkingsverband. Projectleiders, besturen, scholen en samenwerkingspartners zijn grotendeels tevreden over de samenwerking. Enkele actoren uit de samenwerkingsituaties po en vo, po en kinderopvang en binnen het po zijn niet tevreden over de samenwerking. Dit komt met name doordat er onvoldoende betrokkenheid is van partijen.

Eerste opbrengsten zichtbaar

De versterkte samenwerking komt tot uiting in een toename van kennisdeling wat heeft geleid tot expertiseopbouw. Daarnaast is het urgentiegevoel om samen te werken om passend onderwijs en ondersteuning te bieden aan (hoog)begaafde leerlingen toegenomen en komt deze passende ondersteuning en het onderwijs steeds meer van de grond. Scholen zien echter nog wel minder opbrengsten van de samenwerking in de praktijk dan andere actoren uit het samenwerkingsverband en de schoolbesturen. Dit komt met name omdat er soms nog beperkte samenwerking op het niveau van de scholen heeft plaatsgevonden. Er is meer tijd nodig om beleid concreet te vertalen zodat opbrengsten zichtbaar gaan worden in de praktijk. Ook lopen de ervaringen van scholen waarschijnlijk uiteen omdat niet alle scholen actief aan alle (samenwerkings)activiteiten hebben deelgenomen.

Sterke wens om de samenwerking te versterken

Alhoewel respondenten uit het onderzoek al wel tevreden zijn over de samenwerking en er ook al opbrengsten zichtbaar zijn van de samenwerking is er door alle actoren vanuit alle niveaus van alle samenwerkingsverbanden ook benoemd dat er nog een sterke wens is om de samenwerking te versterken. Vaak genoemde wensen zijn: het breder trekken van de samenwerking naar leraren, schoolleiders en/of ouders, meer frequent met elkaar afstemmen en het vertalen van de samenwerking naar concrete opbrengsten.

Verklarende evaluatie

Werkzame factor: Het belang van gelijkwaardige, regelmatige en makkelijke communicatie(lijnen)

Uit deze deelstudie komen diverse werkzame factoren van samenwerking naar voren die te maken met gelijkwaardige, regelmatige en makkelijke communicatie(lijnen). De belangrijkste en meeste genoemde werkzame factor in de samenwerking is het hebben van korte lijnen en laagdrempelig en informeel contact. Dit resultaat sluit aan bij literatuuronderzoek waaruit blijkt dat communicatie een van de factoren is die van belang is voor effectieve samenwerking rondom passen onderwijs.¹⁴ Nadruk op fysieke nabijheid stimuleert mensen om bij elkaar naar binnen lopen en vervolgens elkaar laagdrempelig om hulp te vragen of om expertise uit te wisselen en in te schakelen. Daarnaast is het van belang dat er regelmatig en efficiënt wordt gecommuniceerd. Het thema (hoog)begaafdheid moet regelmatig terugkomen op de agenda en mensen moeten goed op de hoogte worden gehouden van wat er gebeurt. De mogelijkheid om ervaringen te delen met andere (hoog)begaafdheidsspecialisten, maar ook met andere partners zoals de kinderopvang en jeugdgezondheidszorg is van belang omdat ze van de uitwisseling leren wat anderen doen rondom (hoog)begaafdheid. Tot slot is gelijkwaardigheid van belang: alle betrokkenen moeten gezien en behandeld worden als volwaardige collega's.

Werkzame factor: Het belang van een gedeelde visie

Verder werd als werkzame factor benoemd dat het van belang is om een gezamenlijk doel en visie te hebben zodat samenwerkingspartners ergens samen naar kunnen streven en werken. Het werd dan ook als belemmering in de samenwerking ervaren als er tussen samenwerkingspartners veel verschillen in

¹⁴ De Roode, J. et al. (2021). *Literatuurstudie naar effectieve samenwerking rondom (hoog)begaafdheid*. (Intern document).

cultuur en visie waren. Als de cultuur, visie, verwachtingen en aanpakken van samenwerkingspartners te veel verschillen van elkaar is het lastig om gezamenlijke doelen te ontwikkelen en er samen aan te werken.

Belemmerende factor: Andere prioriteiten op scholen door personeelstekorten en corona

De meest belemmerende factor voor de samenwerking die is genoemd is de coronapandemie; subsidieactiviteiten hebben vertraging opgelopen en prioriteiten lagen door de gevolgen van de corona bij scholen elders dan het thema (hoog)begaafdheid. Daarnaast belemmert het personeelstekort in de kinderopvang en op scholen een goede samenwerking, omdat scholen en kinderopvanglocaties onder druk staan en de aandacht uitgaat naar andere zaken dan (hoog)begaafdheid. Tevens is het lastig om continuïteit te creëren als er sprake is van veel verzuim en wisseling van mensen.

Diverse belemmerende factoren

Andere belemmerende factoren die zijn benoemd zijn: concurrentie en commerciële belangen, het niet deelnemen aan samenwerking door partijen, onduidelijke communicatie en informatie- en kennisverspreiding, het gebrek aan korte lijntjes, te veel/grote partijen en geen/weinig prioriteit of draagvlak voor het thema (hoog)begaafdheid, de persoonsafhankelijkheid van expertise, geen direct contact tussen mensen en scholen, wet- en regelgeving die samenwerking bemoeilijkt en dat het lastig is om invloed te hebben op de interne scholenorganisatie.

Conditie: Samenwerking is effectief als er voldoende tijd en middelen zijn gefinancierd

Alle actoren vertellen dat tijdsgebrek en geen facilitering voor de uren die ze aan (hoog)begaafdheid besteden een grote belemmerende factor is. In het bijzonder leraren hebben beperkt tijd. Een deel van het werk wordt gedaan in de vrije tijd van onderwijsprofessionals, omdat ze er anders niet aan toe komen. Conditie die positief helpen om samenwerking te bevorderen zijn: 1) het faciliteren van tijd voor professionals, 2) het faciliteren door middel van financiële middelen, 3) het aanmoedigen en faciliteren door besturen, managers en schoolleiders van personeel dat zich bezighoudt met het thema (hoog)begaafdheid. Het faciliteren van tijd en middelen helpt ook om het draagvlak en urgentiebesef te vergroten, want dit werkt als een bevestiging dat (hoog)begaafdheid een belangrijk onderwerp is.

Conclusie

Kortom, we zien dat de subsidie een impuls heeft gegeven aan de samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. Samenwerking tussen diverse partijen is intensiever en structureler geworden. Onafhankelijk van het organisatiemodel van samenwerkingsverbanden zien we dat met name samenwerkingsverbanden daarbij een faciliterende en stimulerende rol hebben en dit doen op diverse manieren. Er zijn ook al opbrengsten zichtbaar van de samenwerking op het gebied van kennis van professionals en een passend onderwijs en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. Alle respondenten uit het onderzoek lijken voornamelijk tevreden te zijn over de samenwerking als er sprake is van korte lijnen, laagdrempeligheid in het contact en frequent en efficiënt communiceren binnen de samenwerking. De werkzame factor communicatie blijkt niet specifiek alleen van belang voor samenwerking rondom (hoog)begaafdheid: uit literatuuronderzoek blijkt namelijk dat deze factor ook in het algemeen van belang is bij samenwerking rondom passend onderwijs¹⁵. Samenwerking op het uitvoeringsniveau lijkt nog in mindere mate van de grond te zijn gekomen. Partijen in de uitvoering, zoals scholen en kinderopvangorganisaties, zien dan ook nog minder opbrengsten van de samenwerking. Te weinig scholen en samenwerkingspartners namen echter deel aan het onderzoek om een representatief beeld te kunnen schetsen van deze samenwerking op het uitvoeringsniveau. Alhoewel diverse actoren

¹⁵ De Roode, J. et al. (2021). Literatuurstudie naar effectieve samenwerking rondom (hoog)begaafdheid. (Intern document).

tevreden zijn over de samenwerking en er ook al opbrengsten zichtbaar zijn van de samenwerking is er door alle actoren vanuit alle samenwerkingsverband ook benoemd dat er nog een sterke wens is om de samenwerking op diverse niveaus te versterken.

Door de gevolgen van de coronapandemie en personeelsproblemen liggen prioriteiten bij scholen elders en is er ook vertraging opgelopen met subsidieactiviteiten. Er wordt verwacht dat de impact van de samenwerking, ook op het niveau van de uitvoerende praktijk, pas later in de tijd zichtbaar wordt. Een van de werkzame factoren die uit het deze deelstudie komt, is dan ook dat langdurige samenwerking het contact makkelijker maakt. Niet verrassend komen geïnterviewden die tevreden zijn over de samenwerking dan ook relatief vaak uit een regio waarbinnen al voor aanvang van de subsidieperiode een samenwerking bestond. We verwachten dat er meer tijd nodig is om een aantal activiteiten en samenwerkingsstructuren te laten 'landen' in de praktijk. Een aandachtspunt is het borgen van de samenwerking als de subsidie afloopt, om te voorkomen dat het goede (samenwerkings)werk verloren gaat. We verwachten echter ook dat er nog een extra impuls nodig is vanuit de samenwerkingsverbanden en de schoolbesturen om de samenwerking te versterken. In de volgende paragraaf doen we daarvoor aanbevelingen.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van deze IMAGE-deelstudie is een aantal aanbevelingen opgesteld om samenwerking in de diverse samenwerkingsituaties te verbeteren.

1. Korte lijnen en informeel contact is van belang. Daarvoor is het belangrijk dat samenwerkingsverbanden en schoolbesturen activiteiten faciliteren die het maken van dit informeel contact rondom (hoog)begaafdheid op diverse niveaus mogelijk maakt, zoals netwerkbijeenkomsten en cursussen.
2. Samenwerkingsverbanden en besturen kunnen kijken of er mogelijkheden zijn om nabijheid tussen scholen (bijvoorbeeld (voortgezet)speciaal en regulier onderwijs) of tussen scholen en kinderopvang te bevorderen zodat onder ander samenwerking rondom (hoog)begaafdheid bevorderd kan worden. Als er kansen liggen om scholen (en kinderopvang) in één gebouw te kunnen huisvesten dan is het belangrijk om daarin mee te gaan.
3. Het is belangrijk dat het samenwerkingsverband zorgt voor een goede netwerkstructuur en goede communicatie rondom het thema (hoog)begaafdheid. Dat wil zeggen: een netwerkstructuur waarbij er lijntjes lopen tussen en op diverse niveaus (van het samenwerkingsverband, het schoolbestuur, de scholen en de partners) en waarbij het thema (hoog)begaafdheid met regelmaat centraal staat en er goed gecommuniceerd wordt met elkaar wat er zich op verschillende niveaus afspeelt.
4. Voor werk- of stuurgroepen (hoog)begaafdheid is het belangrijk dat ze regelmatig communiceren over de activiteiten die ze ondernemen op het gebied van (hoog)begaafdheid naar andere betrokkenen zoals besturen, intern begeleiders, zorgcoördinatoren, schoolleiders, ouders en naar samenwerkingspartners zoals de gemeente, kinderopvang- en jeugdhulporganisaties.
5. Het is nodig dat het (hoog)begaafdheid regelmatig op de agenda staat in verschillende overleggen.
6. Het is van belang dat er binnen elk samenwerkingsverband duidelijke doelen en een visie zijn afgesproken rondom het thema (hoog)begaafdheid en dat deze zijn afgestemd met (andere) betrokkenen zoals besturen en scholen. Daarnaast is het nodig dat deze visie en doelen ook duidelijk worden gecommuniceerd naar alle betrokkenen. Indien gezamenlijke doelen lastig te formuleren zijn door bijvoorbeeld verschillen in visie en cultuur, wordt geadviseerd om als

- samenwerkingsverband het gesprek tussen betrokkenen goed te faciliteren door bijvoorbeeld een externe gesprekleider in te zetten.
7. Het is van belang dat er op diverse niveaus binnen het samenwerkingsverband (op het niveau van school, bestuur en samenwerkingsverband) iemand is die het voortouw neemt op het gebied van (hoog)begaafdheid. Dit kan een persoon of werkgroep betreffen die het voortouw neemt, vooruitstrevend is, keuzes maakt en concrete stappen neemt.
 8. Schoolleiders en schoolbestuurders moeten zorgen dat er middelen en taakuren vrijkomen voor professionals in scholen op het gebied van (hoog)begaafdheid. Het faciliteren van tijd en middelen helpt ook om het draagvlak en urgentiebesef te vergroten. Dit werkt als bevestiging dat (hoog)begaafdheid een belangrijk onderwerp is.
 9. Het is belangrijk dat schoolbesturen en/of samenwerkingsverbanden ervoor zorgen dat scholen laagdrempelig expertise rondom (hoog)begaafdheid kunnen inschakelen. Laagdrempelig inschakelen van expertise kan bijvoorbeeld via het schoolbestuur, samenwerkingsverband of externe partijen, zodat expertise minder afhankelijk is van de leerkracht die de school in huis heeft. Het is belangrijk dat er een duidelijk en vast aanspreekpunt is bij vragen en dat er bijvoorbeeld een vaststaand vragenuur is en/of een contactpersoon. Daarvoor is het ook belangrijk dat het contact informeel is en er activiteiten worden gefaciliteerd rondom (hoog)begaafdheid waardoor scholen en experts elkaar ook fysiek kunnen ontmoeten.

Limitaties

Er is in deze IMAGE-deelstudie met name onderzoek gedaan onder partijen waarbij er al sprake was van samenwerking of waar samenwerking binnenkort zou worden opgestart. Dit heeft er echter ook voor gezorgd dat het moeilijk was om voldoende participanten te vinden voor het onderzoek. Met name de respons op de vragenlijsten voor scholen en samenwerkingspartners is hierdoor erg laag geweest. Daardoor zijn deze resultaten dan ook niet representatief. Om de respons te verhogen willen we volgend jaar alle scholen en samenwerkingspartners uit de deelnemende regio's benaderen voor deelname aan het onderzoek om zo de respons te verhogen. Zo krijgen we hopelijk een beter zicht op hoeveel scholen binnen een samenwerkingsverband er wel en niet samenwerken op het thema (hoog)begaafdheid.

Over de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp en speciaal en regulier onderwijs is dit jaar ieder één samenwerkingsverband bevraagd. Het was moeilijk om samenwerkingsverbanden te vinden die wilden deelnemen aan deze deelstudie, omdat men scholen en personeel niet wilden belasten met onderzoek. Resultaten over deze thema's zijn daarom niet te generaliseren naar andere samenwerkingsverbanden omdat het informatie van één samenwerkingsverband betreft. Bij de volgend meting willen we daarom nieuwe samenwerkingsverbanden werven die samenwerken op het thema onderwijs en jeugdhulp en speciaal en regulier onderwijs om deel te nemen aan deze deelstudie.

Verder beschrijven we in deze deelstudie de resultaten naar aanleiding van gesprekken met *vertegenwoordigers* van samenwerkingsverbanden, besturen, scholen en andere instellingen. Resultaten die zijn beschreven, zijn meestal gebaseerd op de mening van één medewerker van een samenwerkingsverband, schoolbestuur, school of andere instelling die als vertegenwoordiger optreedt. De kans is groot, dat deze mening van slechts één persoon een beperkt beeld geeft van wat er allemaal speelt binnen een samenwerking rondom (hoog)begaafdheid.

Bijlage 1 Technische bijlage meta-analyse

Limitaties bij de statistische analyses van de deelstudie

Om te onderzoeken welke factoren invloed hebben op de ervaren meerwaarde op het gebied van kennis en dekkend aanbod hebben we gebruik gemaakt van de lineaire regressieanalyse. Voordat we de resultaten kunnen interpreteren, moet er echter kanttekeningen worden geplaatst.

Om resultaten van een kleinere groep te generaliseren naar een grotere groep zijn er veel waarnemingen nodig. Als er veel waarnemingen zijn, is de kans namelijk klein dat enorme uitschieters veel invloed op de resultaten hebben. De vragenlijst is echter door slechts 62 scholen ingevuld. Dit aantal is te laag om representatieve uitspraken te doen over de betrokken scholen. Resultaten moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Afhankelijke variabele (ervaren meerwaarde)

In de vragenlijst voor de scholen zijn een zestal stellingen voorgelegd die iets zeggen over de mate van ervaren meerwaarde van de samenwerking. Deze zes stellingen zijn onder te verdelen in twee categorieën: stellingen over de ervaren meerwaarde op het gebied van kennis en op het gebied van dekkend aanbod. In de onderstaande tabel staan de stellingen per categorie beschreven.

Tabel B1: Stellingen over de ervaren meerwaarde: ‘De samenwerking draagt bij aan...’

Kennis	Dekkend aanbod
Kennis onder professionals in onze school rondom (hoog)begaafdheid.	Een passend onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen van onze school.
Uitwisseling en kennisdeling vanuit professionals van onze school rondom (hoog)begaafdheid.	Passende ondersteuning en zorg voor (hoog)begaafde leerlingen van onze school.
	Tijdige inzet van hulp en ondersteuning voor (hoog)begaafde leerlingen van onze school.
	Een dekkend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen van onze school (voor alle ondersteuningsbehoeften is er aanbod).

Scholen konden aangeven in een schaal van 1 (helemaal niet zo) tot en met 7 (helemaal zo) in hoeverre de stellingen van toepassing waren op hun ervaring van de samenwerking op het gebied van (hoog)begaafdheid.

Een factoranalyse en een berekening van de Cronbach’s Alpha laten zien dat de stellingen twee categorieën vormen. De factoranalyse laat zien dat er inderdaad twee dimensies te vinden zijn met een eigenwaarde die hoger zijn dan 1 (3,698 en 1,408). Ook zijn de communaliteiten van de variabelen allemaal boven de 0,2 en zijn de factorladingen van de meegenomen stellingen zijn bij iedere schaal hoger dan 0,4. Daarnaast is door het berekenen van de Cronbach’s Alpha bekeken of de stellingen rondom een dekkend aanbod en kennis een betrouwbare schaal vormen. Beide waarden wijzen op betrouwbare schalen; $\alpha = 0,79$ (Schaal ‘Ervaren meerwaarde dekkend aanbod’) en $\alpha = 0,80$ (Schaal ‘Ervaren meerwaarde rondom kennis’).

Onafhankelijke variabelen

In deze deelstudie hebben we gekeken naar de aantal onafhankelijke variabelen. Hieronder beschrijven we kort hoe de variabelen geïnterpreteerd moeten worden.

Prioriteit	hoe hoger de score, des te meer scholen samenwerking rondom (hoog)begaafdheid prioriteren (0 = geen prioriteit – 3 = veel prioriteit)
Mate van vertrouwen	hoe hoger de score, des te meer er sprake is van wederzijds vertrouwen binnen de samenwerking (0 = helemaal niet zo – 4 = helemaal wel zo)
Mate van organisatie	hoe hoger de score, des te meer er sprake is van structurele organisatie binnen de samenwerking (0 = helemaal niet zo – 4 = helemaal wel zo)
Mate van gelijkwaardigheid	hoe hoger de score, des te meer er sprake is van gelijkwaardigheid binnen de samenwerking (0 = helemaal niet zo – 4 = helemaal wel zo)
Stimulering schoolbestuur	hoe hoger de score, des te meer het schoolbestuur de samenwerking tussen scholen stimuleert (0 = niet betrokken – 4 = veel betrokken)
Stimulering samenwerkingsverband	hoe hoger de score, des te meer het samenwerkingsverband de samenwerking tussen scholen stimuleert (0 = niet betrokken – 4 = veel betrokken)
Onderwijssoort (po-vo)	dichotome variabele (0 = po, 1 = vo)
Mate van decentralisering	hoe hoger de score, des te decentraler het samenwerkingsverband georganiseerd is (0 = centraal – 2 = decentraal)

Analyses

Er zijn twee regressieanalyses gedaan (zie tabel B2). Bij de eerste analyse is gekeken naar de invloed van de onafhankelijke variabelen op de ervaren meerwaarde op het gebied van kennis. Bij de tweede analyse zijn dezelfde onafhankelijke variabelen gebruikt om te kijken naar het effect op de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod.

Resultaten*Prioriteit*

Het effect van prioriteit op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is positief: hoe meer de school prioriteit legt bij (hoog)begaafdheid, des te meer de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Het effect is iets sterker op kennis (0.562) dan op dekkend aanbod (0.481). Dit houdt in dat scholen die geen prioriteit

geven aan (hoog)begaafdheid gemiddeld ($3 \cdot 0.562$) 1.686 punt lager scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen die hier wel prioriteit aan geven. Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil ($3 \cdot 0.481$) 1.443 punt.

Mate van decentralisering

Het effect van de mate van centralisering op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is negatief: hoe decentraler het samenwerkingsverband, des te minder de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Ook hier is het effect iets sterker op kennis (-0.490) dan op dekkend aanbod (-0.236). Dit houdt in dat scholen in samenwerkingsverbanden die centraal geregeld worden over het algemeen ($2 \cdot 0.490$) 0.980 punt hoger scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen in samenwerkingsverbanden die decentraal geregeld zijn. Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil ($2 \cdot 0.236$) 0.472 punt.

Onderwijssoort

In de resultaten zien we dat po-scholen over het algemeen vaker ervaren dat de samenwerking meerwaarde heeft op het gebied van kennis en dekkend aanbod dan vo-scholen. Dit effect is iets sterker op het gebied van kennis (-1.521) dan op het gebied van dekkend aanbod (-1.659).

Mate van vertrouwen

Het effect van de mate van vertrouwen op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is negatief: hoe meer er sprake is van wederzijds vertrouwen, des te minder de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Dit resultaat is opvallend, omdat men eerder zou verwachten dat meer wederzijds vertrouwen zou leiden tot juist meer ervaren meerwaarde.

Het effect is een stuk sterker op kennis (-1.613) dan op dekkend aanbod (-0.116). Dit houdt in dat scholen met veel wederzijds vertrouwen over het algemeen ($4 \cdot 1.613$) 6.452 punt lager scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen die geen wederzijds vertrouwen kennen (en daarmee vrijwel aan de andere kant van de schaal uitkomen). Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil ($4 \cdot 0.116$) 0.464 punt.

Mate van gelijkwaardigheid

Het effect van de mate van gelijkwaardigheid op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is positief: hoe meer er sprake is van gelijkwaardigheid, des te meer de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Het effect is ook hier een stuk sterker op kennis (2.176) dan op dekkend aanbod (0.909). Dit houdt in dat scholen die veel gelijkwaardigheid in de samenwerking ervaren gemiddeld ($4 \cdot 2.178$) 8.712 punt hoger scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen die niet ervaren (en dus de schaal van ervaren meerwaarde uit schieten). Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil ($4 \cdot 0.909$) 3.636 punt.

Mate van organisatie

Ook het effect van de mate van organisatie op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is positief: hoe meer er sprake is van een gestructureerde samenwerking, des te meer de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Het effect is iets sterker op kennis (0.552) dan op dekkend aanbod (0.103). Dit houdt in dat

scholen die binnen de samenwerking erg gestructureerd te werk gaan gemiddeld (4×0.552) 2.208 punt hoger scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen die niet ervaren. Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil (4×0.103) 0.412 punt.

Stimulering schoolbestuur

Het effect van de stimulering van het schoolbestuur op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod realiseren is negatief: hoe meer het schoolbestuur samenwerking tussen scholen stimuleert, des te minder de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Ook hier is het effect sterker op kennis (-0.465) dan op dekkend aanbod (-0.012). Dit houdt in dat scholen waar het schoolbestuur erg betrokken is over het algemeen (4×0.465) 1.86 punt lager scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen waar het schoolbestuur niet betrokken is. Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil (4×0.012) 0.048 punt.

Stimulering samenwerkingsverband

Ten slotte is het effect van de mate van organisatie op zowel de ervaren meerwaarde van kennis als van een dekkend aanbod positief: hoe meer het samenwerkingsverband de samenwerking tussen scholen stimuleert, des te meer de school meerwaarde ervaart aan de samenwerking op het gebied van kennis en dekkend aanbod. Het effect is iets sterker op kennis (1.502) dan op dekkend aanbod (0.380). Dit houdt in dat scholen die binnen de samenwerking erg gestructureerd te werk gaan gemiddeld (4×1.502) 6.008 punt hoger scoren op de schaal van ervaren meerwaarde op het gebied van kennis dan scholen die niet ervaren (en dus bijna aan de andere kant van de schaal staan). Voor de ervaren meerwaarde op het gebied van dekkend aanbod is dit verschil (4×0.380) 1.52 punt.

Tabel B2: Regressieanalyse ervaren meerwaarde (Analyse 1 = kennis, Analyse 2 = dekkend aanbod)

	Analyse 1	Analyse 2
	<i>B-coëfficiënt</i>	<i>B-coëfficiënt</i>
Intercept	-3,393*	-,179
Prioriteit	,562*	,481
Mate van decentralisering	-,490*	-,236
Onderwijssoort	-1,521**	-1,659*
Mate van vertrouwen	-1,613**	-,116
Mate van gelijkwaardigheid	2,176***	,909
Mate van organisatie	,552*	,103
Stimulering schoolbestuur	-,265	-,012
Stimulering samenwerkingsverband	1,502***	,380
R ²	,836	,370

*Noot: *p<0,05 **p<0,01 ***p<0,00*

Bijlage 2 Tabellen

In onderstaande tabellen is overal de respons genoemd in aantallen scholen en partners.

Tabel B3: Respons op de vragenlijst per samenwerkingssituatie en samenwerkingsverband (Scholen)

Samenwerkingssituatie	Samenwerkingsverband	Aantal respons scholen	Aantal respons samenwerkingspartners
<i>Po-scholen</i>	SWVPO1	2	n.v.t.
	SWVPO2	8	
	SWVPO3	7	
	Totaal	19	
<i>Vo-scholen</i>	SWVVO1	1	n.v.t.
	SWVVO2	6	
	SWVVO3	2	
	Totaal	9	
<i>Po-vo</i>	SWVPO4	2	n.v.t.
	SWVPO5	3	
	SWVVO4	5	
	SWVVO5	1	
	SWVVO6	2	
	Totaal	13	
<i>Po-kinderopvang</i>	SWVPO6	4	4
	SWVPO7	8	3
	SWVPO8	4	2
	Totaal	16	9
<i>Onderwijs-jeugdhulp</i>	SWVPO1	3	3
	Totaal	3	3
<i>Speciaal-regulier</i>	SWVVO7	6	0
	Totaal	6	0

Tabel B4: Respons gesplitst op PO en VO

	Aantal respons scholen	Aantal respons samenwerkingspartners
<i>PO</i>	41	12
<i>VO</i>	26	0

Tabel B5: Functie respondenten

	Aantal scholen	Aantal samenwerkingspartners
Schoolleider/adjunct directeur	11	
Intern begeleider/zorgcoördinator	24	
Expert (hoog)begaafdheid	9	
Leraar	15	
Leerlingbegeleider/talentbegeleider	2	
Orthopedagoog	1	
Stafmedewerker onderwijs & ondersteuning	1	

Werkbegeleider preventieve jeugdzorg		1
Pedagogisch medewerker		2
(VVE-)coach kinderopvang		2
Locatiemanager kinderopvang		2

Tabel B6: Kenmerken school

	Niet van toepassing	Een beetje van toepassing	Erg van toepassing	Ik weet het niet
Onze school heeft leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid	0	12	52	0
Onze school geeft prioriteit aan het thema (hoog)begaafdheid	6	25	33	0
Onze school krijgt subsidie/middelen specifiek voor het thema (hoog)begaafdheid	14	22	22	6
Ons team heeft de kennis en vaardigheden om (hoog)begaafde leerlingen te signaleren	1	41	22	0
Ons team heeft de kennis en vaardigheden om (hoog)begaafde leerlingen te ondersteunen	3	42	19	0

Tabel B7: Kenmerken samenwerkingspartners

	Niet van toepassing	Een beetje van toepassing	Erg van toepassing	Ik weet het niet
Onze locatie/team geeft prioriteit aan het thema (hoog)begaafdheid	1	6	2	0
Er is op onze locatie/in ons team een expert in (hoog)begaafdheid aanwezig	3	4	1	1
Ons team heeft de kennis en vaardigheden om (hoog)begaafde leerlingen te signaleren	1	5	3	0
Ons team heeft de kennis en vaardigheden om (hoog)begaafde leerlingen te ondersteunen	1	7	1	0

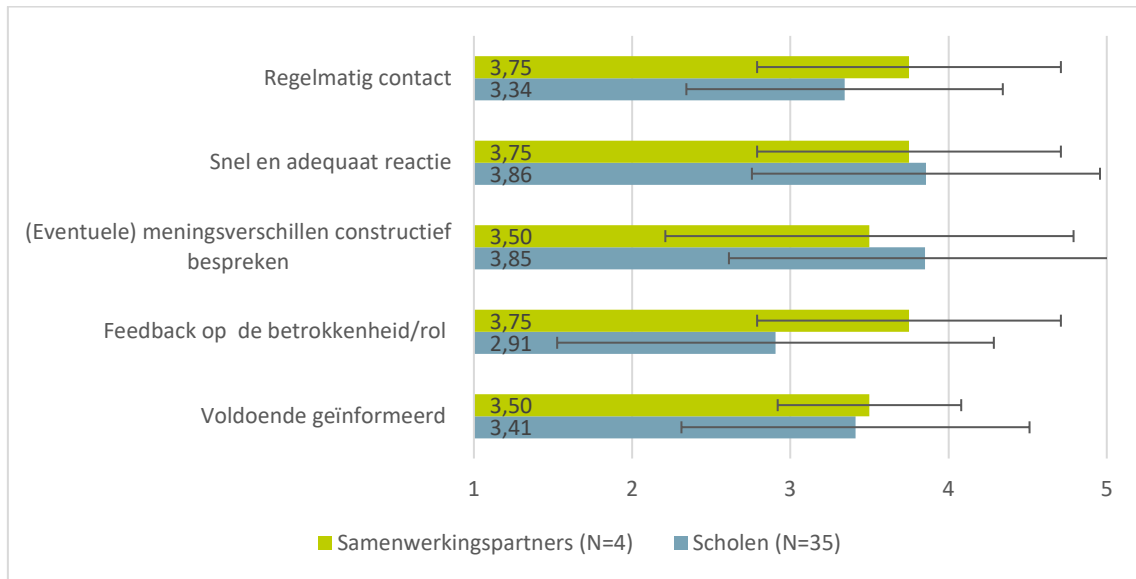
Tabel B8: Activiteiten rondom (hoog)begaafdheid school

	Ja, deze activiteit wordt op onze school georganiseerd	Ja, deze activiteit wordt bovenschools georganiseerd	Deze activiteit is er niet	Ik weet het niet
Voltijdonderwijs voor (hoog)begaafden	8	6	47	3
Parttime onderwijs voor (hoog)begaafden (bijv. plusklas)	22	25	16	1
Tussenjaar tussen het po en vo voor (hoog)begaafden (bijv. intermezzo)	1	3	53	7
Activiteit(en) t.b.v. een soepele overgang van kinderopvang naar po	12	1	39	12
Activiteit(en) t.b.v. een soepele overgang van po naar vo (bijv. 10-14 onderwijs)	17	8	33	6
Individuele begeleiding voor (hoog)begaafde leerlingen	42	9	12	1
Arrangementen voor dubbel bijzondere leerlingen	14	16	28	6
Arrangementen voor (hoog)begaafde leerlingen die dreigen uit te vallen of thuiszitten	17	13	26	8
Versnellen (leerjaar overslaan)	47	1	13	3
Compacten/verrijken	60	0	2	2

Tabel B9: Activiteiten kinderopvang

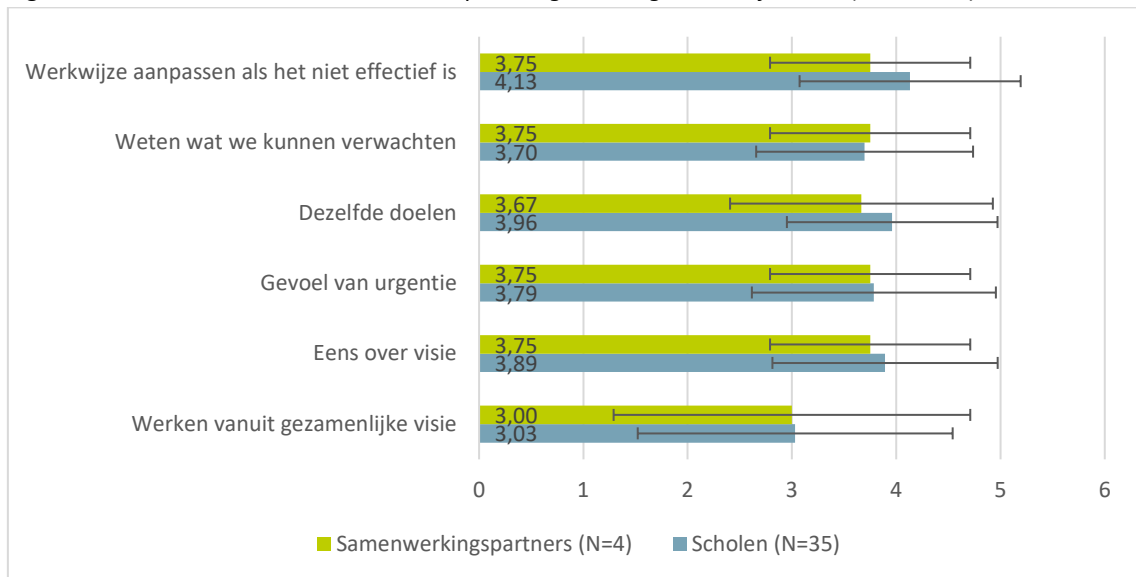
	Ja, deze activiteit wordt op onze locatie georganiseerd	Ja, deze activiteit is beschikbaar buiten onze locatie om	Deze activiteit is er niet	Ik weet het niet
Educatief programma voor peuters met kenmerken van (hoog)begaafdheid	1	2	3	1
Activiteit(en) voor peuters met kenmerken van (hoog)begaafdheid t.b.v. een soepele overgang van kinderopvang naar po	3	0	3	1
Zorgarrangementen voor peuters met kenmerken van (hoog)begaafdheid en daarnaast gedrags-/leerproblematiek	2	1	3	1
Individuele begeleiding voor peuters met kenmerken van (hoog)begaafdheid	3	1	2	1

Figuur 2: Gemiddeld oordeel van scholen op stellingen over communicatie (Schaal 1-5)

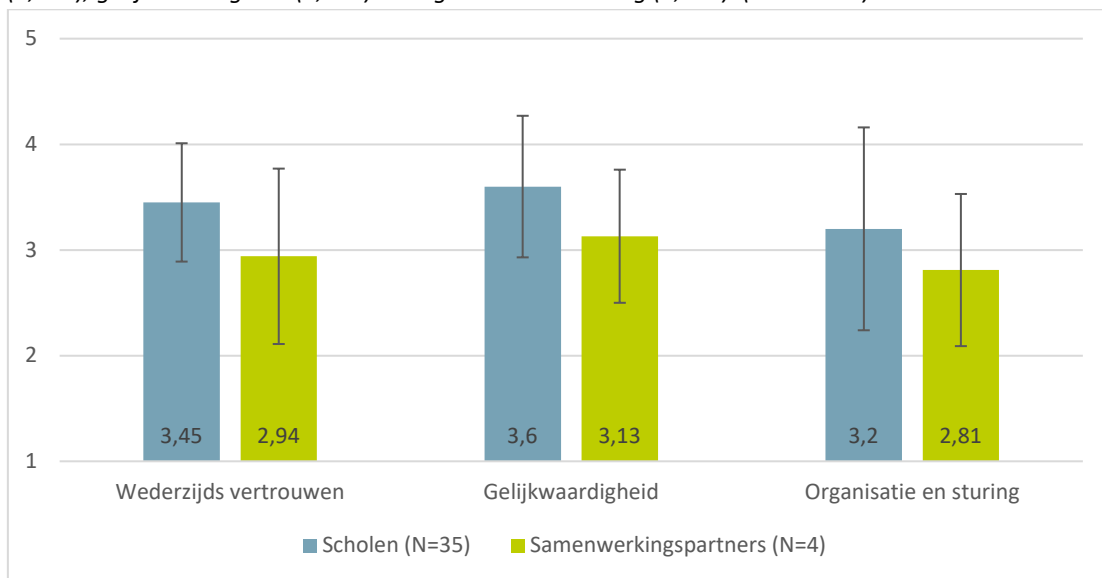
De zwarte lijnen geeft in bovenstaande figuur de standaarddeviatie per vraag weer.

Figuur 3: Gemiddeld oordeel van scholen op stellingen over gezamenlijke visie (Schaal 1-5)

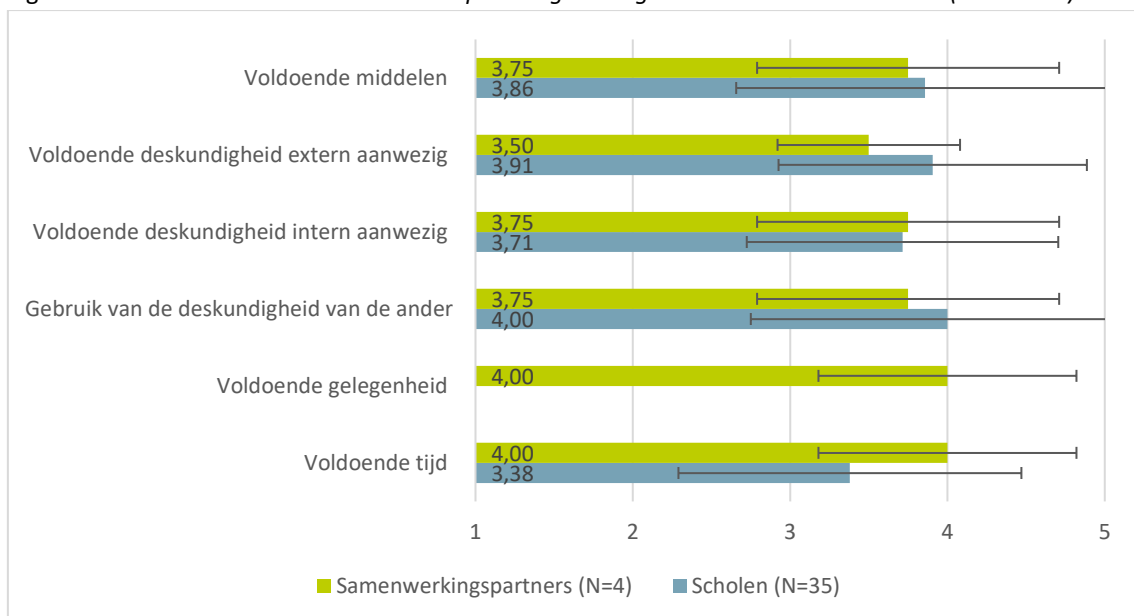
De zwarte lijnen geeft in bovenstaande figuur de standaarddeviatie per vraag weer.

Figuur 4: Gemiddeld oordeel van scholen op werkzame factoren (Cronbach's Alpha scores): vertrouwen (0,693), gelijkwaardigheid (0,756) en organisatie en sturing (0,788). (Schaal 1-5)

De zwarte lijnen geeft in bovenstaande figuur de standaarddeviatie per vraag weer.

Figuur 5: Gemiddeld oordeel van scholen op stellingen die gaan over randvoorwaarden (schaal 1-5)

De zwarte lijnen geeft in bovenstaande figuur de standaarddeviatie per vraag weer.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90

info@oberon.eu | www.oberon.eu